B I U L E T Y N P T A Nr 14

Czerwiec 2014

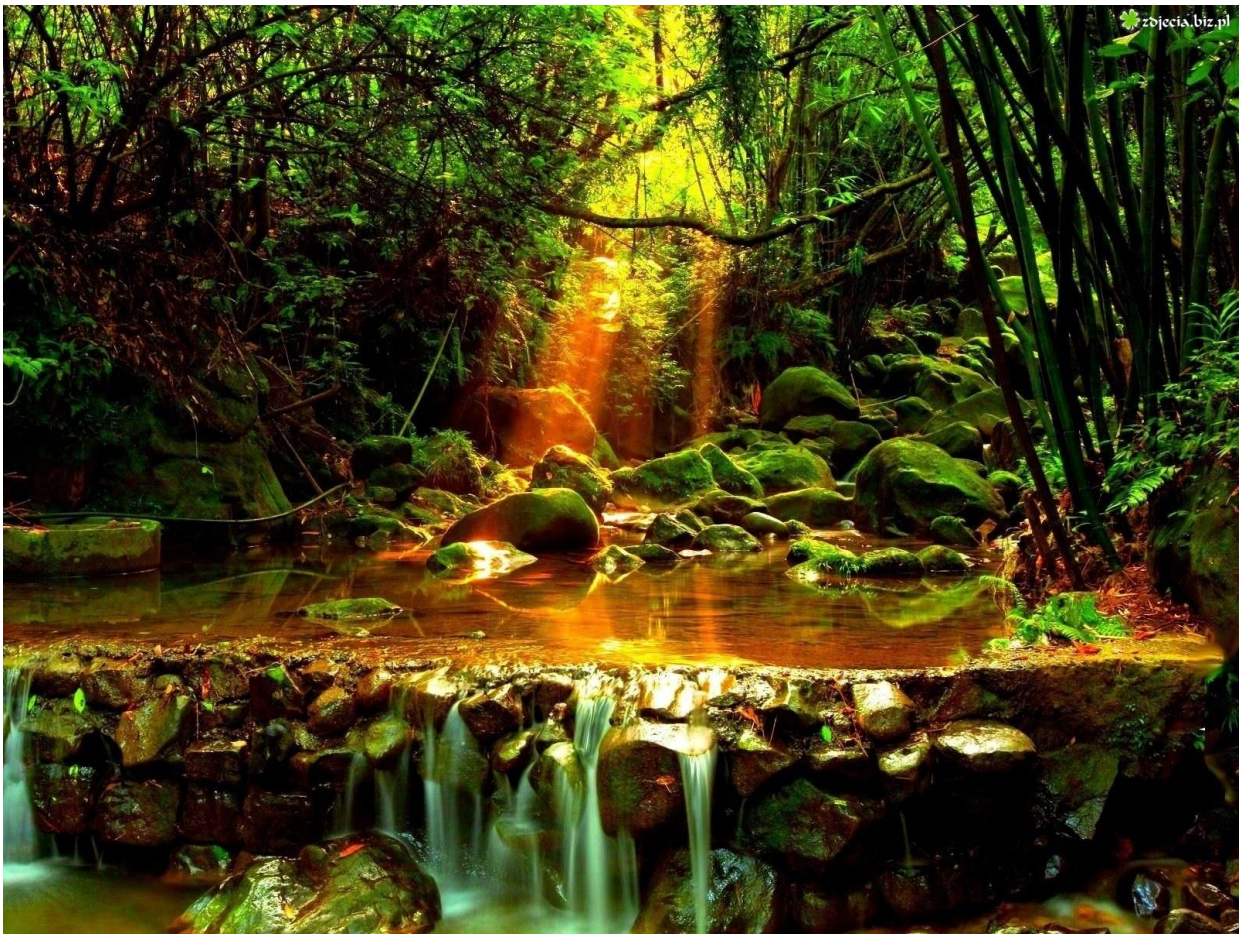

Polskie Towarzystwo Antropologiczne
ul. Umultowska 89, 61-614 Poznań
tel. 61 8295713 fax. 61 8295730
http://www.ptantropologiczne.pl
e-mail: pta@amu.edu.pl

Skład Zarządu Głównego PTA 2012 – 2015

Przewodnicząca PTA

prof. dr hab. Maria Kaczmarek

Zastępcy Przewodniczącej PTA

dr hab. Danuta Kornafel, prof. UWr

prof. dr hab. Teresa Łaska-Mierzejewska

prof. dr hab. Joachim Cieślik

Członkowie Zarządu PTA

dr hab. Elżbieta Haduch, prof. UJ

dr hab. Halina Kołodziej, prof. nadzw.

dr hab. Sławomir Kozieł, prof. nadzw.

dr hab. Barbara Kwiatkowska, prof. UP

prof. dr hab. Janusz Piontek

prof. dr hab. Anna Siniarska-Wolańska

prof. dr hab. Teresa Sławińska-Ochla

dr hab. Krzysztof Szostek

prof. dr hab. Ryszard Żarów

Sekretarz PTA

dr Anita Szwed

Skarbnik PTA

dr hab. Urszula Czerniak

Komisja Rewizyjna PTA

Przewodnicząca

dr hab. Ewa Ziółkowska-Łajp, prof. AWF

Członkowie

dr hab. Krystyna Cieślik, prof. AWF

prof. dr hab. Maciej Henneberg

prof. dr hab. Zofia Ignasiak

prof. dr hab. Elżbieta Żądzińska

Sąd Koleżeński PTA

Przewodnicząca

dr hab. Anna Burdukiewicz, prof. AWF

Członkowie stali

prof. dr hab. Stanisław Gołąb

prof. dr hab. Guido Kriesel

dr hab. Ewa Szczepanowska, prof. nadzw.

dr hab. Tomasz Kozłowski

Rzecznik PTA

dr Joanna Nieczuja-Dwojacka

Szanowni Członkowie Honorowi PTA,
Koleżanki i Koledzy,

z satysfakcją stwierdzam, że w mijającym półroczu 2014 roku zakończyły się postępowania profesorskie, w wyniku których tytuły naukowe otrzymali członkowie Polskiego Towarzystwa Antropologicznego:
prof. dr hab. Elżbieta Żądzińska z Uniwersytetu Łódzkiego
i prof. dr hab. n.med. Mirosław Parafiniuk z Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie.

Ponadto, kilkoro naszych członków uzyskało stopnie doktora habilitowanego powiększając grono samodzielnych pracowników naukowych w PTA. Są to:
dr hab. n.med. Aleksandra Gawlikowska-Sroka z Pomorskiego Uniwersytetu medycznego w Szczecinie
dr hab. Aneta Sitek z Uniwersytetu Łódzkiego
dr hab. Iwona Wronka z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie
dr hab. Urszula Czerniak, dr hab. Anna Demuth i dr hab. Magdalena Krzykała z Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu
dr hab. Oskar Nowak z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
oraz dr hab. Jacek Tomczyk z Uniwersytetu Kardynała Wyszyńskiego w Warszawie.

Nowo mianowanym profesorom oraz doktorom habilitowanym serdecznie gratulujemy i życzymy dalszych sukcesów naukowych oraz pomyślności w życiu osobistym. Mamy również nadzieję, że swoje nowe doświadczenia spożytkują w działalności na rzecz naszego stowarzyszenia.

W związku z nastaniem astronomicznego lata i zbliżającym się okresem urlopowym życzymy Członkom PTA wspaniałych wakacji 2014 roku!

prof. dr hab. Maria Kaczmarek
Przewodnicząca wraz z Zarządem Głównym
Polskiego Towarzystwa Antropologicznego

Z DZIAŁALNOŚCI ZARZĄDU GŁÓWNEGO PTA

Sprawozdanie z posiedzenia Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Antropologicznego

W dniu 8. maja 2014 roku, przy pomocy środków komunikacji na odległość, odbyło się zwyczajne posiedzenie Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Antropologicznego. Gospodarzem spotkania była Przewodnicząca Polskiego Towarzystwa Antropologicznego, prof. dr hab. Maria Kaczmarek w siedzibie Zarządu PTA w Instytucie Antropologii UAM w Poznaniu. 9 osób: dr hab. Krzysztof Szostek (Kraków), prof. dr hab. Maria Kaczmarek, prof. dr hab. Janusz Piontek, dr Anita Szwed (Poznań), prof. dr hab. Teresa Łaska-Mierzejewska, prof. dr hab. Anna Siniarska-Wolańska (Warszawa), prof. dr hab. Danuta Kornafel, prof. dr hab. Halina Kołodziej oraz prof. dr hab. Barbara Kwiatkowska (Wrocław).

Po przywitaniu uczestników zebrania, przyjęciu porządku obrad i wyznaczeniu dr Anity Szwed na protokolanta, prof. dr hab. Maria Kaczmarek poprosiła dr Iwonę Teul z oddziału Szczecińskiego PTA o przedstawienie informacji o stanie przygotowań do XLIV ogólnopolskiej konferencji naukowej PTA, która odbędzie się w Szczecinie w 2015 roku. Wobec problemów technicznych w imieniu dr Iwony Teul, prof. dr hab. Maria Kaczmarek poinformowała członków Zarządu Głównego PTA o stanie zaawansowania przygotowań. Konferencja odbędzie się w dniach 16-18.09.2015 r. Podczas listopadowego posiedzenia Zarządu Głównego powołany zostanie komitet naukowy konferencji PTA.

XLV ogólnopolska konferencja naukowa PTA będzie zwieńczeniem Jubileuszu Dziewięćdziesięciolecia założenia Polskiego Towarzystwa Antropologicznego.

Przewodnicząca PTA wraz z członkami Zarządu Głównego gorąco zachęcają do podejmowania inicjatyw naukowych (wykłady, warsztaty, seminaria, imprezy popularno-naukowe) uświetniających rok 2015 - rok Jubileuszu dziewięćdziesięciolecia Polskiego Towarzystwa Antropologicznego.

Następnie Przewodnicząca przeszła do sprawozdanie z prac redakcji czasopisma Anthropological Review /AR/. Na wstępie prof. dr hab. Maria Kaczmarek, redaktor naczelna czasopisma, poinformowała wszystkich uczestników zebrania, że o dwukrotnie zwiększyła się liczba artykułów naukowych publikowanych na łamach AR; tomy 75 i 76 ukazały się w formie 2 zeszytów a w roku 2014 tom 77 będzie miał 3 zeszyty (March, July, December). Redakcja postawiła sobie za cel aby Athropological Review został kwartalnikiem, na razie jednak za sukces należy poczytać 3 zeszyty. **Chcąc utrzymać jedyne czasopismo antropologiczne oraz zapewnić mu wysoką rangę antropolodzy powinni publikować i cytować artykuły na łamach AR. Wraz z większą liczbą publikacji rosną koszty wydawnicze.** Redaktor naczelna stale pozyskuje środki z źródeł zewnętrznych na wydawanie kolejnych tomów AR. Została złożona ankieta do IC Journals Master List/Index

Copernicus za rok 2013. W tej chwili odbywa się proces ewaluacji, **ICV za rok 2012 wynosi 6,41.**

Pozytywnie została oceniona praca rzecznik PTA, dr Joanny Nieczuja-Dwojackiej, która założyła profil Polskiego Towarzystwa Antropologicznego na Facebooku oraz na LinkedIn. W celu propagowania działań PTA podjęła również współpracę z PAP.

Dr Anita Szwed przedstawiła w imieniu Skarbnik dr Urszuli Czerniak stan finansowy PTA oraz niezbędne wydatki związane z działalnością wydawniczą. W głosowaniu jawnym jednomyślnie podjęto uchwałę 1/2014 o przyjęciu sprawozdania finansowego Skarbnika Polskiego Towarzystwa Antropologicznego.

Sekretarz PTA dr Anita Szwed poinformowała wszystkich, że strona internetowa PTA działa, na bieżąco aktualizowane są wiadomości oraz zaapelowała o aktualizację danych teleadresowych członków PTA, która umożliwi szybką wymianę informacji.

Prof. dr hab. Maria Kaczmarek ogłosiła, że w czerwcu okaże się kolejny numer Biuletynu PTA i zaapelowała o nadsyłanie materiałów do najbliższego numeru.

W wolnych głosach i wnioskach prof. dr hab. Janusz Piontek zaprosił do odwiedzenia strony na Facebooku – Polska Antropologia Fizyczna, którą prowadzi dr hab. Oskar Nowak. Poinformował również o pozytywnie zakończonym postępowaniu o nadanie tytułu profesorskiego prof. dr hab. Elżbiecie Żądzińskiej oraz postępowań habilitacyjnych dr hab. Aleksandry Gawlikowskiej-Sroki w Szczecinie, dr hab. Anety Sitek w Łodzi oraz dr hab. Oskara Nowaka i dr hab. Jacka Tomczyka w Poznaniu.

Wobec braku kolejnych głosów i wniosków, Przewodnicząca Polskiego Towarzystwa Antropologicznego prof. dr hab. Maria Kaczmarek dziękując wszystkim uczestnikom za udział, zamknęła posiedzenie Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Antropologicznego.

Maria Kaczmarek i Anita Szwed

NOMINACJE PROFESORSKIE

Postanowieniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 19 lutego 2014 roku tytuł naukowy profesora nauk biologicznych otrzymała dr hab Elżbieta Żądzińska. Nominację profesorską odebrała w Pałacu Belwederskim w dniu 1 kwietnia 2014 roku.

Elżbieta Żądzińska jest absolwentką Uniwersytetu Łódzkiego (1990). Swoją działalność naukowo-dydaktyczną związała z Katedrą Antropologii Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska tej Uczelni. W 1999 roku uzyskała stopień doktora, a w 2005 roku stopień doktora habilitowanego w dziedzinie nauk biologicznych w dyscyplinie biologia w zakresie specjalności antropologia. Od 2005 roku jest kierownikiem Katedry Antropologii, od 2006 roku jest profesorem UŁ.

Aktualnie jest członkiem Komitetu Antropologii Polskiej Akademii Nauk, Rady Naukowej Zakładu Antropologii Polskiej Akademii Nauk, Rady Redakcyjnej Monografii Zakładu Antropologii PAN. Od 2010 roku jest członkiem European Anthropological Association, a od 2012 członkiem Editorial Board czasopisma Anthropological Review. Od 1997 roku jest członkiem Dental Anthropology Association (w tym w latach 1997-1998 była członkiem sponsorowanym przez DAA). Była przewodniczącą Komitetu Organizacyjnego i członkiem Komitetu Naukowego 13th International Symposium on Dental Morphology (2005), członkiem Komitetu Organizacyjnego 8th International Symposium on Ancient DNA and Associated Biomolecules (2006), przewodniczącą Komitetu Organizacyjnego i członkiem Komitetu Naukowego 44-tej Konferencji Naukowej Polskiego Towarzystwa Antropologicznego (2009), członkiem Komitetu Naukowego 45-tej (2010) i 46-tej (2013) Konferencji Naukowej Polskiego Towarzystwa Antropologicznego. Jest członkiem Komitetu Naukowego 16th International Symposium on Dental Morphology i 1st Congress of the International Association of Paleodontology (2014).

Zajmuje się badaniami wpływu szeroko rozumianego środowiska życia (prenatalnego, matczynego) na rozwijający się organizm i możliwościami oceny siły tego wpływu na podstawie analizy wyznaczników stresu obserwowanego zarówno na poziomie populacyjnym, jak i osobniczym (m.in. wskaźnika wtórnej proporcji płci, asymetrii fluktuacyjnej, zaburzeń proporcji wagowo-wzrostowych, wskaźnika melaniny). Prowadzi również badania z zakresu odontologii (na materiale pochodzącym z populacji historycznych i współczesnych).
Odbyła dwa krótkoterminowe staże naukowe: na Uniwerystecie w Padwie (Włochy) i w Salonikach (Grecja).

W swoim dorobku naukowym posiada 58 publikacji naukowych w tym 14 publikacji w czasopismach znajdujących się na tzw. liście filadelfijskiej (*Zeitschrift für Anthropologie und Morphologie, Anthropoligsher Anzeiger – Journal of Biological and Clinical Anthropology, International Journal of Osteoarchaeology, HOMO - Journal of Comparative Human Biology, Archives of Sexual Behaviour, Annals of Human Biology, Archives of Oral Biology),* 15 publikacji w innych czasopismach anglojęzycznych *(Bulletin of Polish Academy of Sciences, Antropological Review, Bulletin of Slovac Antropology, Acta Medica Lituan*ica, *Pediatric Endocrinology Review, Journal of Stomatol*ogy). Jest także współautorem 1 pracy opublikowanej w czasopiśmie z listy ERIH, 16 rozdziałów w monografiach, autorem 2 rozdziałów w podręcznikach (w tym jednego anglojęzycznego wydanego przez Schweizerbart Science Publisher w Stutgarcie), redaktorem 5 książek (w tym jednej monografii anglojęzycznej) oraz współautorem 2 publikacji o charakterze przeglądowym. Jest także autorem lub współautorem 57 komunikatów zjazdowych wygłoszonych na licznych konferencjach międzynarodowych i krajowych.

Jest autorem lub współautorem m.in. następujących prac: *Odontological analysis of contemporary Germans from Hamburg (*Zeitschr Anthrop Morphol 1999); *The interrelation between the number of deciduous teeth and the morphological maturity of a child* (Anthr Anz - J Biol Clinic Anthrop 2002); *An interesting Case of Prehistoric Trepanation from Poland: Re-evaluation of the Skull from the Franki Suchodolskie Site* (Int J Osteoarchaeol 2005); *Sex diagnosis of subadult specimens from Medieval Polish archaeological sites: metric analysis of deciduous dentition* (Homo - J Comp Hum Biol 2008); *The metric features of teeth in female-to male transsexuals* (Arch Sex Beh 2009); *Morphology of dentition in Polish children with trisomy 21 (Down syndrome)* (Anthropol Rev 2010); *Impact of economic conditions on the secondary sex ratio in post-communist economy* (Homo - J Comp Hum Biol 2011); *Frequency of under- and overweight among children and adolescents during the economic transition in Poland* (Homo - J Comp Hum Biol 2012); *Biometric characteristics of the female-to-male transsexual pelvis. (*Arch Sex Behav 2012); *Effects of psychological stress on skin and hair pigmentation in Polish adolescents* (Anthropol Rev 2012); *Primary tooth emergence in Polish children: timing, sequence and the relation between morphological and dental maturity in males and females* (Anthr Anz – J Biol Clinic Anthrop 2013); *The effect of the season of birth and of selected maternal factors on linear enamel thickness in modern human deciduous incisors.* (Arch Oral Biol 2013); *Is increased constitutive skin and hair*

pigmentation an early morphological sign of puberty? (HOMO - J Comp Hum Biol 2013); *Prenatal and perinatal factors affecting body mass index in prepubertal Polish children* (Ann Hum Biol 2013); *Association of FTO gene with obesity in Polish schoolchildren* (Anthropol Rev 2014).
Jest współautorem zgłoszenia patentowego *Sposób i zestaw do wykrywania genetycznie uwarunkowanej predyspozycji do posiadania określonego koloru włosów* (UPRP nr P.403360).
Jest redaktorem monografii *Current trends in dental morphology research* (2006). Była recenzentem wydawniczym czterech monografii naukowych oraz recenzentem publikacji w czasopismach naukowych, m.in. w *Homo – Journal of Comparative Human Biology, Archives of Oral Biology, Anthropological Review*.

Wypromowała 2 doktorów, jest promotorem kolejnego doktoratu w ko-promocji z prof. Dawidem Caramelli'm z Uniwersytetu we Florencji (obrona 2014). Była recenzentem w 6 przewodach habilitacyjnych i w 3 przewodach doktorskich.
Aktywnie uczestniczyła w realizacji ośmiu grantów badawczych (m.in. KBN, MNiSW), w których w trzech była kierownikiem (jednym kieruje aktualnie).
W 2008 roku uzyskała grant z Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej w ramach programu „NOVUM – wsparcie finansowe inicjatyw o istotnym znaczeniu dla nauki w Polsce" z przeznaczeniem na *Wyposażenie laboratorium osteologicznego – pomieszczenia do przechowywania i wstępnej analizy materiałów szkieletowych.* W 2011 roku dzięki grantowi Prezydenta Miasta Łodzi utworzyła w Katedrze Antropologii UŁ laboratorium auksologii molekularnej.

W latach 2005-2008 pełniła funkcję prodziekana Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska UŁ. Obecnie, od roku 2008 (drugą kadencję), pełni funkcję dziekana tego Wydziału.

Szanowna Pani Profesor,
z radością przyjęliśmy wiadomość o uzyskaniu przez Panią tytułu profesora.
W związku z tym ważnym osiągnięciem naukowym,
pragniemy złożyć gratulacje i życzyć Pani Profesor dalszych sukcesów
w pracy naukowej oraz wszelkiej pomyślności w życiu osobistym.

Przewodnicząca i członkowie Zarządu Głównego
oraz pozostali członkowie Polskiego Towarzystwa Antropologicznego

Sylwetki znamienitych naukowców

Adam Jan Wrzosek (1875-1965)

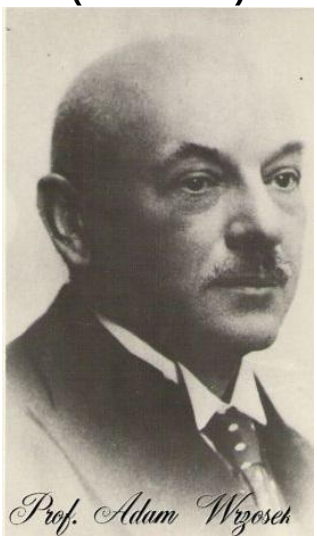

Adam Wrzosek, profesor medycyny, specjalista patologii ogólnej i doświadczalnej, historii medycyny oraz antropolog urodził się dnia 6 maja 1875 roku w Zagórzu koło Dąbrowy Górniczej. Był synem powstańca styczniowego – Józefa, naczelnika gminy w Zagórzu oraz Pelagii z domu Skibińska. Szkołę średnią w gimnazjum filologicznym rozpoczął w Piotrkowie Trybunalskim, następnie przeniósł się do Łodzi, gdzie 16 czerwca 1894r. zdał egzamin dojrzałości. Podjął studia medyczne w Kijowie i po trzech latach kontynuował je w Zurichu (pół roku), i w Berlinie (rok), i tam uzyskał dyplom doktora medycyny i chirurgii. W Berlinie zafascynował go Rudolf Virchow, tak w zakresie patologii, jak i swym zamiłowaniem do antropologii. Następnie wrócił do Kijowa, gdzie uzyskał dyplom lekarski, uprawniający go do wykonywania pracy w Rosji. Podjął pracę w Klinice Ginekologiczno-Położniczej jako wolontariusz. W marcu 1899 r. na krótko wrócił do Zagorza i dojeżdżał do pracy do Dąbrowy Górniczej, pracując jako lekarz fabryczny w środowisku robotniczym. Już bowiem w Zurichu nawiązał kontakt z Polska Partią Socjalistyczną i swe polityczne artykuły ogłaszał w „Gazecie Robotniczej", „Świetle", „Przedświecie" pisząc pod pseudonimem T. Mogiła, T. Łęski, J. Z. Tomaszewski i Maksym Witwicki. Po półrocznej pracy wyjechał na studia uzupełniające do Paryża, gdzie na Sorbonie w miejscowych klinikach uzupełniał wiedze lekarską, natomiast w Ecole d'Anthropologie wiedzę antropologiczną, gdzie wykładali znani antropologowie, uczniowie Paula Broca, m.in.: L. Capitan, L. Manouvrier. Kolejno w Zurichu studiował filozofię i pediatrię, a w roku akademickim 1900/1901 przez semestr uzupełniał studia w Krakowie oraz przez semestr w Wiedniu. Gruntownie zapoznał się ze specyfiką studiów w różnych krajach Europy. Dnia 2 września 1901r. otrzymał asystenturę w Zakładzie Patologii

Ogólnej i Doświadczalnej w Uniwersytecie w Krakowie u prof. Karola Kleckiego. W 1902r. uzyskał w UJ dyplom doktora wszechnauk lekarskich, co umożliwiło mu pracę w zaborze austriackim. W 1906r. habilitował się z patologii na podstawie rozprawy „Znaczenie dróg oddechowych jako wrót zakażenia w warunkach prawidłowych". W dniu 7 maja zatwierdzony został jako docent, a w 1907r. rozszerzył habilitację na propedeutykę lekarską. W 1909r. jednomyślnie nadano mu tytuł profesora nadzwyczajnego patologii. W 1910r. powierzono mu zorganizowanie i kierownictwo Muzeum Historii Medycyny Wydziału Lekarskiego UJ. 18 lutego 1912r. powierzono mu obowiązki i możliwość wykładania: patologii, historii medycyny, propedeutyki lekarskiej. Powierzono mu też zarządzanie Archiwum Wydziału Lekarskiego i powołano go do Komisji Archiwalnej UJ. Niezawiniony konflikt z kierownictwem Zakładu Patologii na tle odkrycia naukowego, związanego z funkcją nauk, zmusił go do opuszczenia zakładu i przeniesienia się na Wydział Filozoficzny UJ, do Zakładu Antropologii, co zaproponował mu prof. Julian Talko-Hryncewicz, pod nieobecność którego przejął czasowo wykłady z antropologii i zastępując go w obowiązkach kierownika w latach 1915-18. Równocześnie z wybuchem pierwszej wojny światowej, jako ochotnik, odbywał służbę wojskową od 1914 do końca 1918r. w armii austriackiej, a od 1918 do 1919 w Wojsku Polskim w randze podpułkownika, będąc naczelnym lekarzem III Szpitala Fortecznego. Cała obsada szpitala składała się z Polaków oraz jeńców wojennych: Rosjan, Ukraińców, Białorusinów, Tatarów, Czuwaszów, Serbów, Macedończyków, Czarnogórców, Żydów. Tam Wrzosek prowadził badania antropometryczne efektem których były monografie „Serbowie" (1922), „Macedończycy" (ogłoszone z M. Ćwirko-Godyckim w 1931r.). Działał Wrzosek również w Komitecie pomocy dla Ofiar Wojny, jako kierownik sekcji opieki nad jeńcami Polakami z armii rosyjskiej. Po odzyskaniu niepodległości Polski zajmował się problemami repolonizacji Uniwersytetu warszawskiego. W 1918r. ustalając skład profesorów, a jego w tym Uniwersytecie mianowano kierownikiem Zakładu i Katedry Patologii Ogólnej i Doświadczalnej. Do Warszawy dojeżdżał regularnie z Adolfem Macieszą, współpracując naukowo i organizacyjnie, a ten cieszył się względami i miał koneksję z Józefem Piłsudskim. Ale od pewnego czasu Wrzosek swą orientację polityczna zmienił w kierunku narodowym. W tym czasie był tez mianowany szefem Sekcji naukowej w Departamencie Sanitarnym Ministerstwa Spraw Wojskowych (do 9. II. 1919r.), skąd w stopniu pułkownika przeszedł do rezerwy. Nie przyjął on nominacji na profesora zwyczajnego patologii UW, bowiem otrzymał w tym czasie dekret powołujący go na dyrektora Departamentu Sekcji Nauki i Szkół Akademickich w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Działając tam położył zasługi dla organizacji szkolnictwa wyższego, przychylając się do otwarcia Uniwersytetu Poznańskiego oraz do tego, że z jego inicjatywy 28 sierpnia 1919r. Uniwersytet Wileński otrzymał imię Stefana Batorego. Stabilizował on działalność wielu powstających szkół wyższych, m.in.: AGH w Krakowie, Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w

Warszawie. Jego wielką zasługą było zreformowanie programów studiów wydziałów lekarskich, które uwzględniły w kształceniu lekarzy elementy wiedzy humanistycznej i antropologię.

Antropologia stała się dla medyków przedmiotem obligatoryjnym. Swoje stanowisko na ten temat zawarł w monografii pt. „Myśli o reformie wydziałów lekarskich – Poznań 1918". Jego wprowadzenie do programu studiów historii i filozofii medycyny, antropologii i propedeutyki lekarskiej oficjalnie, publicznie w 1928r. uznał i wyróżnił, światowej sławy historyk z Lipska, prof. H.E. Sigerist, polecając by stało się to wzorcem w innych krajach. W ministerstwie, głównie dzięki niemu, opracowano, jak stwierdza wielu licznych autorów, najlepszą w dziejach polskiej oświaty II Rzeczpospolitej ustawy o szkołach akademickich, która uchwalona została przez Sejm 13 lipca 1920r. i obowiązywała do 1933r. Z wybuchem wojny polsko-bolszewickiej 7 września 1920r. ochotniczo wstąpił do wojska i dopiero 4 maja 1922r. ostatecznie przeszedł do rezerwy. Intensywny tryb życia spowodował niedomogi zdrowia, wobec czego Wrzosek zapragnął stabilizacji, którą zapewniała mu propozycja Senatu Uniwersytetu Poznańskiego, który uchwałą z dnia 25 kwietnia 1920r. postanowił powołać go na stanowisko dziekana i organizatora Wydziału Lekarskiego. Początkowo pracował jeszcze w ministerstwie, ale w listopadzie 1920r. przeniósł się do Poznania. Oddajmy to, co Wrzosek pisał na ten temat „Święcicki przyjechał do mnie do Warszawy prosząc abym się podjął tego trudnego zadania, od którego poniekąd uchylił się Czekanowski. Zajmowałem wtedy jeszcze urząd szefa sekcji szkół akademickich, ale nie skrywałem tego, że mam zamiar rychło opuścić to stanowisko. Postanowiłem wrócić na katedrę uniwersytecką, skoro w Sejmie zostaną uchwalone ustawy przez mnie opracowane: o szkołach akademickich i o nowych uposażeniach profesorów (dn. 13 lipca 1920r.)…Uniwersytet Warszawski zapraszał mnie na Katedrę Patologii Eksperymentalnej, lub gdybym wolał na Katedrę Historii i Filozofii medycyny. Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie proponował mi w tym czasie katedrę Fizjologii lub Patologii... lub katedrę Historii i Filozofii medycyny, wreszcie Święcicki w imieniu Uniwersytetu Poznańskiego gorąco nalegał abym podjął się organizacji Wydziału Lekarskiego w tamtejszej Wszechnicy, zwłaszcza, że znał dobrze moje zapatrywania na organizację Wydziału Lekarskiego wydawszy w roku 1919 własnym nakładem książkę moją pt. „Myśli o reformie wydziałów lekarskich"... Zdecydowałem się zadość uczynić życzeniu Święcickiego ...Nie przypuszczałem, że przyniesie mi ona wiele zawodów i goryczy". Już w latach 1922-23 opozycja wobec Wrzoska okazywała „wielki tupet w zwalczaniu mnie. Na radach Wydziału Lekarskiego mogło się wydawać, że siedzę na ławie oskarżonych, zmuszony wysłuchiwać ostrych przemówień prokuratorskich, w których zwłaszcza celował Różycki". Jego znajomy, a jak twierdził Wrzosek z nim spokrewniony, okulista prof. Witold Kapuściński w swych pamiętnikach pisał „jest to wybitna indywidualność – człowiek o bardzo żelaznej woli, którzy wie zawsze czego chce i umie osiągnąć zamierzone cele. Sam

rozmiłowany w polskim romantyzmie, niż w medycynie. Zajmują go czasy przeszłe, to też wykłada historię medycyny, podobno doskonale. Jako jednostka o wybitnym charakterze wywiera decydujący wpływ na wiele spraw uniwersyteckich poza Wydziałem Lekarskim stojących. Rektor Święcicki stoi zupełnie pod jego wpływem, co jest zresztą tajemnica publiczną. Wrzosek ma wielu wrogów i wielu niechętnych, ale ponieważ pracuje nie dla zaszczytów tylko dla idei, więc mu to jest obojętne ... Wrzosek był w ocenie moich kwalifikacji może więcej skrupulatny niżby to należało. Ale nieco później Wrzosek się zmienił (gdy przyjęto do druku pracę Kapuścińskiego). Odtąd poczułem, że mnie popiera i pragnie mi utorować drogę naukową." Wrzosek nie stanął na drodze naukowej Różyckiego, poparł jego doktorat, nieco pomógł w habilitacji, co działo się w 1922r., ale oburzyło go to, że Różycki jeszcze w tym samym roku załatwił sobie tytuł profesora zwyczajnego mając nader skromny dorobek naukowy. Owo skłócenie tych osobistości, związanych z antropologią było złem dla jej rozwoju w Poznaniu. Po latach Wrzosek skwitował swe stosunki z Różyckim słowami, że być może wina za nie spada na obie strony, a po prostu przyczyną tego był fakt, że nie dobraliśmy się.

Wrzoska i Różyckiego różniły poglądy polityczne, światopogląd, system wartości co uniemożliwiało im jakąkolwiek współpracę. Wrzosek pisząc o wielkości Jędrzeja Śniadeckiego, którego tak wspaniale spopularyzował, wydając jego dzieła, napisał: „miarą wielkości ludzkiej jest osiąganie wyżyn duchowych, niedostępnych dla ludzi przeciętnych. Ludzie wielcy, ogarniają z tych wyżyn szerokie horyzonty duchowe, oświetlają jasnym snopem światła mroki nauki, lub jak pochodnie przyświecają milinom: w tym podnoszeniu się ich na coraz wyższe szczeble moralności, w pogłębianiu religijności, tudzież w ich działalności artystycznej, społecznej i ekonomicznej. Prawdziwa wielkość wytrzymuje próbę czasu. Nie potrafią jej strącić z zajętej wyżyny ani złośliwe napaści ludzi małoduszny ch, ani zawiść płytkich krytyków, ani kunsztowne zabiegi odbrązawiaczy, uzbrojonych w pseudo mędrców szkiełko, przez które doszukują się na postaciach historycznych choćby najdrobniejszych plamek, aby je potem niemiłosiernie rozmazywać. Prawdziwa wielkość w perspektywie czasu rośnie, podczas gdy fałszywa, reklamą jarmarczną rozdęta, maleje i znika stopniowo zupełnie z oczu następnych pokoleń". Wrzosek poświęcił dużo czasu i cierpliwości studentom, doktorantom. Jak pisała prof. Koczocik-Przedpelska pragnął zachować w jak największym stopniu spuściznę mądrości poprzednich pokoleń lekarskich. Prof. Roman Meissner (2001) napisał: „Wrzosek jako organizator i pierwszy dziekan (1920-1923) oraz jeden z najaktywniejszych członków Rady Wydziału lekarskiego UP stworzył solidne i nowoczesne fundamenty jego trwałego rozwoju. Był też twórcą Katedry Historii medycyny, a także Zakładu Antropologii, którym kierował do wybuchu drugiej wojny światowej – wykładając propedeutykę lekarską, historię medycyny, antropologię, metodologię pracy naukowej." Prowadził z tych przedmiotów również ćwiczenia. Dodatkowo

w roku akademickim 1921-22 był kierownikiem Zakładu Bakteriologii. Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie powołał go na stanowisko kierownika Katedry Historii Kultury Polskiej, jednak Wrzosek nominacji tej nie przyjął, ale dwanaście lat później w 1935 r. podjął wykłady na tym Uniwersytecie z historii medycyny, propedeutyki lekarskiej, etyki i logiki lekarskiej, kierując do 1939 r. Zakładem Historii Medycyny. Systematycznie, co dwa tygodnie dojeżdżał z Poznania do Wilna. Można z perspektywy czasu mieć podziw dla jego ogromnego i dość różnorodnego zaangażowania naukowego, organizacyjnego, społecznego. Exlibris Wrzoska zawierał sentencję prostą" Prawdą, pracą, wytrwałością". Tych cnót właścicielowi tego exlibrisu nie brakowało. Co się tyczy antropologii to uważał ją jako naukę dającą syntezę morfologii i fizjologii człowieka w ujęciu populacyjnym, że jest ona niezbędna dla zrozumienia istoty zmienności biologicznej człowieka i niezbędna jest dla studiów lekarskich jako „klinika zdrowego człowieka".

Na polski grunt przeniósł on do Polski badania z zakresu antropologii fizjologicznej, badania nad asymetrią ciała ludzkiego, w które wprowadziła go Szkoła Paryska L. Manouvriera. Wrzosek w 1925r. zorganizował Polskie Towarzystwo Antropologiczne oraz rok później powołała organ Towarzystwa – Przegląd Antropologiczny, którego był wieloletnim redaktorem. W 1924r. został członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Umiejętności. W 1925r. zorganizował badania wykopaliskowe cmentarzyska ciałopalnego ludności kultury łużyckiej w Laskach k. Kępna. W okresie 5 lat badań udział brali studenci medycyny, których frapowało wyposażenie popielnic – ponad 9 tysięcy naczyń grobowych, w tym 1900 pochówków. Wrzosek ogłosił metodykę badań kości z grobów ciałopalnych. Słoje ze spopielałymi kośćmi znajdowały się jeszcze w latach sześćdziesiątych, w zbiorach Katedry Antropologii, jednak łącznie z osobno wydzielonymi zębami, uległy likwidacji. Wyniki tych badań wysoko cenili archeolodzy. Drugim, równie wielkim w skali Polski i Środkowej Europy, sukcesem badawczym były wykopaliska cmentarzyska szkieletowego ludności wczesnopiastowskiej na Ostrowie Lednickim, prowadzone w latach 1932–35. Pozyskano tam ponad 1500 szkieletów, które zostały zabezpieczone w magazynie osteologicznym, po czym w latach 90-tych XX wieku. Trafiły one do Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy. Wrzosek prowadząc badania z Michałem Ćwirko-Godyckim miał pełną świadomość znaczenia dla historii Polski badań tego cmentarzyska, dbał zatem o właściwe zabezpieczenie kości. Powiązano miednice, kręgosłupy, czaszki z żuchwami, poczyniono opracowanie różnych problemów morfologii. Profesor Wrzosek inicjował też badania ontogenetyczne, czy też badania wybitnych postaci, których ciała złożono do krypt kościelnych. Troszcząc się o bazę lokalową Wrzosek uzyskał zgodę na wybudowanie dla potrzeb swych zakładów, a głównie dla antropologii, Collegium I. Kopernickiego, mieszczące się na ulicy Święcickiego. Wybuch II wojny zniweczył otwarcie tej siedziby Zakładu Antropologii. W zaraniu swej działalności na Wydziale Lekarskim Wrzosek zainicjował i przeprowadził doktoraty honoris causa Marii

Skłodowskiej-Curie 1922r., jako współtwórczyni nauki o promieniowaniu i laureatki nagrody Nobla w roku 1903r. i 1911r., następnie marszałka Francji, Polski i Wielkiej Brytanii Ferdynanda Focha w 1923r. i w tymże roku Heliodora Święcickiego, pierwszego rektora UP. Sam te godność uzyskał w Akademii Medycznej w Poznaniu w 1969 roku. O Marii Skłodowskiej-Curie pisał: „na podium wchodziła wolno siwowłosa, lekko przygarbiona staruszka w dużych okrągłych okularach, wyglądała na babkę licznych wnucząt. Wykład był suchy, wygłoszony cichym, monotonnym głosem, zrozumiałym chyba tylko dla specjalistów. Ani śladu pozy. Skromność uosobiona. Tak wyglądała w rzeczywistości prometejska wielkość. Duch wielki, ale ciało mdłe". Wrzosek pisał „Po moim zamieszkaniu w Poznaniu stosunki moje z rektorem Święcickim jeszcze bardziej stały się serdeczne. Widywaliśmy się prawie codziennie .... Sam nie mając wcale takiego (administracyjnego) doświadczenia, we wszystkich wątpliwych rzeczach uniwersyteckich, zasięgał mej rady. Zaczęła się ustalać i w Uniwersytecie i poza Uniwersytetem niesłuszna opinia, że rektor we wszystkim mi ulega i że trzęsę całą Wszechnicą. Im dłużej trwał rektorat Święcickiego, tym więcej napotykał on cierni na swej drodze..."

Wykłady Wrzoska cieszyły się sławą i uczestniczyli w nich studenci różnych kierunków studiów. Odnosiło się to do wykładanej na pierwszym roku propedeutyki lekarskiej. Do studentów zwracał się per „Panie Kolego", wile zajęć prowadził systemem seminaryjnym, prowadząc dyskusję. Prof. Stefan Flieger, chirurg szczękowy pisał: „Pełni nabożnej czci, słuchaliśmy wykładów z historii medycyny i etyki u legendarnego prof. Adama Wrzoska. Przychodził na wykład ze swoim woźnym, zdejmował płaszcz i ubierał futrzaną kamizelkę, a na łysawą głowę wkładał beret. Wiedzieliśmy, że był on wielce zasłużony dla organizacji wyższego nauczania w Polsce." Profesor lubił siadać na podwyższeniu, bowiem w ten sposób stawał się nieco wyższy. Jak wspominał prof. Zygmunt Szmeja – laryngolog – Wrzosek przyjął mnie na studia, przy czym w rozmowie pytając mnie o moje zamiary na przyszłość powiedział: „Panie Kolego, być może marzy się Panu kariera naukowa i zawodowa, to bardzo dobrze, ale ostrzegam, że karierę w naszej rzeczywistości robi się w następujący sposób: per protegam, per vaselinum, per pecuniam, per V (wdzięki kobiece), a na koniec per scientiam." Jak pisał prof. R. Meissner (2002) Wrzosek „należał do najwybitniejszych wychowawców młodzieży (akademickiej) lekarskiej na ziemiach polskich pierwszej połowy XX wieku. Uczył słowem i przykładem – co mu przychodziło niezwykle łatwo, był bowiem profesorem o nieskazitelnym charakterze... Nieprawdopodobnie skromny tytan pracy, wytrwały w swoich dążeniach, prawdomówny i szczery w wypowiadaniu swoich opinii, co przysporzyło mu niechętnych lub wrogów. Nie sposób wyliczyć jego działalności organizacyjnej. W Poznaniu oprócz Towarzystwa Antropologicznego założył przy Poznańskim Towarzystwie Naukowym Komisję Historii i Filozofii Medycyny. W latach 1925 – 52 był przewodniczącym Towarzystwa Miłośników Historii Medycyny oraz Historii Nauk

Przyrodniczych i jego założycielem. Z ramienia Senatu UP opiekował się wieloma zrzeszeniami i organizacjami studenckimi. Zwłaszcza wiele miał związków z Kołem Misjologicznym." W nim to wyrosła świecka misjonarka dr Wanda Błeńska, działająca w Ugandzie. Miał liczne kontakty z takimi misjologami jak ks. Wacław Szabuniewicz w Chinach, czy z ojcem Maksymilianem Kolbe. Był członkiem Akademii Nauk Lekarskich od 1920 r., Członkiem Państwowej Rady Zdrowia, Komisji Historyczno-pedagogicznej do badania dziejów wychowania i szkolnictwa w Polsce (przy Ministerstwie Oświecenia Publicznego), członkiem 8 komisji PAU, członkiem Komitetu Redakcyjnego Polskiego Słownika Biograficznego. Oprócz trzech tytułów doktora honoris causa miał liczne członkostwa honorowe towarzystw naukowych. Nadano mu wiele odznaczeń. W Polsce otrzymali dwukrotnie Krzyż Komandorski Odrodzenia Polski 1923r. i 1958r., Medal za Nieskazitelną Służbę Państwową, Honorową Odznakę Harcerską, plakietkę „miłosiernego samarytanina", która osobiście mu wręczył metropolita krakowski Adam Sapieha z okazji pracy w Komitecie Pomocy dla ofiar Wojny. Odznaczenia zagraniczne to m.in. Order Franciszka Józefa, Order Czerwonego Krzyża Austriackiego, Order Oficera Akademii Francuskiej. Z momentem wybuchu drugiej wojny światowej w randze pułkownika dotarł 2 września do Warszawy, oddając się do dyspozycji władz wojskowych. W poszukiwaniu sztabu generalnego WP dojechał do Kodynia nad Bugiem, gdzie zorganizował szpital dla uchodźców, głównie przybywających ze stolicy. Przejściowo dostał się do niewoli rosyjskiej, ale gdy armia czerwona opuściła miasteczko pod okupacją niemiecką w końcu listopada 1939r., wyjechał do Warszawy. W 1941r. otrzymał propozycję wykładania w oficjalnie działającej Prywatnej Szkole Zawodowej dla Pomocniczego Personelu Sanitarnego Jana Zaorskiego, ale wobec poszukiwań niemieckich, propozycję odrzucił. W lecie 1942r. przyjął propozycję Senatu tajnego Uniwersytetu Ziem Zachodnich i podjął się uruchomienia Wydziału Lekarskiego, występując pod pseudonimem „Dąbrowski". Na wydziale tym studiowało 610 osób. Wykładał propedeutykę lekarską, historię medycyny i antropologię. W roku akademicki 1944/45 został prorektorem UZZ. W zarysie dziejów Wydziału Lekarskiego UZZ napisano, że z wielu względów wybór organizatora, a zarazem dziekana, był idealny. Wrzosek nie tylko biegle władał językiem niemieckim, lecz równie dobrze znał mentalność okupantów. Wydział „Wrzoskowy" – jak go popularnie określano – cieszył się znakomitą opinią i dużym powodzeniem. Studenci poza nauką działali w Armii Krajowej, w harcerstwie, organizowali samopomoc. Starostą najstarszego roku był Edmund Chróścielewski, który był kierownikiem Starostów pozostałych lat i on był łącznikiem z dziekanem Wrzoskiem. W powstaniu warszawskim zginęło wielu studentów, w tym najmłodszy z nich Jerzy Krakowiecki, jedyny wnuk profesora Wrzoska. Po upadku powstania zajęcia dla studentów, w formie kompletów, odbywały się w Grodzisku Mazowieckim. W końcu października 1944r. przeniósł się do Krakowa, zgromadził ponad 250 studentów, uruchamiając tajnie Wydział lekarski, który po

ustąpieniu Niemców z Krakowa, podjął jawne działania. W marcu 1945r. Wrzosek powrócił do Poznani i mimo podeszłego wieku podjął zajęcia dydaktyczne i prace nad odbudową i nową organizacją swych zakładów. Od września 1947r. przeniesiona go na emeryturę. Trudne warunki materialne zmusiły Wrzoska do podjęcia pracy zarobkowej. Został młodszym asystentem w swym Zakładzie Antropologii, uzyskując wobec interwencji po czterech latach etat docenta, a od stycznia 1957r. profesora, już w wydzielonej z UP Akademii Medycznej. Ostatecznie przeszedł na emeryturę w 1960r. Był żonaty z Marią Dąbrowską, jedną z pierwszych lekarek Polek. Zrezygnowała ona z kariery lekarskiej, oddając się pracy domowej i pomagając w działalności męża. Zmarła ona w 1952r. w wieku 75 lat.

Poznałem profesora Wrzoska w 1960r., gdy mieszkał w Poznaniu na ul. Krzyżowej. Jako student pomagałem profesorowi w niektórych czynnościach. Posiadał bowiem swój gabinet w Katedrze Antropologii na ul. Fredry 10 oraz dużą bibliotekę, z której korzystał za pośrednictwem sprzątaczki Anny Zielińskiej-Bros i czasem moim. Mimo paroletniej nieobecności w Katedrze dobrze orientował się, gdzie są książki, które należało mu dostarczyć. Siedział w futrzanej kamizelce i w berecie pisząc swe prace i mając do dyspozycji maszynistkę. W Katedrze pracował stolarz Szymański, który robił meble dla potrzeb Katedry. Ten laborant Katedry był znajomym Róży Luksemburg i działał w partii komunistycznej. Zrobił on tez trumnę, która czekała na prof. Wrzoska, stojąc w magazynach Katedry.

Pewnego rodzaju przykrym faktem było to, że księgozbiór profesora, liczący tysiące tomów, został po pożarze katedry Antropologii rozproszony i wywieziony na makulaturę. Z owej „makulatury" wydobyłem jednak materiały pozostawione Wrzoskowi po śmierci prof. Ludwika Jaxa-Bykowskiego.

Trudno mi szczegółowiej pisać, a zwłaszcza oceniać, dorobek Adama Wrzoska. Cieszę się, że mnie dostrzegł, nieco swych przemyśleń przekazał i zadedykował mi swą bibliografię antropologii. Od niego też otrzymałem „Teorię jestestw organicznych" Jędrzeja Śniadeckiego, którego wysoko cenił. W zakresie antropologii odniósł sukces badając cmentarzysko ciałopalne w Laskach oraz szkieletowe na Ostrowie lednickim. Na grunt polski i poznański przeszczepił i propagował antropologię funkcjonalną – fizjologiczną. Benedyktyńskie dzieło stanowi „Bibliografia antropologii polskiej", 1959r. Jako historyk medycyny wyróżnił się działalnością redaktorską, przyczyniając się do rozwoju czasopiśmiennictwa medycznego. Poświęcił się napisaniu monografii Józefa Majera (1957), Ludwika Bierkowskiego (1911), Karola Marcinkowskiego (1960, 1961), Tytusa Chałbińskiego (1970). Choć sam nie wydał, ale uczyli to studenci okresu międzywojennego, wydając jego wykłady z antropologii. Sam wydał „Propedeutykę lekarską" (1913). Są to publikacje należące do klasyki naukowej historii medycyny i nauk przyrodniczych. Z zakresu medycyny przytoczę zdanie prof. Romana Meissnera (2001): „Z zakresu prac ściśle lekarskich, szereg

jego publikacji należy już do polskiej klasyki naukowej, jak np. cykl badań dotyczący przenikania drobnoustrojów w warunkach prawidłowych, z przewodu pokarmowego do narządów wewnętrznych, z krwi do żółci i moczu. Zaproponował podłoże w hodowli drobnoustrojów, znane w piśmiennictwie, jako podłoże Wrzoska-Tarroziego. Niektórzy oceniający rozwój myśli medycznej w pierwszej połowie XX w. uważają, że Wrzosek był największą postacią polskiej medycyny tego czasu, czasu międzywojennej i już powojennej Polski. Roman Meissner wręcz pisze, że był Wrzosek twórcą bardzo płodnej „poznańskiej szkoły antropologicznej".

Biogramy Wrzoska pisało wielu autorów. Jego uczeń Michał Ćwirko-Godycki, Stefan Konopka podali spis jego publikacji. Najobszerniejszym ujęciem jego działalności jest monografia Z. Maćkowiaka i M. Musielaka pt. „Adam Wrzosek. Życie i działalność." Wyd. Poznańskie, Poznań 2000. Roman Meissner w „Szkicach do portretów przedstawicieli medycyny poznańskiej 1945 – 1985" napisał: „Adam Jan Wrzosek (1875-1965), patolog, historyk medycyny, antropolog, organizator szkolnictwa studenckiego (1931). Tenże: „Zarys dziejów Zakładu Historii Nauk Medycznych w Poznaniu, tradycja i współczesność" (1920-1997), Wyd. AM w Poznaniu 1997; Tenże: „Organizator i pierwszy dziekan Wydziału lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego prof. dr hab. dr H.C. USB, UJ i AM w Poznaniu Adam Wrzosek (1875-1965), Księga Pamiątkowa w 80-lecie Uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego w Poznaniu, „Studia i materiały" red. R. K. Meissner, Poznań 2001; Andrzej Malinowski „Antropologia Poznańska XX wieku", Homines Hominibus, Zesz.Nauk. WSPiA w Poznaniu, Nr 1 (4) 2008.

Prof. zw. dr hab. Andrzej Malinowski
Senior Instytutu Antropologii
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Zdjęcie pobrano z www.google.pl

Jan Czekanowski

(1882 – 1965)

Jan Czekanowski, największy polski antropolog, urodził się w Głuchowie, w powiecie grójeckim, 06.10.1882r. w rodzinie ziemiańskiej jako syn Wincentego i Amelii. Ojciec Jana był powstańcem styczniowym. Po okresie nauczania domowego, od III klasy, uczęszczał do szkoły Wojciecha Górskiego w Warszawie, jedynej szkoły z językiem polskim. W 1898r. przeniósł się do rosyjskiego gimnazjum w Libawie na Łotwie uzyskując w 1901r. maturę. Tradycje rodzinne zachęcały go do podróżowania i poznawania rozległych przestrzeni Rosji. Zachęcał go starszy brat Stanisław, który studiował w Dorpacie, stryj Michał, profesor matematyki w ST. Petersburgu a zwłaszcza relacje o stryjecznym dziadku Aleksandrze, który jako zesłaniec wsławił się badaniami Syberii. Sądził, że służba wojskowa zapewni mu poznanie Rosji. Jako jednoroczny ochotnik służył w libawskiej artylerii fortecznej. Jako Polak popadł jednak w niełaskę dowódcy ppłk. Manikowskiego. Ten zruszczony Polak pragnął go rusyfikować co stanowiło podłoże konfliktu zakończonego zwolnieniem się Jana po trzech miesiącach na podstawie zaświadczenia lekarskiego o niezdolności do dalszej służby. W 1902 r. wyjechał na studia do Zurychu, które ukończył w 1906 r. gdy obronił pracę pt. „Untersuchungen neber das Verhealtuis der Kopfmasse zu den Schaedelmassen" ogłoszonej w Archiv f. Anthropologie w 1907r. Antropologię studiował pod kierunkiem znakomitego R. Martina, anatomię u G. Ruggego, matematykę u H. Burchardta. Poświęcał się też studiom orientalistycznym. W 1907 r. podjął pracę w Berlinie u znakomitego etnologa prof. Feliksa von Luschana w Królewskim Muzeum Etnologii w dziale afrykanistyki. Luschan w stosunku do asystentów był bardzo wymagający. Czekanowski jednakże był dobrze oceniany, wobec czego zezwolono mu na planowanie i współorganizowanie wielkiej ekspedycji naukowej do Afryki Środkowej. Muzealnej ekspedycji patronował Książę Meklemburski Adolf Fryderyk, czynny uczestnik tej wyprawy. W latach 1907–09 badano

ludność w dorzeczu Nilu i Konga. Czekanowski dokonywał obserwacji i pomiarów ludności tego obszaru. Udokumentował sprawność fizyczną młodzieży męskiej plemienia Watusi, która w skoku w wzwyż pokonywała w tradycyjnym stylu wysokość 2 m. Opisywał też to, że młodzież tą uczono historii sięgającej 25 pokoleń wstecz. Jako pierwszy mierzył i zdejmował gipsowe odlewy pigmejskich twarzy. Zebrał wspaniałe kolekcje dla Muzeum w Berlinie, które zostały zniszczone w czasie działań wojennych. Pozostało jednak opracowanie, które Czekanowskiemu zajęło sporo lat pracy, a które stało się klasyką afrykanistyczną w piśmiennictwie światowym – 5 tomów wydanych w Lipsku w latach 1911-27 pt. „Forschungen im Nil – Kongo Zwisengebiet". Pamiętnik z podróży pisany po niemiecku wydano w części pierwszej w Polsce w 1958r. pt. „W głębi lasów Aruwimi". Druga część niestety nadal czeka na opublikowanie. Po powrocie z wyprawy objął w 1911r. stanowisko kustosza działu afrykanistycznego w Muzeum Antropologii i Etnografii Akademii Nauk w St. Petersburgu nie zarzucając pracy w Berlinie. Żartował „iż był to swoisty rekord łączenia dwóch etatów na geograficznie skrajnych odległościach". W 1913r. przyjął propozycję pracy na stanowisku profesora antropologii i etnologii Uniwersytetu we Lwowie. W tym też roku ukazał się jego „Zarys metod statystycznych" – pierwszy polski podręcznik statystyki. Okres wojny 1914–16 roku przejściowo spędził w Luchaczowicach na Morawach gdzie pracował nad kolejnymi tomami materiałów afrykanistycznych. Po powrocie do Lwowa Komitet Narodowy Konferencji Pokojowej w Paryżu powołał go w 1918r. w charakterze konsultanta naukowego dla ustalenia granic odrodzonej Polski. Dopiero w 1920r. nastąpiło ożywienie działalności Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Już w 1916r. został profesorem zwyczajnym chociaż zawirowania wojenne przeciągnęły zatwierdzenie nominacji do 1920r. Pracując od wczesnego rana do wieczora przy swoim ogromnym talencie stał się czołową postacią Uniwersytetu. W latach 1925–26 był dziekanem Wydziału Humanistycznego a w latach 1934–36 rektorem Uniwersytetu. Zasłynął z tolerancji dla różnych poglądów, przekonań narodowościowych, społecznych i religijnych. Dbając o dobro Uczelni zamykał się na potrzeby własnej Katedry. Asystentów zastępowali stypendyści Funduszu Kultury Narodowej. Od pracowników Katedry oczekiwał entuzjazmu naukowego, pasji badawczej, której był sam najlepszym przykładem, chociaż nie stronił od życia towarzyskiego, kawiarni czy brydża. Na szczególne podkreślenia zasługuje stworzenie własnej, „Lwowskiej Szkoły Antropologicznej" opartej na własnych postawach teoretycznych opartych na osiągnięciach genetyki, własnych metodach analizy statystycznej, koncepcjach typologicznych. Na owe czasy dokonał przebudowy antropologii na naukę ścisłą. Wraz z gronem uczniów, którzy rozwijali jego koncepcje, dał syntetyczne ujęcie etnogenezy Słowian. Jego rozległa wiedza historyczna, archeologiczna, etnologiczna i lingwistyczna przy doskonałym warsztacie statystycznym owocowały fundamentalnymi opracowaniami, które uszczegółowiał do końca życia dokonując przeliczeń ogromnych materiałów faktograficznych.

Wykształcił wielu wybitnych uczonych, doktoryzował 22 osoby, habilitował 7. Najwybitniejszym jego uczniem był Jan Mydlarski doktoryzowany w 1922r. i habilitowany w 1927r. Stanisław Klimek doktoryzował się w 1927r., habilitował zaś w 1932r. W latach 1931–32 doktoryzował Rościsława Jendyka, Salomona Czortkowera, Tadeusza Henzla, Klarę Bellerównę która w 1933r. wyjechała do Nowego Jorku. W 1922r. doktoryzował lekarza psychiatrę Adriana Demianowskiego i laryngologa Wiktora Jankowskiego, którzy po wojnie byli profesorami medycyny we Wrocławiu. Później doktoryzował innych lekarzy, którzy wiązali się naukowo z antropologią – onkologa Jacka Szmyta (1938r.) a po wojnie Stanisława Sawczyna i ucznia profesora Markowskiego, anatoma ze Lwowa - Adama Krechowieckiego. Pod kierunkiem Czekanowskiego pracował Konstanty Sobolski w zakresie antropologii pedagogicznej i podobnie Ludwik Jaxa-Bykowski, Jan Bryk, który po doktoracie w 1928r. przeniósł swe zainteresowania na prahistorię. Do grona jego współpracowników należeli Irena Ulbrich–Kudelska, Marta Gryglaszewska-Puzynina (została asystentką CIWF w Warszawie), Gizela Lempartówna – badania nad antropologią Żydów rozwinięte przez Salomona Czortkowera, którego Czekanowski szykował na stanowisko profesora antropologii na Hebrajskim Uniwersytecie w Jerozolimie. W zakresie antropologii pedagogicznej pracowała Marta Rzewuska–Frankowska. Czekanowski uczestniczył w habilitacji Jana Stanisława Bystronia – językoznawstwo, Józefa Kostrzewskiego i Leona Kozłowskiego – archeologia (1918r.), Józefa Gajka – etnologa (po wojnie w Lublinie). Edwarda Skorskiego – hipologa, entuzjasty zastosowań metod Czekanowskiego w hodowli. Tolerancja różnych przekonań politycznych nie zachęcała go do działalności w ramach partii. W jego katedrze pracował ksiądz, socjalista, Żyd, nacjonalista ukraiński, endek. Jeden taki student nacjonalista ukraiński jak pisał Czekanowski (1956) bardzo układny i miły, lecz szczerze zaznaczający swoje skrajnie nacjonalistyczne stanowisko, pracował z żoną w charakterze „tłumacza" w Gestapo. Być może jemu zawdzięczał to, że nie znalazła się na liście profesorów i docentów wymordowanych przez Niemców w nocy z 3 na 4 lipca 1941r. Okres międzywojenny zamknął się dla Czekanowskiego utworzeniem i rozkwitem własnej szkoły naukowej, utworzeniem wspólnoty naukowej badaczy o jednolitych naukowo poglądach i przekonaniach, szkoły, która uporządkowała stosunki antropologiczne w Europie i poza nią w czasie i przestrzeni w oparciu o nowe podówczas koncepcje badawcze. Wojna to kolejny okres dezorganizacji działalności ośrodka lwowskiego i Jana Czekanowskiego, śmierć Klimka, Czortkowera. Po zajęciu Lwowa przez wojska radzieckie w 1939r. uruchomiono Uniwersytet i mimo zmian personalnych Katedra funkcjonowała. Wejście Niemców 30.06.1941r. powoduje zamknięcie Uczelni i rozpoczyna represję względem jej pracowników. Chronił przed nimi Czekanowskiego Książę Adolf Fryderyk Meklemburski i pozwoliło to profesorowi na ochronienie karaimów przed eksterminacją, bowiem udowodnił stosownym władzom niemieckim to, że nie mają oni nic wspólnego z Żydami. Brał też

Czekanowski udział w tajnym nauczaniu akademickim we Lwowie. W obliczu zbliżających się wojsk radzieckich przeniósł się do majątku Kośmin w pow. Grójeckim. Po wyparciu Niemców od 15.10.1944r. do kwietnia 1945 r. uczył w gimnazjum w Kolbuszowej. Następnie na zaproszenie związanego naukowo z antropologią ks. A. Słomkowskiego 04.05.1945r. objął Katedrę Antropologii i Etnologii KUL w Lublinie. Wykładał antropologię ogólną i etniczną a na Wydziale Prawa antropologię społeczną. W okresie wojennym napisał dwie książki wydane w 1948r. Jedna dotyczyła etnogenezy Słowian „Polska – Słowiańszczyzna. Perspektywy antropologiczne", druga pt. „Zagadnienia antropologii, Zarys antropologii teoretycznej" odniósł się do teoretycznych konsekwencji zastosowań metod statystycznych w antropologii, etnologii, slawistyce, florystyce i językoznawstwie. W czasie pracy na KUL-u wyjaśnił problemy ruchu ludnościowego w Polsce od 1937 do 1946 prezentując opracowanie dla potrzeb Rady Narodowej Ziem Odzyskanych, której był członkiem. Na potrzeby procesu sądowego prowadzonego wobec likwidatora getta warszawskiego, gen. SS Jurgena Stroopa opracował ekspertyzę sądową o hitleryzmie. Z dniem 01.03.1946r. na wniosek prof. Wrzoska podjął pracę w Uniwersytecie Poznańskim na stanowisku Kierownika Zakładu Antropologii na Wydziale Lekarskim. Jednocześnie do 1949r. pracował nadal na KUL-u. W Poznaniu w okresie lat 50-tych bronił swych teoretycznych założeń typologii rasowej przed krytyką swych niektórych wychowanków – A. Wierciński, I. Michalski, T. Bielicki. Atakowano głównie tzw. „prawo" liczebności typów antropologicznych i „prawo" antropologicznej średniej arytmetycznej wskaźnika głowy. Podobną krytykę podjął wcześniej emigrant rosyjski prof. E. Czepurkowski, Niemka prof. I. Schwidetzky, czy antropologowie radzieccy.

Szkoła Lwowska przeistoczona w Polską Szkołę Antropologiczną podzieliła się po wojnie na dwa odłamy – antropostatyków i morfologów. Morfolodzy skupieni pod prof. I. Michalskim w Łodzi negowali metody statystyczne w określeniu typologicznym, głosząc, że cechy metryczne, wskaźniki i opis morfologiczny są wystarczającym źródłem informacji dla doświadczonego typologa. Polemika między dwoma odłamami Polskiej Szkoły Antropologicznej trwała przez okres lat 50-tych a jej przedstawiciele spierali się na dwóch konferencjach w Osiecznej w 1952r. i we Wrocławiu w 1953r. Swój punkt widzenia na systematykę wewnątrzgatunkową wyłożył I. Michalski w „Struktura antropologiczna Polski" z 1949r., a A. Wierciński w „Dziedziczenie typów antropologicznych" z 1958r. Szczególnie krytyka I. Michalskiego wyrażona w pismach do władz Polskiej Akademii Nauk, czy listach do Czekanowskiego była szkodliwa dla antropologii i dla Mistrza. On w tym czasie bowiem zafascynował się metodą swego ucznia A. Wankego, w której jednostką taksonomiczną były osobniki o określonych zespołach cech (punkty odniesienia), które realizują się najczęściej w populacji generalnej. Ową „aproksymacją Wankego" Mistrz Czekanowski przeliczał ogromne materiały własne i obce. Stały się one przedmiotem opracowań seminaryjnych tych studentów antropologii, z którymi Mistrz wiązał nadzieje naukowego rozwoju. Tak więc Mistrz

zrewidował tą metodą cały dorobek badawczy swój i swoich uczniów. Dość sceptycznie wobec tej postawy Mistrza odniósł się F. Wokroj, podnosząc zarzut, że Mistrz widzi tylko głowę. Czekanowski jednak spieszył się z przeliczeniami, bowiem dysponował w tym czasie ręczną maszynką do liczenia tzw. „kręciołkiem". Czekanowski uważał, że metoda aproksymacji sprawdziła się w odniesieniu do typologizacji głów, natomiast dokonane przystosowanie jej do materiałów kraniologicznych dokonane przez W. Kóčkę w monografii „Zagadnienia etnogenezy ludów Europy" – 1958r. przyjął krytycznie. Cały swój typologiczny dorobek naukowy oparty o metodę aproksymacji zawarł w książce „Człowiek w Czasie i Przestrzeni" 1967r.

W początkach lat 60-tych do polemiki z typologami włączyli się populacjoniści twierdząc, że posługiwanie się osobnikiem – jednostką w taksonomii człowieka jest błędne gdyż taksonomia traktuje o populacjach. Już pod koniec swego życia w 1962r. polemizował na gruncie międzynarodowym – Current Anthropology - z T. Bielickim i antropologami amerykańskimi, francuskimi i rosyjskimi broniąc swych osiągnięć. Twierdził, że „na razie uważam osiągnięcia genetyki populacyjnej człowieka za dość mizerne pomimo ogromnego entuzjazmu żywionego do genetyki szczególnie przez Anglosasów" – 1962r. Polska Szkoła Antropologiczna po tych dyskusjach stopniowo schodziła z głównego nurtu zainteresowań polskich antropologów. Śmierć Czekanowskiego i Michalskiego w 1965r. zamknęła w znacznym stopniu zainteresowanie antropologów problemami ludzkich ras.

Żoną profesora była jego koleżanka ze studiów w Zurychu Elżbieta Sergiejewskaja, Rosjanka, dr nauk medycznych, neurolog. Mistrz był członkiem PAU następnie PAN. Pełnił funkcję przewodniczącego Komitetu Antropologii PAN, przewodniczącego Rady Naukowej Zakładu Antropologii PAN we Wrocławiu, był doktorem honoris causa Uniwersytetów w Poznaniu i we Wrocławiu, członkiem honorowym antropologicznych towarzystw naukowych Polski, Czechosłowacji, Finlandii, Wielkiej Brytanii, Węgier.

Cechowała go niezwykła pracowitość, zapał i wytrwałość, widział antropologię z szerokiej perspektywy. Jak pisał T. Bielicki, T. Krupiński i J. Strzałko (1987) o twórcy tej Szkoły i jej długoletnim liderze „był uczonym w dawnym, wielkim profesorskim stylu; mędrcem uwielbianym przez wielu i nie cierpianym przez kilku". Ten wysoki, okazale zbudowany mężczyzna o przenikliwym spojrzeniu bladoniebieskich oczu, z nieodłącznym papierosem przyklejonym do kącika ust, bywał zwodniczo uprzejmy i „miękki" w obejściu, ale jednocześnie cięty w języku i zjadliwy w polemikach i dyskusjach. Był poliglotą. Z pochodzenia ziemianin, typ światowca, był spoufalony z tuzinem europejskich księżnych i książąt… w towarzystwie bywał czarujący… lubił delektować słuchaczy pikantnymi anegdotami. Wybitny prawnik prof. Zbigniew Radwański, rektor UAM w Poznaniu, w 1982r. , w trakcie Ogólnopolskiej Konferencji „Teoria i empiria w Polskiej Szkole Antropologicznej" pisał: „Jako młody uczeń prof. Alfreda Ohanowicza miałem okazję poznać bliżej również prof.

Czekanowskiego. Panowie ci spotykali się często ze sobą, najpierw w klubie demokratycznym, potem w klubie profesorskim Collegium Minus. Dotąd pozostaję pod urokiem osobowości prof. Czekanowskiego, dotąd wspominam jego niezwykły dowcip, wszechstronną wiedzę, inteligencję, a przede wszystkim bezpośredniość, z jaką traktował młodych ludzi, między innymi mnie, młodego adepta, jakże odległej od jego specjalności dyscypliny. Spośród zalet, którymi odznaczał się prof. Czekanowski, dzisiaj należy przypomnieć szczególnie jedną z nich. Mam na myśli jego ogromną tolerancję i liberalizm w stosunku do cudzych poglądów, do cudzych postaw i zapatrywań. Był to człowiek, który potrafił jednoczyć w swej pracy twórczej ludzi różnych poglądów religijnych i postaw filozoficznych, ludzi należących do różnych społeczności narodowych… Wydaje się, że postawa ta jest godna upowszechnienia również ze względów racjonalnych, wiadomo bowiem, że we współczesnej nauce niczego samemu zrobić się nie da, konieczna jest współpraca nie tylko w skali krajowej ale i międzynarodowej".

Prof. Tadeusz Krupiński w swym nieogłoszonym drukiem tekście pisał: „Jan Czekanowski bywał częstym gościem w Katedrze Antropologii Uniwersytetu Wrocławskiego w okresie, w którym Jego uczniowie, Jan Mydlarski i Adam Wanke byli jej kierownikami. Podczas pobytu Mistrza odbywały się seminaria naukowe, które inspirowały zwłaszcza młodych do pracy badawczej. Wydawało się, że Mistrz podczas referowania różnych zagadnień usypiał z papierosem w ustach, nie strzepując popiołu. Mimo pozornego snu po skończonym referacie zwykle zabierał głos i okazywało się, że Mistrz cały czas pilnie słuchał i zawsze rzeczowo krytykował lub chwalił referenta. Podczas seminarium z gośćmi zagranicznymi szybko zmieniał język z polskiego na angielski, niemiecki czy francuski. Przed spotkaniami chętnie bywał na śniadaniach w ówczesnej kawiarni i restauracji „Egzotyczna" przy ulicy Kuźniczej zamawiając zawsze jajka na szynce. Często zapominał o zapłacie za zamówiony posiłek, ale zawsze był w towarzystwie swego ucznia Michała Magnuszewicza lub Tadeusza Krupińskiego. Na obiadach bardzo chętnie bywał u lwowskiego kiedyś restauratora „U Fonsia", który zawsze witał Mistrza głośno wołając: „Witam Magnificencję Pana Rektora Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie", co u biesiadników powodowało ogromne poruszenie.

Często w prywatnych rozmowach mówił o końcu życia, którego kres jest mu coraz bliższy. Kiedyś powiedział nam, że chciałby po najdłuższym życiu spocząć w pobliżu jakiejś znanej śpiewaczki – i tak się stało, spoczywa na cmentarzu powązkowskim w niedużej odległości od światowej sławy śpiewaczki operowej, Ady Sari.

W ostatnich 5 latach życia Profesora łączyły mnie z nim liczne więzi. On miał nadzieję, że rozwinę swe afrykanistyczne zainteresowania i z ks. dr Czesławem Białkiem ruszymy do Afryki, do misji ks. Kard. Kozłowieckiego. Z Profesorem spotykaliśmy się tak w klubie profesorskim UAM w Collegium Minus, lecz głównie u niego w mieszkaniu przy ul.

Kanclerskiej gdzie odbywaliśmy seminaria. Było nas dwóch: ja i Stanisław Marcinkiewicz więc najczęściej spotkania nasze przeciągały się do obiadu na który musieliśmy pozostawać. Profesor przepadał za przyprawą Maggi a po spotkaniu szedł na swoje piętro, gdzie w niewykończonych jeszcze dwóch pokojach zasiadał do pracy. Zwykł nam mówić, że najzdolniejsi zwykle trafiają do handlu bo brak im wytrwałości. Zauważyłem, że napisane teksty odkłada na pewien czas i następnie redaguje ponownie. Nie wstydził się słowa „nie wiem" mimo ogromu swej wiedzy. Gdy wyjeżdżał do Wrocławia czy Warszawy odprowadzałem Go na dworzec lub zabierałem z dworca do domu. Nie było to dla mnie uciążliwe gdyż mieszkałem blisko Profesora. Właściwie w trudnych dla mnie latach 1957 – 65 wytrwałem na swej asystenturze tylko dzięki Profesorowi. Inni asystenci: Mieczysław Gibowski, Jerzy Woszczyk, Franciszek Rożnowski, Stanisław Marcinkiewicz, Janina Kozikowska, Edward Buliński, Ania Pytlakowska nie wytrzymywali zbyt długo na tych stanowiskach co Czekanowski przeżywał boleśnie. Nie miał jednak wpływu na poczynania swego ucznia, który nierzadko dziwnie traktował Mistrza. Profesor czytał mi listy od swych krytyków, dość brutalne ataki I. Michalskiego, które uderzały w antropologię. Profesor znosił te wszystkie napaści godnie dziwiąc się tylko poziomowi kultury adwersarzy.

Główne osiągnięcia naukowe.

Pierwszym osiągnięciem naukowym w skali międzynarodowej było ogłoszenie taksonomicznej metody diagraficznej w wieku 26 lat. Metoda DD w wariantach symetrycznym i asymetrycznym pozwala na ustalenie stopnia podobieństwa do siebie obiektów biologicznych (osobników, grup, kompleksów ludnościowych w określonym zestawie cech biologicznych. W dwupoziomowej analizie ocenia się 1) odległość biologiczną między osobnikami; 2) uporządkowanie różnic poprzez ułożenie diagramu asymetrycznego. Historycznie była to pierwsza w świecie metoda skupień (cluster analysis). Metoda przyjęła się w naukach rolniczych. W badaniach antropologicznych diagram Czekanowskiego stosowano do wyodrębniania skupisk osobników podobnych antropometrycznie a skupiska te traktowano jako typy antropologiczne (elementy rasowe). W okresie do 1930r. tworzył Czekanowski zręby teoretyczne antropologii w postaci: 1) „prawa częstości (liczebności) typów antropologicznych" (1928) wprowadzone jako „dedukcyjna konsekwencja praw Mendla; 2) „prawa średniej arytmetycznej" wskaźnika głowy, które określało związek między wartością tego wskaźnika a składem antropologicznym grupy. Metody Czekanowskiego dały możliwość uporządkowania dużych materiałów jakie nagromadziła antropologia w badaniach żywych grup ludzkich czy czaszek. Rozpoczęło się analizowanie częstości występowania poszczególnych typów w różnych grupach ludzkich, określenie ich „składu rasowego". Dawało to informację o pokrewieństwach między tymi grupami, informowało o procesach etnogenetycznych, szlakach migracji, kontaktach między grupami. Prawo średniej arytmetycznej wskaźnika głowy miało zapewnić kontrolę indywidualnych określeń

typologicznych. Zatem przez Czekanowskiego stworzony został system oparty o wiedzę genetyczną, metody statystycznego opisu grup ludzkich, system konsekwentny, który na lata stał się programem typologii antropologicznej i prowadził do rozkwitu Lwowskiej Szkoły Antropologicznej. Po wojnie była to już Polska Szkoła Antropologiczna. Prostota teorii Czekanowskiego dała mu satysfakcję nadania matematycznej ścisłości antropologii. Właściwie cały dorobek Szkoły w zakresie etnogenezy, slawistyki geograficznego zróżnicowania rasowego ludności dokonał się w okresie do wybuchu II wojny światowej. Uporządkowano liczne problemy etnogenezy a antropologia zdobyła uznanie na gruncie prahistorii, etnologii, slawistyki. Koncepcje Czekanowskiego poddali ostrej krytyce populacjoniści, jego naukowi wnukowie, głównie T. Bielicki. Trwałą zasługą Czekanowskiego było pokazanie:

1) znaczenia wiedzy teoretycznej tworzonej w ramach danej nauki;
2) znaczenia genetyki w badaniach antropologicznych;
3) możność sprawdzenia tego czy wiedza empiryczna oddaje dobre odwzorowanie badanej rzeczywistości;
4) wprowadzenie wielocechowych metod statystyki matematycznej do opisu grup ludzkich, do porządkowania różnic międzygrupowych czy międzyosobniczych.

Czekanowski wprowadził nowy model myślenia w antropologii. Dorobek Czekanowskiego w zakresie etnogenezy wiązał antropologię z prahistorią, językoznawstwem, etnologią. Czekanowski mówił o istnieniu humanistycznych nauk antropologicznych i sam się wśród nich lokował. Już w pierwszej dekadzie XX w. Czekanowski umówił się z Edwardem Lothem co do tego, że ten drugi zajmie się antropologią zoologiczną, pograniczem z anatomii i antropogenezą a on sam antropologią etniczną, społeczną i etnologią. Po uzyskaniu niepodległości Polski, gdy Wydział Filozoficzny UJK dzielono na Wydziały: Matematyczno – Przyrodniczy i Humanistyczny Czekanowski wybrał Wydział Humanistyczny. Fakt ów I. Michalski argumentował abiologicznymi cechami poznawczymi Czekanowskiego. Również na KUL-u Katedra Antropologii była ściśle zespolona z Zakładem Etnologii i Socjologii w ramach Wydziału Humanistycznego. W publikacjach o Czekanowskim pisze się o nim nie tylko jako antropologu lecz również etnologu, slawiście, historyku Słowian. Jego uczniami byli: lekarze, zoologowie, historycy, archeologowie, etnografowie, psychologowie, pedagodzy, prawnicy. Wychowankowie Czekanowskiego, którzy kończyli studia i pisali u niego prace magisterskie studiowali np. geografię, zoologię, pedagogikę, wychowanie fizyczne. Miał zatem szerokie widzenie antropologii i niechęć do zamykania jej w „gettcie" jednego kierunku studiów. Ośrodek lwowski miał dać biologiczne podstawy do stworzenia wielkiej syntezy historycznej. Od początku Czekanowski podjął ścisłą współpracę z archeologami. Jak pisze T. Malinowski (1985) „Czekanowski czynnie asystował przy narodzinach nowoczesnej archeologii polskiej biorąc udział w habilitacji Józefa

Kostrzewskiego jaka odbyła się w lutym 1918 r. w UJK we Lwowie, oraz nieco później w habilitacji Leona Kozłowskiego". Obaj ci badacze odegrali wybitną rolę w dziejach polskiej archeologii. Prace Czekanowskiego jak m. in. pisał J. Kostrzewski (1955) dostarczyły nowych argumentów uzasadniających tezę o autochtonizmie Słowian na naszych ziemiach. Na jego osiągnięcia powoływali się czołowi archeolodzy polscy tego okresu: Leon Kozłowski (1928), Konrad Jażdżewski (1948,1981), Tadeusz Sulimirski (1955), Stefan Nosek (1948).

Nie wszystkie koncepcje etniczne Czekanowskiego były jednak aprobowane. Sprzeciwiano się doszukiwania przez Czekanowskiego antropologicznych śladów pobytu Gotów w Wielkopolsce i wiązanie z tym powstania państwa polskiego, choć nie negowano pobytu Gotów i Gepidów na ziemiach polskich. Do gockiej koncepcji przychylali się niektórzy archeologowie. Czekanowski nie upierał się przy słuszności swej koncepcji ale twierdził, że niektóre wczesnośredniowieczne czaszki z Wielkopolski wykazują domieszkę krwi Gotów lub przynajmniej jej ślady. Stawiał też hipotezę o lechickiej genezie państwowości czeskich Przemyślidów (1951, 1955) i później o lechickiej genezie państwa Popielidów (1960, 1961). Na I Zjeździe Prehistoryków Polskich, który odbył się w1927 r. w Poznaniu, propagował zastosowanie statystyki w archeologii, ale jak pisał T. Malinowski (1985) archeolodzy nie byli wówczas gotowi do podjęcia takiej propozycji. Pamiętam jak po ogłoszeniu przez Mistrza artykułu pt. „Popielidzi i Piastowie, hipoteza antropologa o początkach Państwa Polskiego", Problemy (1961) prof. Kostrzewski spotkawszy mnie w Muzeum Archeologicznym w Poznaniu dziwił się, że „pański Mistrz wykazuje taką inwencję w stawianiu hipotez". Sam profesor, u którego odbywaliśmy również seminaria, komentował to, że takie hipotezy są ważne, bowiem inspirują wyświetlanie problemów w oparciu o materiały empiryczne. Ostatnich koncepcji Czekanowskiego archeolodzy jednak szerzej nie komentowali (T. Malinowski, 1985).

Czekanowski nie miał uprzedzeń narodowościowych. Dostrzegał błędy, jakie popełniali władcy polscy względem Kozaków czy bardzie współcześnie, Ukraińców. Kwestię żydowską uważał za bardziej złożoną. Przejawy antropologiczne antagonizmu gospodarczego ludności polskiej i żydowskiej odzwierciedlały dane wysokości ciała poborowych. Pisał „lata dobre dla Żydów były złymi dla Polaków, co odnosiło się do przełomu XIX i XX wieku. Dostrzegając w powstaniu naszej ludności miejskiej znaczący udział Niemców twierdził, że domieszka krwi żydowskiej była niska. Ci ostatni w większej liczbie asymilowali się do warstwy szlacheckiej na Litwie. Ponadto Żydzi wykazują w cechach antropologicznych różnice społeczne i te związane z ich historią. Czekanowski (1967) pisał „Żydzi, pierwotnie lud semicki, stanowią interesującą formację socjologiczną, ukazującą, że zjawiska kulturowe mogą posiadać bardziej trwały charakter od właściwości antropologicznych". Wobec faktu izolacji społecznej przeceniono „czystość krwi" Żydów. Wierzono, że hebrajska gałąź Semitów wchłonąwszy różnorodne grupy ludności stała się

grupą jednolitą fizycznie i fizjologicznie. Grupa Sefardim z pokolenia Judy wchłonęła ludność nadśródziemnomorską, grupa Aschenazim z pokolenia Beniamina wchłonęła krótkogłowość od Hetytów, głównie jednak element armenoidalny przechodząc przez Kaukaz. U Żydów najbardziej archaiczny jest element orientalny. Nie może być mowy o istnieniu „rasy żydowskiej". Natomiast są formacje antropologiczne – środkowoeuropejska – Żydzi czescy, polscy, litewscy, amerykańscy o mieszanym składzie antropologicznym. Między innymi u Żydów warszawskich, berlińskich widoczna jest przewaga elementu nordycznego. Formację orientalną reprezentują Żydzi krajów śródziemnomorskich, Kurdystanu, Mezopotamii – Spaniole osiedli na Bałkanach. Formację Kaukaską reprezentują Żydzi Ukrainy, Persji, Kaukazu, Polesia i wschodnich terenów Polski międzywojennej, którzy uciekli tu w połowie XVII w. przed pogromami na Ukrainie. Żydzi z południowych Czech i Niemiec mają przewagę elementu Laponoidalnego. Naród Żydowski jest zatem antropologicznie różnorodny. Dla Czekanowskiego interesujące będzie to jaką formację antropologiczną będą tworzyli Żydzi w Izraelu, Żydzi którzy osiedlili się tu z różnych stron świata.

Czekanowskiemu czyniono zarzut niedoceniania badań ontogenetycznych. Sam Mistrz takich badań nie prowadził ale uważał je za ważne. Doceniał rezultaty badań B. Jasickiego czy P. Sikory odnoszące się do zróżnicowania przebiegu wzrastania w powiązaniu z przynależnością typologiczną. Już w „Zarysie antropologii Polski" (1930) znajdujemy stwierdzenie: „Wzrost osobnika poza momentami natury rasowej jest uwarunkowany oddziaływaniem czynników fizycznych, jak odżywianie, światło, ciepło itd. Składają się one na środowisko w którym przebiega proces rozwojowy. Sposób oddziaływania tych czynników w postaci mniej lub więcej obfitego odżywiania, większym lub mniejszym wysiłku fizycznym, lepszego lub gorszego mieszkania, jest uwarunkowany stanowiskiem społecznym jednostki. Nawet i oddziaływanie zjawisk chorobowych nie jest od niego niezależne. Dlatego też całokształt środowiska oddziałującego na wykształcenie wzrostu jednostki, poza momentami rasowymi, ujmujemy jako oddziaływanie środowiska społecznego".

Poprawa wzrostu poborowych w krajach Europy w kilku dziesięcioleciach przed I wojną światową przypisywał Czekanowski podnoszeniu się stopy życiowej ludności w wyniku postępu technicznego i wzmożonej eksploatacji zamorskich terenów kolonialnych. Zauważył odmienną sytuację w niektórych jednostkach administracyjnych Rosji. W powiecie kryłowskim guberni nowogrodzkiej odnotowano spadek wartości tej cechy. Pisał więc „Przez wzgląd na te wyniki można twierdzić, że dane antropologiczne już dawno wskazywały na niekorzystny rozwój stosunków społecznych w tym kraju i sygnalizowały zbliżającą się katastrofę". „Nie umiano jedynie zdać sobie sprawy z tego, że antropologia dostarcza bardzo czułego barometru społecznego". Podobny spadek wartości wzrostu poborowych obserwowano w latach 1874–83 w guberni warszawskiej, radomskiej i suwalskiej co wiązało

się z pogarszaniem się warunków bytu ludności. Uwłaszczenie chłopów po 1864r. przejawiło się wg Kosieradzkiego podwyższeniem wzrostu na terenie zaboru rosyjskiego, ale Czekanowski zauważył, że zjawisko to dotyczy sąsiednich powiatów z pod zaboru austriackiego wobec czego powiązał to ze wzrostem stopy życiowej w Europie przed I wojną światową. Swoje spostrzeżenia nad rozwojem fizycznym uogólnił Mistrz następująco:

1. W rozwoju osobnika mamy okresy szybkiego i powolnego rozwoju;
2. Niekorzystne oddziaływanie środowiska społecznego powoduje opóźnienie faz rozwojowych;
3. Osobniki opóźnione w rozwoju rosną dłużej. Powoduje to, że po 21 roku życia zaznacza się tendencja do wyrównywania wzrostu;
4. W całym przebiegu rozwoju zaznaczają się różnice rasowe;
5. W konsekwencji wzrostu dobrobytu ludności podnosi się wysokość ciała popisowych;
6. Istnieją drobne wahania terytorialne wzrostu oraz odrębności etniczno-wyznaniowe, które są znaczniejsze od terytorialnych. Wahania wzrostu popisowych informują o poprawie bądź pogorszeniu się warunków bytu ludności. Fakt ten ma dla socjologa duże znaczenie, gdyż daje mu do ręki bardzo czuły termometr społeczny.

W swojej twórczości naukowej dużo uwagi poświęcił mapowaniu w Polsce wskaźników głowy, twarzy, nosa, terytorialnej analizie cech pigmentacyjnych. Utrzymywanie się mimo wykrzyżowywania się ludności typów antropologicznych miało świadczyć o ich stałości do nie zachodzenia procesu wyrównywania się cech. Korzystając z dorobku Jaxa–Bykowskiego, Stojanowskiego, Demianowskiego wypowiadał się o zróżnicowaniu fizjologicznym, psychicznym i konstytucji, czy o pamięci i uzdolnieniach, czy współzawodnictwie w nawiązaniu do typów antropologicznych. Podnosił m. in. to, że ruch współzawodnictwa pracy (Stachanowski) w Rosji daje rezultaty na południu (element śródziemnomorski) gdy na północy (element nordyczny) ludzie są na współzawodnictwo niepodatni. Mistrz dostrzegł też problemy „antropologii dynamicznej" estetyki typów rasowych, doboru małżeńskiego, płodności, dzietności, dymorfizmu płciowego w warstwach społecznych, problemy selekcji naturalnej. Zadawał pytanie czy istnieje pewien ściśle określony ideał piękna ludzkiego, czy mamy większą ich liczbę, czy pozostają one w łączności ze składnikami antropologicznymi? Stwierdzał za L. Rutkowskim (1906) odrębność ideałów piękna u szlachty i u chłopstwa. U szlachty miano pięknych mieli ludzie smukli o śniadej twarzy i orlim nosie, ciemnej pigmentacji oczu i włosów. U chłopstwa ideałem jest niebieskooki, jasnowłosy, rumiany na twarzy, wysoki silny – jak konkludował Mistrz nordyczny mężczyzna i subnordyczna kobieta. Czekanowski nie zajmował się analizowaniem sprawności fizycznej w nawiązaniu do rasy. Pisał (1930): „W wyczynach o charakterze sportowym wymagających bardzie skomplikowanego działania całego organizmu, łącznie z jego właściwościami psychicznymi, zróżnicowanie rasowe nie zarysowuje się już w sposób tak wyraźny". Zauważył, że u

gimnastyków polskich biorących udział w IX Olimpiadzie w Amsterdamie w 1928r. dominowali mieszańcy elementu laponoidalnego. Wśród podoficerów szkolonych w Centralnej Szkole Gimnastyki i Sportów w Poznaniu dominował typ subnordyczny. Jest to typ szybkościowy, gdy nordycy reprezentują typ wytrzymałościowy. Typ nordyczny ma wszechstronną sprawność ale uzyskuje najsłabsze wyniki w gimnastyce przyrządowej. Czekanowski dobrze też widział predyspozycję do skoków i biegów przedstawicieli odmiany czarnej. Nigdy jednak nie poświęcił tym problemom baczniejszej uwagi.

Pod koniec swego pracowitego życia czas wypełniały mu przeliczenia materiałów antropologicznych odnoszące się do głów i czaszek, które jego zdaniem wykazywały słuszność jego koncepcji typologicznych.

Wiosna 1949 r. prof. Czekanowski zaproponował K. Modrzewskiej pracę w Poznaniu, na co ta ostatnia odpowiedziała, że „przed takim honorem się nie ucieka". O wykładach Mistrza pisała: „Starałam się nie opuścić żadnego wykładu Profesora, bo żaden nie powtarzał się dwa razy, a każdy niesłyszany był stratą". Prof. Stefan Flieger, chirurg szczękowy wspominając czasy studiów (rok 1946) pisał o wspaniałych i sławnych profesorach, w tym o A. Wrzosku i Janie Czekanowskim światowej sławy antropologu, który z talentem obalał obłędną hitlerowską teorię o czystości rasy aryjskiej w Środkowej Europie. Bezdyskusyjnie dowodził absurdalności tego twierdzenia, gdyż przez te ziemie przewalały się różne ludy i hordy wojowników, którzy często zostawiali potomstwo, a matki nie zawsze chciały i mogły swym dzieciom wyjaśnić ich pochodzenie, w myśl zasady, że tylko „Mater semper certa est". Gdyby w czasie moich studiów były magnetofony to nagrane wykłady Mistrza Czekanowskiego dla wielu pokoleń były by bestselerem pedagogicznym.

Prof. zw. dr hab. Andrzej Malinowski
Senior Instytutu Antropologii
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Wiele fragmentów biogramu prof. Jana Czekanowskiego pochodzi z publikacji
Malinowski A. (2008). Antropologia poznańska XX wieku. Homines Hominibus 1(4): 33-74

Zdjęcie pobrano z www.google.pl

Aleksander A. Zubow

(1934 – 2013)

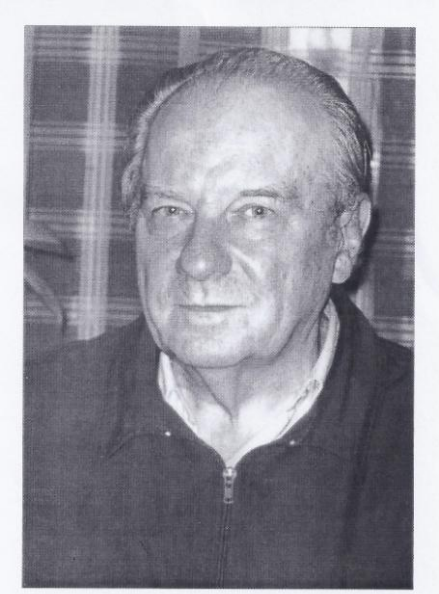

А.А. Зубов

Aleksander Aleksandrowicz Zubow urodził się w stałej części Moskwy 8 maja 1934r. w rodzinie inteligenckiej o bogatych tradycjach. Środowisko rodzinne stymulowało jego zainteresowanie przyrodnicze i językowe. Już jako uczeń szkoły średniej dokonał wyboru zainteresowań antropologią i swego naukowego mistrza M.A. Gumiackiego.

W czasie studiów prof. Gumiacki ukierunkował Zubowa na badania problemów morfologii zębów. Już, jako zatrudniony na aspiranturze w Katedrze Antropologii MGU w Moskwie w latach 1961-63 opublikował popularno-naukowe prace – „Ludzie Ziemi Ognistej" i „Człowiek Zasiedlający Swoją Planetę". Ta ostatnia przetłumaczona na japoński wydana została w Tokio. Wcześnie podjął badania odontologiczne interesując się także ewolucyjną antropologią, systematyką hominidów, a nawet paleoamerykanistyką. W 1963r. został zatrudniony w Oddziale antropologii Instytutu Etnografii (później przekształconym w Instytut Etnologii i Antropologii AN ZSRR). W 1964r. obronił pracę kandydacką (doktorską) na podstawie rozprawy, pt. „Niektóre morfologiczne osobliwości dużych wielokorzeniowych zębów człowieka." Sformułował zasady antropologicznej odontologii i jej roli w badaniach procesów etnogenetycznych. Prześledził zmienność odontologiczną różnych grup etnicznych Eurazji. Opublikował m. in. „Etniczna odontologia" 1973, Zajmował się odontoglifiką w aspekcie różnic międzypopulacyjnych czy zachodzących u bliźniąt. Badał również dymorfizm płciowy cech odontometrycznych i odontoglificznych. W zakresie odontologii współpracował z Finami, Krajami Bałtyckimi. Prowadził tez badania grup etnicznych Indii (1966). Pracując w Peru zebrał dane odontoglificzne grup tubylczych z Andów. Był zapraszany na wykłady w Stanach Zjednoczonych, Peru, Kolumbii, w Meksyku. Rozgłos uzyskała jego książka pt.

„Odontologia Metodyką Antropologicznych Badań" (1968) – przetłumaczona na język hiszpański. Zajmował się problemami antropogenezy, a znając język polski cenił w tym zakresie dorobek W. Stęślickiej-Mydlarskiej. Analizował z punktu widzenia systematyki stadia rozwojowe hominidów m. in. *Homo erectus* i *Homo heidelbergensis*.

W Zakresie identyfikacji sądowo-medycznych współpracował z Rosyjskim Centrum Ekspertyz sądowo-medycznych, a jego prace na ten temat są w zbiorze, pt. „Aktualne problemy identyfikacji osób". Identyfikował m. in. Członków rodziny ostatniego Cara Rosji Mikołaja II.

W latach 1976 – 2001 kierował Oddziałem Antropologii Instytutu Etnologii i Antropologii. Był członkiem rad naukowych Instytutu Antropologii i Muzeum Antropologii MGU w Moskwie, muzeum darwinizmu, amerykańskiej antropologicznej asocjacji. Zubow był wychowankiem rosyjskiej szkoły antropologicznej tworzonej przez W.W. Bunaka, M.M. Gerasimowa, M.A. Gremiackiego, G.F. Deveca, M.G. Lewina, J.J. Rogińskiego, W.P. Jahimowa. W tradycji rosyjskiej antropologii doktorat, czy habilitację można uzyskać w zakresie nauk biologicznych lub historycznych. Zubow habilitował się w zakresie nauk historycznych. Z jego osobą wiązać można utworzenie szkoły naukowej odontologii, która w 2009 roku obchodziła swoje 45-lecie. Był promotorem 14 prac doktorskich i 8 habilitacyjnych oraz licznych prac dyplomowych studentów antropologii. Oprócz Rosjan wykształcił licznych odontologów z Krajów Południowo-Wschodniej Azji, Azerbejdżanu, Uzbekistanu, Dagestanu, Osetii oraz z Ukrainy, Litwy, Łotwy, Estonii, Bułgarii, Mali, Kolumbii. Jego wychowankiem naukowym był mój kolega prof. Cwetan Minkow z Sofii, prof. Irena Balčiuniene – stomatolog i w pewnej mierze prof. Gintautas Česnys z Wilna. Prof. Maria Kaczmarek, po stażu odbytym w 1979r. w Uniwersytecie Wileńskim u prof. Balčiuniene, wprowadziła do polskiej antropologii metody badań odontologicznych Zoubova, a następnie porównała z metodami badań odontologów amerykańskich.

W czasie wielokrotnych pobytów w Moskwie czasem mieszkałem w rodzinnym domu Zubowów. Ojciec filatelista miał mniejszy wpływ na syna niż matka Helena. Zarządzała ona nie tylko domem, ale i wspierała swego syna w dziedzinie nauki. Aleksander człowiek wielkiego taktu, kultury osobistej, mało pasował do ówczesnej Sowieckiej rzeczywistości, od której uciekał m. in. w religię. Starzejąca się mama pod koniec życia myliła już mnie z Gintautasem Česnysem, który też tam często gościł. Gdy mieszkałem u Zubowa już po śmierci matki mogłem stwierdzić, że niezbyt umiał znaleźć się w samotności (był kawalerem). Zubow uważał, że mimo zawirowań wiek XX był tryumfem antropologii, nauki o normalnej zmienności typu fizycznego człowieka, u podstaw czego stoi genetyczna, fizjologiczna, biochemiczna charakterystyka ludzi. Antropologia odgrywa tu rolę zwornika pomiędzy naukami biologicznymi i humanistycznymi sprzyjającego integracji tych nauk w badaniach osobliwości gatunkowych człowieka.

Zubow ukazywał zróżnicowanie międzypopulacyjne człowieka, jego drogi ewolucyjne jako gatunku i pełną jednorodność ras ludzkich. Badanie populacji żyjących w różnych warunkach geograficznych wnoszą wkład do wyjaśnienia procesów adaptacji badanych w historycznej perspektywie. Oprócz działalności naukowej zajmował się fotografią oraz kolekcjonował muszle mięczaków morskich. Trudno powiedzieć jaki los spotkał spuściznę pozanaukową Zubowa, ale jego dorobek naukowy zajmuje trwałe miejsce w antropologii, a jego osobę z uznaniem wspominać będą jego wychowankowie i przyjaciele.

Prof. zw. dr hab. Andrzej Malinowski
Senior Instytutu Antropologii
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Zdjęcie pochodzi z archiwum prof. dr hab. Andrzeja Malinowskiego.

SPRAWOZDANIA Z KONFERENCJI I SPOTKAŃ NAUKOWYCH

Sprawozdanie z XII International Congress on Obesity, ICO 2014 Kuala Lumpur

Przez cztery dni od 17 do 24 marca 2014r. odbywał się w Kuala Lumpur XII International Congress on Obesity. Wygłoszono ponad 100 referatów a ponad 2500 uczestników z całego świata przedstawiło owoce swoich prac w postaci plakatów. Spotkanie zorganizowano w samym centrum miasta, w centrum kongresowym, z którego można było podziwiać widok na najsłynniejszy budynek miasta – wieże Petronas.

Wobec takiego ogromu doniesień nie sposób było wysłuchać wszystkich interesujących referatów, dlatego z racji wykonywanego zawodu skupiłem się na zagadnieniach związanych z dziećmi, oraz wpływem różnych uwarunkowań środowiskowych na problem występowania i zwalczania otyłości.

Niesłychanie ciekawe doniesienie przedstawił prof. Thomas Robinson z Stanford Univ. zatytułowane „Preventing and Treating Obesity in Children", w którym przytoczył najnowsze doniesienia ze Stanów Zjednoczonych, w których po raz pierwszy od dwudziestu lat znacząco obniżył się odsetek dzieci otyłych w wieku 2-5 lat oraz na razie nieznacznie w grupie dzieci 6 – 11 lat. *(JAMA 2014, 311:806-16*). Na pytanie:, „Dlaczego przegrywamy walkę z otyłością?" prof. Mark Hanson z Univ. Southampton odpowiada, przy pełnej zgodzie całej sali:, „bo interweniujemy za późno". Przedstawiono kilka prac o pozytywnym wpływie interwencji dietetycznych w okresie pre-koncepcyjnym oraz w ciąży na prawidłowy rozwój fizyczny dzieci. W innym doniesieniu zaprezentowano zatrważający fakt, że dwie trzecie rodziców dzieci z nadwagą nie zauważa zupełnie istniejącego problemu. Prof. Barry Popkins z Univ. North Carolina przedstawił raport o niebezpiecznym zjawisku „przesunięcia się" dzieci z grupy niedożywionych do grupy z nadwagą w krajach o niskim i średnim dochodzie i przede wszystkim na terenach wiejskich, co w pełni znajduje swoje potwierdzenie w naszych 40 letnich obserwacjach prowadzonych na terenie Pomorza. Nasze doniesienie zatytułowane: *„The association between the proximity to the city and overweight and obesity rates in rural children and adolescents from Pomerania region, Poland: a repeated cross-sectional study"* konstatowało, że większa odległość do miasta (>30 km vs. <15 km) sprzyjała w każdym z okresów mniejszemu występowaniu nadwagi, a w latach 1988-1991 oraz 1996-2002 różnice były istotne statystycznie odpowiednio: OR= 0,6 (0,43-0,84),

p=0,002 i OR=0,77 (0,59-1,0), p=0,05. Zależność tą notowano zarówno wśród dziewcząt, jak i chłopców OR (od 0,53 do 0,83).

W czasie trwania kongresu myśli wszystkich Malezyjczyków, i nie tylko, zwrócone były ku zaginionemu samolotowi Malaysia Airlines. Widać to było w wielu miejscach miasta, a program telewizyjny często był przerywany albo najnowszymi doniesieniami, albo planszą wzywającą do modlitwy za pasażerów lotu MH 370. Niestety do dnia dzisiejszego jego los i wszystkich pasażerów pozostaje nieznany.

Streszczenia wszystkich prezentowanych prac dostępne w Obesity Reviews Vol. 15 suppl. 2 March 2014. ISSN 1467-7881.

Na następny Kongres w 2016 roku zaprasza wszystkich Vancouver.

Widok na wieże Petronas z Centrum Kongres

Plansza przed jednym z domów towarowych z modlitwą za pasażerów MH 370

Jarosław Rożnowski, Chełmno
Lidia Cymek, Słupsk
Anna Rożnowska, Gdańsk

Funeralia Lednickie 2014

W maju 2014 roku już po raz siedemnasty, w gościnnych progach Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy, zostały zorganizowane Funeralia Lednickie.
Są to naukowe spotkania warsztatowe zapoczątkowane w 1998 roku, a kontynuowane dzięki współpracy trzech organizatorów:
Muzeum Pierwszych Piastów,
Polskiego Towarzystwa Antropologicznego oraz poznańskiego oddziału Stowarzyszenia Naukowego Archeologów Polskich.

Odbywające się cyklicznie Funeralia gromadzą reprezentantów szeregu dyscyplin zajmujących się problematyką związaną z badaniami cmentarzysk. Tematyka spotkań obejmuje zagadnienia łączące się zarówno z traktowaniem zmarłego, ze sposobami jego chowania, a też wyposażeniem grobów, obrzędowością sepulkralną jak i szeroko rozumianymi analizami zarówno materiału kostnego jak i zabytków towarzyszących pochowanym. Dlatego też zawsze w warsztatach funeralnych uczestniczą reprezentanci zarówno archeologii jak i antropologii, historii i antropologii kultury, językoznawstwa i biologii molekularnej.

Tegoroczne Funeralia nosiły tytuł „Cmentarzyska – relacje społeczne i międzykulturowe". Tematyka nawiązywała do problemów podnoszonych już podczas lednickich spotkań – do zagadnień identyfikacji, jednak tym razem w szerszym zakresie– zarówno w relacjach społecznych jak i międzykulturowych czy populacyjnych.

Do udziału w tegorocznych warsztatach zaprosiliśmy specjalistów zarówno z dziedziny archeologii, antropologii jak i historii oraz biotechnologii. Przygotowane przez nich referaty były wstępem do dyskusji w ramach każdego z zagadnień programowych 17 Funeraliów Lednickich. Dyskusja była ożywiona. Udział w Funeraliach wzięło ponad 100 uczestników – w tym goście z Kijowa.

Podczas ostatnich Funeraliów zrezygnowaliśmy z prezentacji i wygłaszania referatów w ramach ciągłych sesji. Tym razem, jako organizatorzy, wyznaczyliśmy cztery podstawowe zagadnienia i zaprosiliśmy ośmioro wprowadzających, aby na zasadzie dwugłosu wprowadzili uczestników w zagadnienia jakie zasygnalizowano. Każdego z nich poprosiliśmy też o przygotowanie pytań skierowanych do uczestników, a stanowiących zachętę do dyskusji, Dzięki temu można było prowadzić dyskusję wokół zaproponowanych tematów przewodnich.

Pierwsza sesja, 17 Funeraliów, dotyczyła zagadnień metodyki badawczej. Wprowadzający dr Jacek Kowalewski (z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie) zwrócił uwagę na możliwości współpracy między współczesną antropologią kultury a prahistorią. Natomiast

drugi z wprowadzających, dr hab. Wojciech Branicki (profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego), ustosunkował się do najnowszych badań genetycznych historycznego DNA. Ostatnie analizy pozwoliły na poznanie sekwencji genomu człowieka, a dzięki temu zidentyfikowano szereg loci odpowiedzialnych za wzrost ryzyka rozwoju wielu chorób. Zidentyfikowano też te które odpowiadają za kształtowanie naturalnej zmienności cech fizycznych u człowieka. Najnowsza technologia sekwencjonowania DNA (NGS) umożliwia analizę szczątków ludzkich nawet sprzed kilkuset tysięcy lat. Jednak wciąż brak badań międzypopulacyjnych i rodowych, jakich oczekujemy, pozwalające na systematyczne analizy międzykulturowe czy analizowanie powiązań rodowych.

W sesji drugiej zadaliśmy pytanie – Czy relacje na cmentarzyskach odzwierciedlają poziom kultury, stosunek do świata? Wprowadzając prof. dr hab. Jacek Woźny (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy) stwierdził m. in., iż nekropole odzwierciedlają relacje społeczne i międzykulturowe. Historyczne cmentarze i starożytne cmentarzyska stanowią nie tylko fenomen kulturowy, przedmiot refleksji i badań naukowych, ale są też składnikiem szerszego otoczenia oraz elementem dziejów rodzimych. Można zatem rozpatrywać nekropole w kontekście cechującej je lokalizacji wobec krajobrazu i sieci osadniczej. Usytuowanie cmentarzysk pociąga za sobą stworzenie w ich wnętrzu pewnych struktur przestrzennych obejmujących obiekty o charakterze grobowym i rytualnym. Długotrwałe składanie w nich zmarłych wiąże się z pamięcią o tych pochówkach, kontynuacją lub dyskontynuacją użytkowania nekropoli, a niekiedy zaskakującymi powrotami do starożytnych mogił. Po stuleciach mogą wówczas pojawiać się myśli: „ cześć głęboką mam dla kurhanów.

Drugi z referatów tej sesji autorstwa dr hab. Barbary Kwiatkowskiej (profesor Uniwersytetu Przyrodniczego z Wrocławia) i dra Jacka Szczurowskiego (z Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu) poruszał szereg zagadnień związanych z badaniami antropologicznymi pochówków ludzkich, które dostarczają wiedzy nie tylko o morfologii i kondycji biologicznej populacji ludzkich, ale także poprzez sposób deponowania szczątków kostnych w jamach grobowych pozwalają wnioskować o obyczajowości.

Omawiając zagadnienia badań pochówków szkieletowych w grobach pojedynczych lub zbiorowych poruszyli także ważny problem analiz stratygrafii czy planigrafii w obrębie danego cmentarzyska, jak również układu szkieletów w jamach grobowych.

Zwracali też uwagę na położenie szkieletów według stron świata, pozycję, w jakiej zmarły został złożony do grobu, a także układ kończyn. Poruszali zagadnienia związane z pochówkami zbiorowymi, a również zwrócili uwagę na szereg zagadnień łączących się z problematyką pochówków ciałopalnych – zwłaszcza na metodykę i trudności interpretacyjne z nich wynikające.

Dla wprowadzających w sesji trzeciej postawiliśmy problemy związane z grobem i cmentarzyskiem. Poprosiliśmy o zastanowienie się czy grób staje się rzeczywistym odzwierciedleniem kultury, czy może „wypadkową” aktualnego stosunku do świata, stanu

gospodarki, poziomu życia. A czy cmentarzysko stanowi obraz „jednej religii i panującego obrządku" czy raczej wynika z synkretyzmu kulturowego i religijnego.

Dr hab. Arkadiusz Sołtysiak (profesor Uniwersytetu Warszawskiego) zwrócił uwagę, iż ograniczając się jedynie do źródeł archeologicznych zestaw narzędzi hermeneutycznych staje się bardzo ograniczony. Łatwiej odsłaniać wielopokładowe znaczenia grobu dysponując źródłami pisanymi. Jednak w przypadku ich braku nie pozostajemy bezsilni. Możemy choćby posiłkować się analizą tafonomiczną i za jej pomocą podejmować próby odtwarzania znaczenia pochówków.

Prof. dr hab. Arkadiusz Marciniak (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza) przytaczając przykład wieloaspektowych badań stanowiska w Çatalhöyü starał się pokazać jak skomplikowany może być proces tworzenia się spójnego systemu wierzeniowego. Nowopowstałe formy religijności utrwalały się poprzez rytuały związane ze śmiercią, grzebaniem ciała i traktowaniem zmarłego.

W części czwartej chcieliśmy, aby wprowadzający poruszyli problematykę początków chrześcijaństwa w obszarze domeny Piastów. Zadaliśmy pytania jak manifestują się groby wieków VII-X – czy o tym okresie możemy mówić wyłącznie w kontekście kultury materialnej? Jak postrzegamy groby tego okresu? Czy nasza identyfikacja najstarszych „wczesnochrześcijańskich" pochówków jest zasadna? Dr hab. Przemysław Wiszewski (profesor Uniwersytetu Wrocławskiego) zwrócił uwagę, iż historyk obcuje przede wszystkim ze światem elit. Historyk staje się tłumaczem racji ludzi minionych epok tym, którzy chcą je poznawać dzisiaj. Zadał fundamentalne pytania – czy wciąż niekompletny (wynikający z interpretacji źródeł) obraz procesów z przeszłości opisywany przez historyka jest akceptowany przez odbiorców? I jakie konsekwencje dla tradycyjnej formy opisu przeszłości wynikają z akceptacji niedostatków ludzkiego poznania? Ale też, jakie konsekwencje dla roli historii i nauki o przeszłości wynikają z akceptacji narracyjnego (co nie znaczy subiektywnego) kształtu wizji przeszłości?

Prof. dr hab. Przemysław Urbańczyk (Instytut Archeologii i Etnologii PAN oraz Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie) zastanawiał się jakie materialne potwierdzenie uzyskują archeolodzy odnośnie przemian w obrzędowości pogrzebowej związane z przyjęciem chrześcijaństwa. Zastanawiający jest brak ewidentnie chrześcijańskich pochówków z X wieku. Jak zauważył sytuacja wyrażająca się brakiem odzwierciedlenia silniejszej penetracji nowej eschatologii wymaga głębszej refleksji historycznej.

Nadrzędnym celem lednickich spotkań funeralnych jest integracja środowiska badawczego zajmującego się badaniami i analizą zjawisk funeralnych. Stwarzamy płaszczyznę dyskusji zarówno nad najnowszymi badaniami, pojawiającymi się metodami jak i nad funkcjonującymi stereotypami i poglądami wymagającymi weryfikacji. Funeralia Lednickie mają charakter warsztatów multidyscyplinarnych będących jedynym tego rodzaju cyklicznym miejscem

dyskusji badaczy zajmujących się badaniem cmentarzysk i obrzędowością sepulkralną. Tym razem poświęcone były uwarunkowaniom kulturowym i społecznym w obrzędowości funeralnej. Czy i na ile na obraz grobu, cmentarzyska mają wpływ zarówno poziom kulturowy, stosunek do otoczenia, ale też wzajemne relacje społeczne i kulturowe. Przed referującymi stawiamy pytania które rozwiną w swoich referatach i dadzą materiał do dyskusji uczestnikom. Wśród pytań pojawiają się zagadnienia dotyczące stosowanych metod – na ile przybliżają nas do minionej rzeczywistości. Jakimi metodami aktualnie dysponujemy aby uzyskać wiarygodne odzwierciedlenie minionych stosunków międzykulturowych. Ważnym zagadnieniem staje się posługiwanie się metodami pozwalającymi na weryfikację dotychczasowych interpretacji. Inną grupą pytań, jakie pojawiały się w toku dyskusji, są zagadnienia związane z odzwierciedleniem poziomu kultury i stosunku do świata na podstawie relacji odczytywanych na cmentarzyskach. A też czy zmiany obrządków pogrzebowych (ciałopalenie i szkieletowe) są wyznacznikiem zmian kulturowych, społecznych, ekonomicznych, obyczajowych? Czy społeczeństwo w to obraz społeczności „materialnej", Gdzie znajdują się groby wieków VI-X, jak wyglądała obrzędowość sepulkralna tego okresu. Stawiany też był problem grobu jako fenomenu kulturotwórczy. W dyskusji przewijał się także temat relacji święty i kościół oraz założyciel i państwo.

Mimo, iż Funeralia Lednickie odbyły się po raz siedemnasty, to nadal budzą duże zainteresowanie czego odzwierciedleniem może być nie tylko znaczna liczba uczestników, ale przede wszystkim ożywiona dyskusja w ramach każdej z zaproponowanych sesji.

Jacek Wrzesiński

Fot.1 Ceremonia otwarcia 17 Funeraliów Lednickich, Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy, 14 maja 2014 roku. *Fot. M. Jóźwikowska*

Fot.2.
Wykład dr hab. Wojciecha Branickiego, prof. UJ o możliwościach badań genetycznych kopalnego DNA.
Fot. M. Jóźwikowska

Fot.3. Uczestnicy 17-tych Funeraliów Lednickich podczas wykładu wprowadzającego do dyskusji na temat „Czy relacje na cmentarzyskach odzwierciedlają poziom kultury, stosunek do świata?”
Fot. M. Jóźwikowska

Fot.4. Tradycyjnie, stoisko z książkami prowadzone przez mgr Annę Wrzesińską cieszyło się ogromnym zainteresowaniem uczestników Funeraliów.
Fot. M. Jóźwikowska

IX Ogólnopolska Studencka Konferencja Antropologiczna
UNIWERSYTET MIKOŁAJA KOPERNIKA w Toruniu

W dniach 4-6 kwietnia 2014 roku w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu odbyła się IX Ogólnopolska Studencka Konferencja Antropologiczna pt. „**Kim jest człowiek? Różne oblicza antropologii**". Już po raz drugi konferencję swoim patronatem objęły dwa, najważniejsze gremia reprezentujące środowisko polskich antropologów fizycznych: Polskie Towarzystwo Antropologiczne oraz Komitet Antropologii Polskiej Akademii Nauk. Nie sposób tu nie podziękować za wielką przychylność pani prof. dr hab. Marii Kaczmarek i prof. dr hab. Joachimowi Cieślikowi. Dodatkowo opiekę nad przedsięwzięciem zadeklarowali również Dziekan Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska, Dziekan Wydziału Historycznego oraz Dyrektor Instytut Archeologii UMK w Toruniu. Konferencja została przygotowana oraz była w całości obsługiwana przez studentów - członków Międzywydziałowego Studenckiego Koło Bioarcheologii UMK przy aktywnym wsparciu współorganizatora IX OSKA jakim był Zakład Antropologii WBiOŚ UMK. W tym miejscu należą się słowa uznania studentom za ich olbrzymie zaangażowanie i pełen profesjonalizm.

Interdyscyplinarny charakter aktywności naukowej głównego organizatora, a mianowicie MSKB oraz szeroko sformułowany temat spowodowały, że konferencja zgromadziła nie tylko studentów i doktorantów kierunków ścisłych, ale także sporą grupę humanistów. Aktywnie uczestniczyli też studenci archeologii, kognitywistyki, pedagogiki oraz kierunków im bliskich. Dominującą grupą byli jednak młodzi adepci biologii człowieka i nauk pokrewnych. Pozwoliło to, zgodnie z tradycją OSKA zachować przyrodniczy profil konferencji, choć z wyraźnie zaakcentowanymi elementami eklektyzmu i interdyscyplinarności naukowej. W opinii piszącego te słowa z pewnością było to interesujące i ważne doświadczenie dla wszystkich. Takie podejście pozwoliło na bardzo szerokie spojrzenie na człowieka, a także umożliwiło studentom na wyrwanie się choć na chwilę ze stereotypów, własnych, czasami bardzo wąskich specjalności i utartych ścieżek rozumowania. Przy okazji dało też szansę na kształtowanie się wzajemnego szacunku i docenienie dorobku innych dyscyplin naukowych zajmujących się człowiekiem, jego specyfiką gatunkową oraz przejawami ludzkiej aktywności w różnych kontekstach oraz w oparciu o różne paradygmaty naukowe. Holistyczne spojrzenie z pewnością wzmaga kreatywność i poszerza horyzonty intelektualne, co stanowi istotny i pożądany efekt całego procesu dydaktycznego. Jest też niezbędnym bodźcem do wszechstronnego rozwoju studenta Uniwersytetu - Wszechnicy. Efektem pośrednim tego

były interesujące i gorące, a czasami wręcz zawzięte dyskusje, schładzane mniej lub bardziej efektywnie przez przewodniczących poszczególnych sesji.

Obrady odbywały się w następujących panelach tematycznych: Biologia człowieka i Auksologia, Ewolucja Człowieka i Paleoantropologia, Antropologia medyczno-sądowa, Biologia populacji pradziejowych i historycznych, Paleopatologia i Paleoepidemiologia, Prymatologia, Antropologia Kultury i Kognitywistyka oraz Varia. Przewodniczyli im starsi, bardziej doświadczeni „koledzy" będący zarazem opiekunami kół naukowych lub przedstawicielami jednostek i organizacji patronackich. Byli to: dr hab. Alicja Budnik prof. UAM w Poznaniu, dr Beata Borowska-Strugińska z UŁ w Łodzi, dr hab. Małgorzata Grupa z Instytutu Archeologii UMK, dr hab. Wanda Kozak-Zychman prof. UMCS w Lublinie, dr Iwona Teul z PUM w Szczecinie, dr hab. Iwona Wronka z UJ w Krakowie oraz prof. dr hab. Guido Kriesel z UMK i dr hab. Sławomir Kozieł prof. PAN ZA PAN we Wrocławiu, a także autor niniejszej relacji. Dziękujemy powyżej wymienionym za chęć bezinteresownego dzielenia się swoją wiedzą i szerokim doświadczeniem. A przede wszystkim za ciepły i wyrozumiały stosunek do młodych prelegentów, którym nierzadko drżał głos i bladła twarz z emocji w trakcie ich pierwszego w życiu wystąpienia przed wymagającą i liczną rzeszą zebranych osób. „Pierwsze koty za płoty" – trzymamy za Was kciuki. Było bardzo dobrze.

W IX Ogólnopolskiej Studenckiej Konferencji Naukowej w Toruniu wzięło udział ponad 130 studentów studiów licencjackich, magisterskich oraz doktoranckich. Zaprezentowano ponad 70 referatów i około 30 plakatów. Pokazuje to, że antropologia wbrew obiegowym opiniom w dalszym ciągu cieszy się sporym zainteresowaniem. A więc ma przyszłość.

Na koniec konferencji, także już tradycyjnie nagrodzono wyróżniające się prace w różnych kategoriach. Były to: oryginalna praca badawcza, praca przeglądowa, najlepszy poster. Uwzględniono przy tym poziom kształcenia reprezentowany przez autora/autorów tych wystąpień. Laureatów wyłoniono na podstawie głosowania wszystkich uczestników konferencji. Swoje wyróżnienia, kierując się przede wszystkim kryteriami merytorycznymi przyznało również Polskie Towarzystwo Antropologiczne i Komitet Antropologii PAN. Warto pokusić się tu o pewną refleksję. Zdarzyło się kilka prac, których współautorami byli ... samodzielni pracownicy naukowi (promotorzy prac dyplomowych?, opiekunowie koła naukowego?). Oczywiście takie prezentacje musiały zostać bezwzględnie pominięte w konkursie. Szkoda. Również tylko warunkowo dopuszczono je do prezentacji podczas konferencji - de facto studenckiej. Apelujemy zatem do uczestników, aby próbowali być jak najbardziej kreatywni i oryginalni w swoich pomysłach oraz w wykonywaniu niezbędnych badań. Natomiast do opiekunów zwracamy się zaś z prośbą o zezwolenie na większą samodzielność ich podopiecznych.

Należy wspomnieć, że konferencja nie mogłaby się odbyć również bez sponsorów, którzy m.in. ufundowali atrakcyjne nagrody lub też wspomogli organizatorów w inny, choć nie mniej

istotny sposób. Zapraszamy Wszystkich do retrospektywnego zapoznania się ze szczegółowym programem konferencji na jej internetowym blogu pod adresem:

http://oskonfantropologiczna.blogspot.com/

Tomasz Kozłowski

Zakład Antropologii UMK w Toruniu
Opiekun MSKB UMK

Pierwszą nagrodę w konkursie o najlepszą pracę studencką zaprezentowaną na IX Ogólnopolskiej Studenckiej Konferencji Antropologicznej *Kim jest Człowiek? Różne oblicza antropologii* zorganizowanej przez Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w dniach 4-6 kwietnia 2014, przyznano zespołowi autorów: **Paulina Pruszkowska, Katarzyna Skowyra i Piotr Sękowski** z Koła Naukowego *Antropołowcy* działającego na Wydziale Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Łódzkiego pod opieką naukową dr Beaty Borowskiej-Strugińskiej za pracę:
Wpływ wybranych czynników środowiskowych, psychologicznych, socjologicznych na wartość wskaźnika BMI wśród łódzkich studentów.
Poniżej list redaktor naczelnej *Anthropological Review*, prof. dr hab. Marii Kaczmarek

Anthropological Review
the official journal of the Polish Anthropological Society
Institute of Anthropology, Adam Mickiewicz University
Umultowska 89 61-614 Poznań Poland
tel. +48618295759 fax. +48618295730 anthrev@amu.edu.pl
http://www.ptantropologiczne.pl

Poznań, 10 kwietnia 2014

Panie i Pan
Paulina Pruszkowska i Katarzyna Skowyra
oraz Piotr Sękowski
Studenckie Koło Naukowe *Antropołowcy*
Wydział Biologii i Ochrony Środowiska
Uniwersytetu Łódzkiego
Opiekun naukowy dr Beata Borowska-Strugińska

Szanowni Państwo,

z przyjemnością informuję, że w nagrodę za zajęcie I-miejsca w konkursie na najlepszą pracę zaprezentowaną podczas IX Ogólnopolskiej Studenckiej Konferencji Antropologicznej *Kim jest Człowiek? Różne oblicza antropologii* zorganizowanej przez Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w dniach 4-6 kwietnia 2014, praca pt.: *Wpływ wybranych czynników środowiskowych, psychologicznych, socjologicznych na wartość wskaźnika BMI wśród łódzkich studentów* autorstwa: Paulina Pruszkowska, Katarzyna Skowyra i Piotr Sękowski zostanie opublikowana w *Anthropological Review*, oficjalnym wydawnictwie Polskiego Towarzystwa Antropologicznego. Przewidywany termin publikacji to marzec 2015 – tom 78 zeszyt 1.

Serdecznie gratuluję Państwu i Opiekun naukowej - dr Beacie Borowskiej-Strugińskiej!

Z poważaniem

prof. zw. dr hab. Maria Kaczmarek
Redaktor Naczelna
Anthropological Review

Monografia

Towarzystwa naukowe w Polsce – dziedzictwo, kultura, nauka, trwanie

W dniach 17-18 września 2013 roku odbył się I Kongres Towarzystw Naukowych, na którym niżej podpisana reprezentowała Polskie Towarzystwo Antropologiczne wygłaszając referat pt. *Rola Polskiego Towarzystwa Antropologicznego w krzewieniu wiedzy o człowieku*. Owocem konferencji jest publikacja prezentująca towarzystwa naukowe działające w Polsce. Poniżej cytuję fragment z portalu internetowego Rady Towarzystw Naukowych przy PAN opisujący wyżej wymienioną publikację: http://www.rtn.pan.pl/index.php/monografia.

„W dniu 17 września w Ukazała się, wydana przez Radę Towarzystw Naukowych przy Prezydium PAN (druk wykonany przez Warszawską Drukarnię Naukową PAN) 2-tomowa monografia „Towarzystwa naukowe w Polsce – dziedzictwo, kultura, nauka, trwanie", zawierająca 63 opracowania naukowe. W opracowaniach, stanowiących rozszerzoną wersję referatów wygłoszonych na I Kongresie Towarzystw Naukowych, odbytym w dniach 17-18 września 2013 r. w Warszawie, przedstawiono dotychczasowy wkład społecznego ruchu naukowego w rozwój i upowszechnianie nauki w Polsce oraz w rozwój kraju, regionów i lokalnych społeczności, dokonano oceny stanu i warunków działania społecznego ruchu naukowego w Polsce oraz obecne miejsce i rolę społecznego ruchu naukowego w systemie kultury, dziedzictwa narodowego i nauki, zwłaszcza jej upowszechniania w Polsce. W referatach i komunikatach, wygłoszonych na sesjach problemowych Kongresu, przedstawiono historię, dotychczasową działalność i dorobek poszczególnych towarzystw i stowarzyszeń naukowych i naukowo-zawodowych oraz stowarzyszeń naukowo-technicznych NOT. Przedstawiono także współdziałanie Polskiej Akademii Nauk ze społecznym ruchem naukowym oraz działania Rady Towarzystw Naukowych w okresie 50-lecia jej działalności w zakresie analiz stanu i systemu finansowania towarzystw naukowych. Opublikowanie monografii ma na celu zwrócenie uwagi na warunki, w jakich działają towarzystwa i stowarzyszenia naukowe, na ich rolę w upowszechnianiu wiedzy, rozwoju innowacji, nauki i kultury, integracji środowisk lokalnych i regionalnych oraz na potrzebę prawnych unormowań w ustawodawstwie polskim i potrzebę wspierania finansowego przez państwo.”
Cyt. za http://www.rtn.pan.pl/index.php/monografia.

Pod tym adresem można również pobrać zapisane cyfrowo w pdf dwa tomy monografii, w której w tomie 1 znajduje się rozdział omawiający rolę Polskiego Towarzystwa Antropologicznego w krzewieniu wiedzy o człowieku (s.216-229).

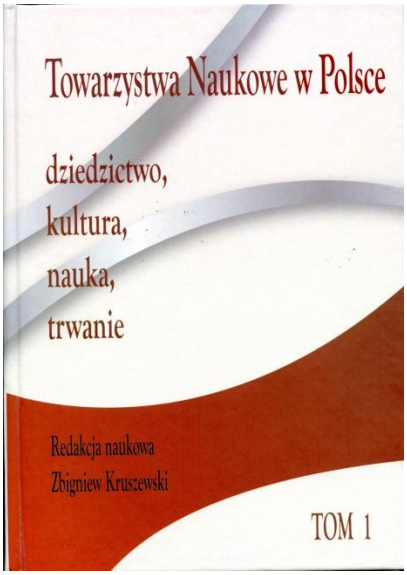

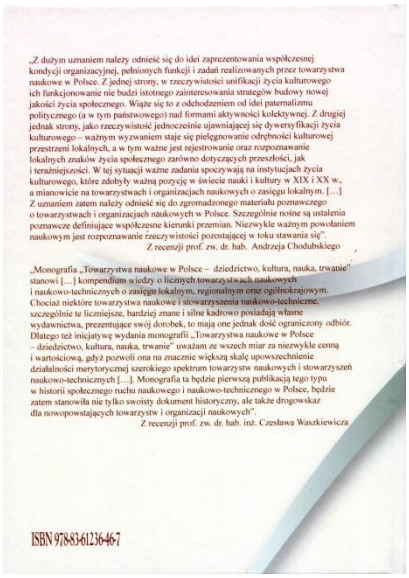

Maria Kaczmarek

Rola Polskiego Towarzystwa Antropologicznego w krzewieniu wiedzy o człowieku

1. Zarys historii i stan obecny Polskiego Towarzystwa Antropologicznego

Geneza Polskiego Towarzystwa Antropologicznego[1] wiąże się z Uniwersytetem Poznańskim (UP) powołanym do życia w 1919 roku w Poznaniu, początkowo nazwanym Wszechnicą Piastowską. Uroczysta inauguracja pierwszego roku akademickiego odbyła się 7 maja 1919 roku. Pierwszym wydziałem, który rozpoczął działalność dydaktyczną od razu po inauguracji, był wielokierunkowy Wydział Filozoficzny. Spośród profesorów tego Wydziału wybrano rektora, którym został prof. Heliodor Święcicki[2]. Równocześnie powołana została katedra antropologii, w której prowadzone były studia biologiczne. Objęcie katedry zaproponowano prof. Janowi Czekanowskiemu, najznamienitszemu polskiemu antropologowi, który jednak w tym czasie nie chciał opuścić Lwowa[3]. Dlatego też wyznaczono kuratora, zoologa prof. Jana Grochmalickiego, który sprawował tę funkcję do roku akademickiego 1935/1936.

Młodą uczelnię wsparli profesorowie z Krakowa, Lwowa, Wilna i Warszawy kształcąc studentów na pięciu wydziałach w zakresie: prawa i ekonomii, medycyny, humanistyki, matematyki i nauk przyrodniczych oraz rolnictwa i leśnictwa. Wśród profesorów zaproszonych przez rektora Heliodora Święcickiego był Adam Wrzosek, lekarz patolog, historyk medycyny, antropolog, który zgodził się opuścić Warszawę i przenieść się do Poznania, obejmując ofiarowaną mu Kate-

[1] Polskie Towarzystwo Antropologiczne w dalszej części artykułu nazywane będzie PTA lub Towarzystwo.

[2] www.amu.edu.pl [dostęp z dnia 10.09.2013].

[3] A. Malinowski, N. Wolański, *Anthropology in Poland* w: *Teoria i empiria w polskiej szkole antropologicznej*, red. A. Malinowski, J. Piontek, Wydawnictwo Naukowe UAM, Seria Antropologia 1985, t. 11, s. 35–69; A. Malinowski, *Antropologia poznańska XX wieku*, „Homines Hominibus" 2008, t. 1(4) s. 33–74.

Uczestnicy kongresu, w tym niżej podpisana, podjęli uchwałę, która wyznacza kierunki działań stowarzyszeń naukowych w Polsce. Uchwała dostępna pod adresem: http://www.rtn.pan.pl/index.php/kongres/i-kongres-towarzystw-naukowych

UCHWAŁA

I Kongresu Towarzystw Naukowych

z dnia 18 września 2013 roku

Uczestnicy I Kongresu Towarzystw Naukowych, zwołanego do Warszawy pod hasłem „Towarzystwa naukowe w Polsce – dziedzictwo, kultura, nauka, trwanie", reprezentujący ponad 350 towarzystw naukowych, skupiających wiele tysięcy osób, stwierdzają, że Polska w pierwszej połowie XXI wieku stoi przed koniecznością szybszego rozwoju cywilizacyjnego. Rozwój ten możliwy jest w oparciu o społeczeństwo demokratyczne, obywatelskie, o społeczeństwo wiedzy. Doniosłą rolę w tych przekształceniach cywilizacyjnych i społecznych odgrywa i będzie odgrywać społeczny ruch naukowy i naukowo-techniczny. W czasach zaborów to jemu właśnie zawdzięczaliśmy uchronienie naszej Ojczyzny przed cywilizacyjną kolonizacją, a po odzyskaniu niepodległości stał się zalążkiem odrodzenia struktur instytucjonalnych nauki polskiej i podtrzymywał ich funkcjonowanie jako ważny czynnik integracji społeczeństwa.

Kongres potwierdza, że:

- towarzystwa naukowe i stowarzyszenia naukowo-techniczne jako społeczne, pozarządowe organizacje naukowe są integralną częścią i jednym z filarów kultury i nauki polskiej także w niepodległej Polsce, stanowiąc obywatelski fundament w środowisku nauki i nauczania;
- towarzystwa naukowe i stowarzyszenia naukowo-techniczne funkcjonują w oparciu o swych zaangażowanych społecznie członków, którzy jako wolontariusze gotowi są do podejmowania zadań na rzecz szeroko rozumianej kultury, nauki, oświaty i ich promocji;
- towarzystwa naukowe i stowarzyszenia naukowo-techniczne działają:
  - interdyscyplinarnie, łącząc ludzi z różnych lokalnych środowisk naukowych i zawodowych;
  - ponadlokalnie, w tym międzynarodowo, łącząc środowiska naukowe związane z określoną dziedziną lub dyscypliną naukową;
  - inicjując i weryfikując badania naukowe;
  - integrująco w nauce i kształceniu.

Kongres uznaje, że towarzystwa naukowe i stowarzyszenia naukowo-techniczne wypełniają swoje cele i zadania między innymi poprzez:

- prowadzenie badań naukowych, w tym badań nad regionem;
- kształcenie ustawiczne;

1 - verte -

- organizowanie kongresów oraz konferencji międzynarodowych, krajowych, regionalnych i lokalnych;
- prowadzenie działalności wydawniczej;
- prowadzenie bibliotek, muzeów, archiwów i innych;
- promowanie i popularyzację kultury, nauki oraz techniki;
- podejmowanie audytów badań naukowych i eksperckich;
- podejmowanie projektów na rzecz innowacji w gospodarce;
- wspomaganie kadry naukowej i technicznej w jej rozwoju i zwiększeniu mobilności;
- dbanie o etykę zawodową.

Kongres wyraża przekonanie, że towarzystwa naukowe i stowarzyszenia naukowo-techniczne jako integralna część systemu nauki polskiej powinny znaleźć potwierdzenie swego statusu w systemie prawnym obowiązującym w Polsce poprzez ustawę o towarzystwach naukowych i stowarzyszeniach naukowo-technicznych; winny być także wspierane finansowo zarówno podmiotowo, jak i przedmiotowo na szczeblu centralnym ze środków budżetu Państwa oraz regionalnie i lokalnie ze środków samorządu województwa, powiatu lub gminy – w zależności od celów i zadań jakie realizują, a także przez organizacje społeczne i gospodarcze, na rzecz których wykonują określone zadania.

Kongres wyraża przekonanie, że potencjał ekspercki i moralny towarzystw naukowych i stowarzyszeń naukowo-technicznych nie jest należycie wykorzystywany w Kraju i apeluje o pilną zmianę tej sytuacji.

Mając powyższe na uwadze, Kongres kieruje niniejszą Uchwałę do Prezydenta RP, Marszałka Sejmu RP, Marszałka Senatu RP, do Prezesa Rady Ministrów, Ministra Finansów, Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Prezesa PAN, wnosząc jednocześnie o podjęcie działań mających na celu wypracowanie zasad polityki państwa w stosunku do społecznego ruchu naukowego i naukowo-technicznego oraz umocnienia miejsca i roli towarzystw i stowarzyszeń naukowych (towarzystw ogólnych i regionalnych, specjalistycznych towarzystw naukowych, stowarzyszeń naukowo-technicznych) w systemie nauki oraz wprowadzenia rozwiązań prawnych umożliwiających zapewnienie funkcjonowania i rozwoju społecznego ruchu naukowego i naukowo-technicznego w Polsce.

Warszawa, dnia 18 września 2013 roku.

2

Maria Kaczmarek

„Poznańskie Studia z Filozofii Nauki”

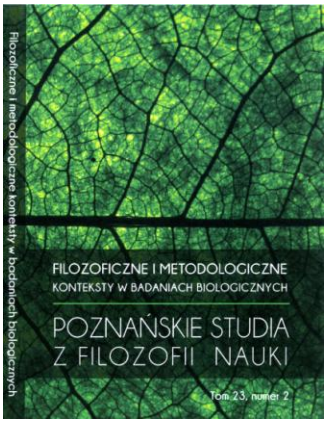

Miło nam poinformować środowisko polskich antropologów, że dwie osoby z Państwa grona weszły w skład Rady Redakcyjnej Poznańskich Studiów z Filozofii Nauki, czasopisma filozoficzno-metodologicznego ukazującego się w Poznaniu od 1976 roku. Naszą działalność redakcyjną zgodzili się wspomagać Pani Prof. dr hab. Maria Kaczmarek oraz Pan Prof. dr hab. Bogusław Pawłowski.

Pragniemy przy okazji przypomnieć, że czasopismo nasze podejmuje ważne problemy metodologiczne, filozoficzne i teoretyczne występujące w różnych dziedzinach wiedzy naukowej. Najbliższy numer (2014, t. 23, nr 1) w odnowionej formule, poświęcony jest problematyce metafizycznej i nosi tytuł „PODSTAWY FILOZOFII. Świat realny i światy możliwe w perspektywie metafizycznej”. Drugi numer tomu 23 (2014). Nosi tytuł „Filozoficzne i metodologiczne konteksty w badaniach biologicznych”. Podejmuje on tematykę ewolucyjną w zastosowaniach do współczesnych problemów nauk biologicznych. Natomiast pierwszy numer 24 tomu ***Poznańskich Studiów z Filozofii Nauki*** jest zatytułowany „Aktywność poznawcza podmiotu w perspektywie badań kognitywistycznych”. Prezentuje się w nim multidyscyplinarną, w tym filozoficzną i naukową refleksję nad współczesnymi badaniami ludzkich dyspozycji poznawczych (ukaże się on już na przełomie 2014 i 2015 roku).

Wychodząc naprzeciw zainteresowaniom niektórych z Państwa informujemy, że w tzw. biologicznym numerze ***Poznańskich Studiów z Filozofii Nauki***, (2014, t. 23, nr 2) podejmowane są trzy typy zagadnień: analizy metodologiczne w badaniach biologicznych, wybrane problemy teoretyczne biologii, a także tematy pogranicza, ustanawiające wspólną płaszczyznę dla badań biologicznych, bioetycznych i filozoficznych. W pierwszym wątku tematycznym omawia się krytycznie: założenia filozoficzne i metodologiczne w ewolucyjnych badaniach ekologicznych (A. Barcikowski), założenia metodologiczne w E. Sobera koncepcji wyjaśnień selekcyjnych (K. Paprzycka), racje argumentacji lamarkowskiej vs darwinowskiej w badaniu ewolucji gatunku ludzkiego (P. Nowicki). Drugi wątek to analizy: przesłanek argumentacji ewolucyjnej w konkurencyjnych hipotezach menopauzy (M. Kaczmarek), statusu tzw. dowodów ewolucji (P. Łoś) i ewolucyjnej roli tzw. mobilnych elementów genomu, czyli transpozonów (I. oraz W. Makałowscy). Trzecim wątkiem jest tematyka „pogranicza” (to teksty: A. Goździckiej-Józefiak, A. Kucharczyka, W. Palczewskiego i A. Pasia).

Jerzy Brzeziński, Krzysztof Łastowski

(redaktorzy naczelni ***Poznańskich Studiów z Filozofii Nauki***)

WIADOMOŚCI Z ODDZIAŁÓW

Działalność Oddziału Krakowskiego PTA

Kraków

1/

W dniu 17 grudnia 2013 r. w Zakładzie Antropologii Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie odbyło się zebranie naukowe Oddziału Krakowskiego PTA, na którym członkowie i sympatycy Polskiego Towarzystwa Antropologicznego wysłuchali wykładu naukowego p.t. *"Czynniki pre- i perinatalne warunkujące zmienność szkliwa prenatalnego i neonatalnej linii hypoplastycznej"*, którego autorami był zespół z Katedry Antropologii Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Łódzkiego w osobach: dr Kurek Marta, prof. dr hab. Żądzińska Elżbieta, dr hab. Sitek Aneta, dr Borowska–Strugińska Beata, dr Rosset Iwona oraz dr hab. Lorkiewicz Wiesław

Referat w imieniu zespołu wygłosiła Pani doktor Marta Kurek. Badania przeprowadzone zostały w Łodzi, a materiał stanowiły mleczne zęby sieczne. Pomiary szerokości szkliwa prenatalnego i linii neonatalnej - wykonane zostały przy użyciu mikroskopii skaningowej. Precyzyjne informacje zawarte w ankiecie, pozwoliły na wyselekcjonowanie czynników mających wpływ na formowanie się szkliwa. Przedstawiając bardzo ciekawe wyniki badań wskazała, między innymi, wpływ sezonu urodzenia oraz liczby dzieci w rodzinie w przypadku

szkliwa prenatalnego. Dla linii neonatalnej istotne okazały się: płeć dziecka, przyjmowanie przez matkę w czasie ciąży No-Spy oraz sezon urodzenia.

Po dyskusji odbyło się przedświąteczne spotkanie. W miłej i serdecznej atmosferze spędziliśmy bardzo udany tak pod względem naukowym jak i towarzyskim wieczór.

2/

W dniu 20 maja 2014 roku Pani **dr Iwona Wronka z Zakładu Antropologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie uzyskała stopień naukowy doktora habilitowanego** za cykl prac pod tytułem „Plastyczność rozwojowa wysokości i wskaźnika masy ciała u dziewcząt w zależności od środowiska społeczno-ekonomicznego”.

3/

W dniach od 21 do 24 maja 2014 odbył się XIV Festiwal Nauki w Krakowie pod hasłem "Z Nauką Przez Wieki". Głównym koordynatorem Festiwalu był po raz czwarty Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie. Tegoroczne hasło nawiązuje do obchodów Jubileuszu 650-lecia Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Jak co roku w Festiwalu uczestniczyli pracownicy i doktoranci Zakładu Antropologii AWF w Krakowie, dokonując oceny składu i typu budowy ciała zainteresowanych osób oraz prognozując dorosłą wysokość ciała dzieci. Spotkało się to z dużym zainteresowaniem osób odwiedzających Festiwal.

4/

Informacje o publikacjach zamieszczonych w renomowanych czasopismach naukowych w 2014 roku.

- Trinkaus, E., Haduch, E., Valde-Nowak, P.W., Wojtal, P. 2014. The Oblazowa 1 early modern human pollical phalanx and Late Pleistocene distal thumb proportions. HOMO- Journal of Comparative Human Biology, 65 (1), pp. 1-12
- K. Szostek, E. Haduch, B. Stepańczak, J. Kruk, A. Szczepanek, J. Pawlyta, H. Głąb, S. Milisauskas. 2014. Isotopic composition and identification of the origins of individuals buried in a Neolithic collective grave at Bronocice (southern Poland), HOMO- Journal of Comparative Human Biology, 65 (2), pp. 115-130
- Stepańczak, B., Szostek, K., Pawlyta, J. 2014. The human bone oxygen isotope ratio changes with aging. Geochronometria, 41 (2), pp. 147-159
- Wilczyński, J., Szczepanek, A., Wojtal P., Diakowski, M., Wojenka, M. and Sobieraj, D. 2014. A Mid Upper Palaeolithic Child Burial from Borsuka Cave (Southern Poland). Int. J. Osteoarchaeol.. doi: 10.1002/oa.2405
- Kowal M., Kryst Ł., Woronkowicz A, Sobiecki J. 2014. Long-term changes in body composition and prevalence of overweight and obesity in girls (aged 3-18) from Kraków (Poland) from 1983, 2000 and 2010. Ann Hum Biol. – DOI:10.3109/03014460.2013.878394
- Kryst Ł. Intergenerational changes in birth parameters in Kraków (Poland) in the context of socio-economic transformation from 1985-2010. Ann Hum Biol. 2014; 41(1):40-45.

- Pilecki MW, Kowal M, Woronkowicz A, Kryst Ł, Sobiecki J. 2014. The socioeconomic status and family context of eating attitudes and dietary behaviours of children in Polish primary schools. Arch Psychiatr Psychother 1: 5-13.
- Pilecki MW, Kowal M, Woronkowicz A, Sobiecki J, Kryst Ł, Kamińska-Reyman J. (2014) Worrying behaviour in pre-school children aged three to seven years: a factor analysis of the results of a questionnaire. Psychiatr. Pol. 48(2): 359-369.
- Chrzanowska M, Łaska-Mierzejewska T., Suder A. 2013. Overweight and obesity in rural girls from Poland: changes between 1987 and 2001. J. Biosocial Sciences, 45, 02, 217-229

Krzysztof Szostek i Ryszard Żarów

Działalność Oddziału Łódzkiego PTA

Łódź

W dniu 15.04.2014 r. na Wydziale Biologii i Ochrony Środowiska UŁ w Łodzi odbyło się **kolokwium habilitacyjne dr Anety Sitek.** Habilitacja oparta jest na monografii pt: *Czynniki warunkujące wewnątrzpopulacyjną zmienność konstytutywnej pigmentacji skóry i włosów u dzieci odmiany białej w okresie przedpokwitaniowym*. Praca przedstawia charakterystykę wskaźnika melaniny skóry i włosów oraz rumienia skóry u dzieci w wieku 7-10 lat oraz identyfikuje związki czynników genetycznych i środowiskowych (działających pre- i postnatalnie) z kształtującym się, w tej fazie ontogenezy, fenotypem pigmentacyjnym człowieka. Jest to pierwsze dla populacji polskiej tak kompleksowe opracowanie dotyczące uwarunkowań zmienności cech pigmentacyjnych określonych metodą ilościową.

W dniu 28 kwietnia 2014 roku w ramach cyklu „Spotkań antropologicznych" na zaproszenie Katedry Antropologii UŁ, Łódzkiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Antropologicznego oraz Sekcji Antropologiczna Studenckiego Koła Biologów „ANTROPOŁOWCY" wykład pt.: „Czy „rasa" jest problemem biologicznym?" wygłosiła dr hab. prof. UAM Katarzyna A. Kaszycka – paleoantropolog i kierownik Zakładu Ekologii Ewolucyjnej Człowieka Instytutu Antropologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Członkowie Sekcji Antropologicznej „ANTROPOŁOWCY" Studenckiego Koła Biologów Uniwersytetu Łódzkiego zaprezentowali dwa referaty oraz jeden poster na IX Ogólnopolskiej Studenckiej Konferencji Antropologicznej, która odbyła się na Wydziale Biologii i Ochrony Środowiska UMK w Toruniu w dniach 4-6 kwietnia 2014 r. Miło nam poinformować, że referat

pt. "Wpływ wybranych czynników środowiskowych, psychologicznych, socjologicznych na wartość wskaźnika BMI wśród łódzkich studentów" autorstwa Pani Pauliny Pruszkowskiej, Katarzyny Skowyry i Piotra Sękowskiego, zdobył pierwszą nagrodę przyznaną przez Polskie Towarzystwo Antropologiczne za najlepszy referat badawczy. Praca zostanie opublikowana w Anthropological Review w 2015 roku.
Organizatorom konferencji składamy serdeczne podziękowania za wspaniałą atmosferę, interesujące wykłady i inspirujące dyskusje.

W czasie trwania tegorocznej edycji Festiwalu Nauki i Sztuki w Łodzi (15-22. 4. 2013) studenci Sekcji Antropologicznej „ANTROPOŁOWCY" oraz Studenckiego Koła Kryminalistyków Uniwersytetu Łódzkiego pod opieką dr Beaty Borowskiej-Strugińskiej zorganizowali i przeprowadzili warsztaty naukowe zatytułowane „Kryminalne zagadki Uniwersytetu Łódzkiego –zostań Sherlockiem Holmesem", które cieszyły się ogromną popularnością wśród młodzieży gimnazjalnej i licealistów. Uczestniczyli również w tegorocznej Nocy Biologów, organizując zajęcia pt. „Antropologiczne podchody". Zapraszamy do odwiedzenia nowej strony internetowej Sekcji www.antropolowcy.pl

Najnowsze publikacje (dostępne online):

- Hermanussen M, Meitinger T, Veldhuis JD, Low MJ, Pfäffle R, Staub K, Panczak R, Groth D, Brabec M, von Salisch M, Loh CP, Tassenaar V, Scheffler C, Mumm R, Godina E, Lehmann A, Tutkuviene J, Gervickaite S, Nierop AF, Holmgren A, Assmann C, van Buuren S, Koziel S, Zadzińska E, Varela-Silva I, Vignerová J, Salama E, El-Shabrawi M, Huiji A, Satake T, Bogin B., 2014, Adolescent growth: genes, hormones and the peer group. Proceedings of the 20th Aschauer Soiree, held at Glücksburg castle, Germany, 15th to 17th November 2013. Pediatr Endocrinol Rev., 11(3):341-53.
- Sitek A., Rosset I., Strapagiel D., Majewska M., Ostrowska-Nawarycz L., Żądzińska E., 2014, Association of FTO gene with obesity In Polish schoolchildren, Anthropological Review, 77(1), 33-44.
- Bruzda-Zwiech A., Filipińska R., Szydłowska-Walendowska B., Lubowiedzka-Gontarek B., Borowska-Strugińska B., Żądzińska E., Wochna-Sobańska M., 2014, Occurrence of Caries in the Permanent Dentition of 8- to 12-Year-Old Children Living in the Lodz Urban Area., Dent. Med. Probl. , 51, 1, 49–55

Beata Borowska-Strugińska

Działalność Oddziału Poznańskiego PTA

Poznań

Zarząd Poznańskiego Oddziału PTA z przyjemnością informuje, że Prezydent RP Bronisław Komorowski przyznał odznaczenie państwowe „Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski" Profesorowi Joachimowi Cieślikowi za osiągnięcia naukowe, dydaktyczne i organizacyjne na rzecz szkolnictwa wyższego w Polsce.

W dniu 28 lutego 2014 r. Pan Przemysław Pacia, Zastępca Wojewody Poznańskiego, wręczył „Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski" Panu Profesorowi Joachimowi Cieślikowi w obecności Rektora UAM Profesora Bronisława Marciniaka.

Serdecznie gratulujemy!

Przewodnicząca, Zarząd Główny i Członkowie PTA

W ostatnim czasie stopień doktora habilitowanego uzyskali:

dr Oskar Nowak z Zakładu Biologii Ewolucyjnej Człowieka Instytutu Antropologii UAM w Poznaniu

Kolokwium habilitacyjne odbyło się 4 kwietnia 2014 r. w trakcie nadzwyczajnego posiedzenia Rady Wydziału Biologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Recenzentami dorobku naukowego byli: dr hab. Henryk Głąb, prof. nadzw. z Uniwersytetu Jagielońskiego w Krakowie, dr hab. Barbara Kwiatkowska, prof. nadzw. z Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, dr hab. Elżbieta Żądzińska, prof. nadzw. z Uniwersytetu Łódzkiego, prof. dr hab. Anna Siniarska-Wolańska z Uniwersytetu Kardynała Wyszyńskiego w Warszawie.

W rozprawie habilitacyjnej pt: „Wysokość i masa ciała młodych mężczyzn w okresie przemian historycznych i społeczno-gospodarczych drugiej połowy XIX wieku i początku XX, wieku na ziemiach polskich" podjęto próbę sprawdzenia dynamiki i nasilenia trendu zmian w zakresie wysokości i masy ciała 20-letnich poborowych, urodzonych w latach 1860-1895 na terenach zaboru pruskiego. Pierwsza część weryfikacji stawianych w pracy hipotez polegała na analizie statystycznej danych antropometrycznych, w wydzielonych kohortach urodzenia. W kartach poborowych znajdowały się również informacje dotyczące: miejsca urodzenia, wielkości zamieszkiwanego siedliska, narodowości, zawodu ojca. Dzięki tym charakterystykom i zastosowaniu analizy czynnikowej przedstawiono drugą część weryfikacji głównej tezy pracy i próbę odpowiedzi na następujące pytanie: która spośród zmiennych wyjaśniających mogła mieć (oczywiście pośrednio, poprzez stwarzanie dogodnych warunków życia) największy udział i wpływ na osiąganie ostatecznej wysokości i masy ciała i kształtowanie określonej dynamiki trendu sekularnego? Całość otrzymanych wyników porównano z badaniami trendów sekularnych prowadzonych na obszarze Królestwa Polskiego oraz Galicji, natomiast ich dyskusja została przeprowadzona na tle szerokiego spektrum badań prowadzonych dla tego okresu w Europie. W dyskusji wyników podjęto również próbę zbudowania modelu zależności i sprzężeń pomiędzy różnymi czynnikami, które mogą „sterować" trendem sekularnym, decydować o jego dynamice i ujawnianiu się bądź ukrywaniu, w różnych populacjach ludzkich, które do dziś są pod tym kątem badane.

dr Anna Demuth z Katedry Antropologii i Biometrii AWF w Poznaniu

W dniu 3 czerwca 2014 r. po pomyślnym zakończeniu przewodu habilitacyjnego Rada Wydziału Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu nadała pani dr Annie Demuth stopień doktora habilitowanego. Recenzentami dorobku naukowego byli: prof. dr hab. Jadwiga Charzewska z AWF Warszawa, prof. dr hab. Barbara Woynarowska z Uniwersytetu Warszawskiego, prof. dr hab. Tadeusz Koszczyc z AWF we Wrocławiu, prof. dr hab. Ryszard Żarów z AWF w Krakowie. Tematem monografii habilitacyjnej pt.: „Wybrane elementy stylu życia poznańskich elit społecznych w aspekcie statusu społeczno-ekonomicznego. Implikacje biologiczne" jest ukazanie obrazu stylu życia poznańskiej elity społecznej w aspekcie czynników społeczno-ekonomicznych. Monografia jest jedną z nielicznych w Polsce prac dotyczących wieloaspektowego badania osób należących do elit społecznych w aspekcie szeroko rozumianego zdrowia, w tym aktywności fizycznej. Dokonana analiza zebranych danych empirycznych, na przykładzie poznańskiej elity władzy i elity intelektualnej, poszerza wiedzę na temat prozdrowotnych zachowań osób znajdujących się na szczycie drabiny społecznej. Dostarcza istotnych informacji na temat kondycji fizycznej i psychicznej oraz wybranych elementów stylu życia przedstawicieli wybranych grup społeczno-zawodowych. W dobitny sposób pokazuje, że wysoki poziom wykształcenia i pozycja zawodowa są warunkami istotnymi, ale niewystarczającymi, do podejmowania działań zmierzających do zachowania zdrowia i podejmowania aktywności fizycznej. Poznańska elita społeczna nie spełnia bowiem roli wzorcotwórczej w zakresie podejmowania zachowań sprzyjających zdrowiu. Cechuje ją wiele niedostatków w stylu życia (w tym aktywności fizycznej) i z tego powodu osoby te nie mogą stanowić wzorów dbałości o zdrowie dla osób, którymi kierują lub które nauczają.

dr Urszula Czerniak z Katedry Antropologii i Biometrii AWF w Poznaniu

W dniu 10 czerwca 2014 r. po pomyślnym zakończeniu przewodu habilitacyjnego Rada Wydziału Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu nadała pani dr Urszuli Czerniak stopień doktora habilitowanego. Recenzentami dorobku naukowego byli: prof. dr hab. Maria Chrzanowska z AWF Kraków, prof. dr hab. Teresa Sławińska-Ochla z AWF Wrocław, prof. dr hab. Antoni Gajewski z AWF Warszawa, prof. dr hab. med. Tomasz Kostka UM w Łodzi. Tematem monografii habilitacyjnej pt.: „Determinanty aktywności fizycznej kobiet po zabiegu mastektomii. Studium kobiet wielkopolskich z badań w latach 1996-2000 i 2006-2010" jest wieloaspektowa analiza czynników determinujących model aktywności fizycznej kobiet po mastektomii oraz ocena ich znaczenia w poziomach aktywności fizycznej na przestrzeni 10 lat, a tym samym wskazanie zdrowotnych aspektów aktywnych form wypoczynku w środowisku kobiet po leczeniu raka piersi.

dr Magdalena Krzykała z Katedry Antropologii i Biometrii AWF w Poznaniu

W dniu 17 czerwca 2014 r. po pomyślnym zakończeniu przewodu habilitacyjnego Rada Wydziału Wychowania Fizycznego, Sportu i Rehabilitacji Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu nadała pani dr Magdalenie Krzykale stopień doktora habilitowanego na podstawie cyklu prac monotematycznych pt.: „Identyfikacja zmian i dystrybucji wybranych charakterystyk morfologicznych wśród hokeistów na trawie". Głównym celem rozprawy było stworzenie na bazie wieloletnich badań, rozmów z trenerami oraz otrzymanych wyników, hipotetycznego modelu zmian poziomu masy ciała i masy tłuszczowej oraz podstawowych zdolności motorycznych hokeistów na trawie w cyklu treningowo-meczowym oraz próba jego empirycznej weryfikacji, a także stwierdzenie, czy rozmieszczenie masy tłuszczowej, masy ciała szczupłego oraz gęstości mineralnej kości jest symetryczne na poszczególnych segmentach ciała hokeistów na trawie. Recenzentami dorobku naukowego byli: dr hab. Anna Burdukiewicz, prof. nadzw. z Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, prof. dr hab. Janusz Iskra z Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach, prof. dr hab. Włodzimierz Starosta z Instytutu Sportu w Warszawie, prof. dr hab. Ryszard Żarów z Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie.

Interesujące publikacje:

- Czapla Z, Liczbińska G. 2013. Height as an indicator of economic status in the Polish territories under Russian rule at the turn of the 19th to 20th century. Journal of Biosocial Science, DOI: http://dx.doi.org/10.1017/S0021932013000503 (About DOI), Published online: 16 September 2013, pp 1-12.
- Czerniak U. Determinanty aktywności fizycznej kobiet po zabiegu mastektomii. Studium kobiet wielkopolskich z badań w latach 1996-2000 i 2006-2010. Monografie 415 AWF Poznań.
- Czerniak U., Bręczewski G., Kaiser A., Sokołowski M., Tomczak M. Polish national cadet wrestling team for 2010 Youth Olympic Games (YOG) - social, somatic and psychological characteristics. Archives of Budo. Science of Martial Arts and Extreme Sports 2013 : 9 , 61-68.
- Demuth. A. Wybrane elementy stylu życia poznańskich elit społecznych w aspekcie statusu społeczno-ekonomicznego. Implikacje biologiczne. Monografie 425 AWF Poznań.

- Demuth A., Czerniak U., Ziółkowska-Łajp E. A comparison of a subjective body assessment of men and women of the Polish social elite. Journal of Comparative Human Biology, 64, 5, 398-409.
- Hanć T, Słopień A, Wolańczyk T, Dmitrzak-Węglarz M, Szwed A, Czapla Z, Durda M, Ratajczak J, J. Cieślik. ADHD and overweight in boys: cross-sectional study with birth weight as a controlled factor. European Child & Adolescent Psychiatry, DOI: 10.1007/s00787-014-0531-1 (w druku).
- Kruk J, Czerniak U. Physical activity and its relation to cancer risk: updating the evidence. *A*sian Pacific Journal of Cancer Prevention 2013, 14 (7), 3993-4003.
- Mizgajska-Wiktor H, Jarosz W, Andrzejewska I., Krzykała M, Janowski J, Kozłowska M. Differences in some developmental features between Toxoplasma gondii-seropositive and seronegative school children. Folia Parasitologica 2013 : 60, 416-424.
- Tomczak M., Bręczewski G., Sokołowski M., Kaiser A., Czerniak U. Personality traits and stress coping styles in the Polish National Cadet Wrestling Team. Archives of Budo 2013 : 9 (3) , 161-168.
- Szwed A, John A, Czapla Z, Kosińska M. Influence of socioeconomic factors on age at menarche of Polish. Anthropologischer Anzeiger, 2013, 70, 4, 455-470.

Anna Demuth

Działalność Oddziału Szczecińskiego PTA

Szczecin

Członkowie Oddziału Szczecińskiego odbywają w tym roku liczne spotkania związane z przygotowaniami do Konferencji PTA organizowanej w 2015 roku w Szczecinie. W międzyczasie członkowie Oddziału pod kierownictwem dr Andrzeja Ossowskiego brali udział w pracach projektu Polskiej Bazy Genetycznej Ofiar Totalitaryzmów (PBGOT) na terenie aresztu śledczego w Białymstoku. Baza to strategiczny etap projektu naukowo-badawczego „Poszukiwania nieznanych miejsc pochówku ofiar terroru komunistycznego z lat 1944–1956". Identyfikacja ofiar i stworzenie bazy materiału porównawczego DNA ofiar i ich krewnych.

Pan Profesor Mirosław Prafiniuk uczestniczył od kwietnia do maja w wyprawie w rejon IV katarakty Nilu. Powrócił szczęśliwie aby 22.05 2014 uzyskać z rąk Prezydenta RP nominację Profesora belwederskiego w dziedzinie medycyny.

Na Wydziale Lekarskim PUM w Szczecinie w marcu 2014 roku odbyło się zakończone sukcesem **kolokwium habilitacyjne dr. n med. Aleksandry Gawlikowskiej - Sroka** z Zakładu Anatomii Prawidłowej i Klinicznej PUM.

Iwona Teul- Świniarska

Wiadomości z Oddziału Warszawskiego PTA

Warszawa

1. W ramach naukowych spotkań naszego Oddziału wysłuchaliśmy i przedyskutowaliśmy kilka referatów o ciekawej i różnorodnej tematyce. Pani prof. Anna Lemańska z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie wystąpiła gościnnie na naszym zebraniu naukowym przedstawiając referat pt.: ***„Pochodzenie człowieka: ewolucja czy Inteligentny Projektant?*** *”.* Nasze zaproszenie przyjął również Pan prof. dr hab. n. med. Marek W. Kowalczyk z Zakładu Farmakologii i Toksykologii Wojskowego Instytutu Higieny i Epidemiologii oraz z Katedry Fizjoterapii Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie i wygłosił referat pt.: ***„Granice człowieczeństwa ”.***

   Również członkinie naszego Oddziału PTA wygłosiły bardzo interesujące referaty. Pani dr Joanna Grzelak z Wydziału Biologii i Nauk o Środowisku Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie przedstawiła temat.: ***„Biofeedback, czyli ciało i umysł pod kontrolą”.*** Pani dr Sylwia Nowacka-Dobosz z Zakładu Teorii Wychowania Fizycznego i Korektywy Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie wygłosiła referat pt.: ***„ADHD – choroba, zaburzenie czy moda?”***

2. Kilka osób z Oddziału Warszawskiego PTA brało udział w **18 Pikniku Naukowym Polskiego Radia i Centrum Nauki Kopernik** na Stadionie Narodowym, gdzie Akademię Wychowania Fizycznego w Warszawie reprezentował między innymi Zakład Antropologii i Promocji Zdrowia. Na jednym ze stanowisk AWF, z pomocą studentów i doktorantów ze Studenckiego Koła Naukowego Młodych Antropologów - którzy wykonywali podstawowe pomiary antropometryczne setkom chętnych „piknikowiczów” – prof. Jadwiga Charzewska, dr Anna Pastuszak, mgr Ewa Kalka i dr Joanna Lewandowska przez 12 godzin interpretowały wyniki pomiarów i oceniały stan rozwoju fizycznego dzieci oraz stan odżywienia dzieci i ich rodziców na podstawie BMI. Mimo, że pomiary antropometryczne, jak również ich interpretacja miały charakter zabawy, uczestnicy Pikniku Naukowego mieli okazję zapoznać się z metodami antropometrycznymi, korzystaniem z siatek centylowych, metodami oceny i klasyfikacją stanu odżywienia dzieci i dorosłych. Stanowisko antropologiczne miało ogromne powodzenie wśród uczestników Pikniku.

3. 14.03.2014 na Wydziale Biologii UAM w Poznaniu odbyło się, zakończone sukcesem, **kolokwium habilitacyjne dr Jacka Tomczyka**. Podstawą kolokwium był dorobek naukowy oraz publikacja książkowa *Odontologiczne wyznaczniki stresu a czynniki*

środowiskowe kształtujące populację z doliny środkowego Eufratu (Syria) (Wyd. UKSW, Warszawa 2012). Szczegółowe informacje znajdują się w osobnym pliku, przesłanym przez dr Jacka Tomczyka.

4. Informuję, że członkini Oddziału Warszawskiego PTA, Pani dr hab. Wanda Kozak-Zychman, prof. UMCS w Lublinie informacje o swojej działalności przesłała bezpośrednio do redakcji Biuletynu.

5. Teresa Łaska-Mierzejewska i Elżbieta Olszewska opublikowały artykuł zatytułowany: **Regional diversity in the socio-economic situation of Poland's rural population in the period 1967-2001, assessed by anthropological methods.** Miscellanea Geographica - Regional Studies on Development. Volume 17, Issue 3, Pages 26–32, September 2013.
   Artykuł przygotowany na zamówienie Redakcji Miscelanea Geografica, wydawanego przez Uniwersytet Warszawski (5 punktów MNiSW), powinien trafić do Biuletynu grudniowego 2013, ale nie „zdążył".

Joanna Lewandowska

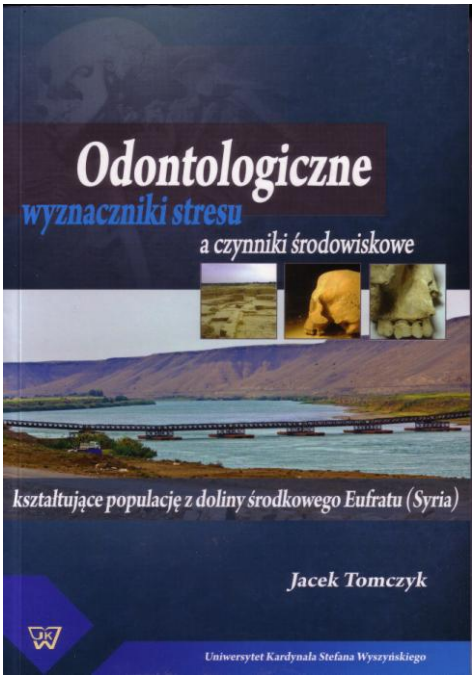

Czynniki środowiskowe kształtujące strukturę populacji ludzkich mają charakter zarówno biologiczny, jak i kulturowy. Te pierwsze badane są z płaszczyzny nauk przyrodniczych, drugie humanistycznych i historycznych. Wielu autorów podkreśla, że tylko kompleksowe spojrzenie na wspomniane elementy pozwala w sposób wiarygodny wyciągać wnioski w odniesieniu do populacji zwłaszcza historycznych. Stąd dla pełnego obrazu rzeczywistości niezbędne są badania bio-archeologiczne, które dostrzegają zespół czynników biologicznych i kulturowych powiązanych w interakcje ze sobą. Właśnie takie założenie towarzyszyło niniejszemu opracowaniu.

Badania prowadzone na Bliskim Wschodzie, który uważany jest za kolebkę cywilizacji, dostarczają ciekawych informacji i wciąż stawiają przed nami nowe pytania. Choć systematyczne badania archeologiczne w dolnym odcinku środkowego Eufratu prowadzone są od blisko czterdziestu lat, to analizy antropologiczne trwają tam dopiero od niespełna dziesięciu. Mimo tak krótkiego czasu opracowywanie materiałów szkieletowych i zębowych,

przy uwzględnieniu kontekstu kulturowego, dostarcza niezwykle cennych wiadomości i pozwala na weryfikację dotychczasowego stanu wiedzy o populacjach zamieszkujących ten obszar przynajmniej od czterech tysięcy lat. Właśnie na kanwie badań, które prowadził Autor publikacji w dolnym odcinku środkowego Eufratu, powstała prezentowana praca. Jest ona skoncentrowana wokół wybranych aspektów odontologicznych, mianowicie hipoplazji szkliwa, próchnicy oraz starciu twardych tkanek zębów. Wybór materiału zębowego wynikał po pierwsze z faktu, że ten charakteryzując się niezwykle twardą strukturą zachowuje się dość dobrze na wspomnianych obszarach. Po drugie uważna analiza odontologiczna pozwala uzyskiwać informacje nie tylko o stanie zdrowia, ale nawykach żywieniowych czy higienicznych, a to pośrednio związane jest z poziomem statusu ekonomiczno-społecznego badanych populacji.

Ponieważ praca z jednej strony adresowana jest do badaczy populacji pradziejowych i historycznych (tak antropologów, jak i archeologów) wydawało się nieodzownym dokonanie krótkiej teoretycznej prezentacji wspomnianych zagadnień odontologicznych. Chodzi mianowicie o przedstawienie terminologii, genezy powstawania i klasyfikacji hipoplazji szkliwa, próchnicy oraz starcia zarówno mechanicznego, jak i chemicznego koron zębów – słowem problematyki dobrze znanej lekarzom stomatologom. Z drugiej jednak strony praca ma szanse trafić w dłonie lekarzy, którym warto ukazać szerokie wykorzystanie badań odontologicznych i ich interpretację na tle populacji historycznych. Z tego względu w każdym rozdziale jeden z paragrafów dotyczy badań odontologicznych w pracach antropologicznych. Oba paragrafy stanowią swoistego rodzaju wprowadzenie w część trzecią – kluczową – będącą prezentacją przeprowadzonych badań w dolinie środkowego Eufratu. Warto zaznaczyć, że niniejsza praca jest tylko wycinkiem badań terenowych prowadzonych w Syrii, jak i prac laboratoryjnych przeprowadzonych przez Autora publikacji. Ponieważ, jak już wspomniano, kompleksowe badania biologiczne i kulturowe dostarczają niezwykle ważnych informacji na temat przekształceń populacyjnych, dlatego w ostatnim rozdziale – podsumowującym – wykorzystano „poza-antropologiczne" wyniki prac poczynionych na podstawie dostarczonego materiału z doliny środkowego Eufratu. Dzięki przyznanym grantom materiał odontologiczny mógł zostać przeanalizowany pod względem fizykochemicznym oraz izotopowym. Przeprowadzone analizy archeozoologiczne oraz archeobotaniczne również dostarczyły niezwykle cennych informacji, które pozwoliły na całościowe zinterpretowanie materiału odontologicznego z doliny Terki. Prezentowana praca nie ma charakteru ostatecznego, w tym sensie, że wciąż prowadzone są dalsze analizy laboratoryjne materiału odontologicznego.

Najnowsze publikacje

Tomczyk J., Komarnitki J., Zalewska M., Wiśniewska E., Szopiński K., Olczak-Kowalczyk D., 2014, The Prevalence of Pulp Stones in Historical Populations From the Middle Euphrates Valley (Syria). *American Journal of Physical Anthropology* 153:103–115

Tomczyk J., Komarnitki J., Zalewska M., Lekszycki T., Olczak-Kowalczyk D., 2014, Fluorescence Methods (VistaCam iX Proof and DIAGNODent pen) for the Detection of Occlusal Carious Lesions in Teeth Recovered From Archaeological Context. *American Journal of Physical Anthropology* DOI: 10.1002/ajpa.22542.

Jacek Tomczyk

Lublin

1. 21 marca 2014 roku, z okazji Drzwi Otwartych UMCS, dr hab. Wanda Kozak-Zychman, prof. UMCS przy udziale stażystki mgr Anny Szarlip i studentek drugiego roku studiów pierwszego stopnia na kierunku Archeologia – Katarzyny Myśliwiec i Karoliny Misiurskiej, przygotowały prezentację na temat badań szczątków kostnych. Towarzyszyła jej ekspozycja pochówków ciałopalnych i szkieletowych, wybranych przykładów patologii kośćca oraz metodologii badań antropologicznych.

2. Na IX Ogólnopolskiej Studenckiej Konferencji Antropologicznej „*Kim jest człowiek? Różne oblicza Antropologii*" (04-06.04.2014), która odbyła się w Toruniu, Koło Archeologów Naszego Instytut reprezentowały studentki drugiego roku – Katarzyna Myśliwiec i Karolina Misiurska. Przygotowały plakat „Schorzenia narządu żującego osobników pochowanych na cmentarzu przy szpitalu i Kościele św. Ducha w Lublinie (XV-XVII w.)" Opiekę merytoryczną sprawowała dr hab. Wanda Kozak-Zychman, prof. UMCS, Członek Komitetu Naukowego Konferencji.

3. W dniu 10 maja b.r. odbył się kolejny z cyklicznie organizowanych wykładów, realizowanych w ramach Uniwersytetu Dziecięcego, dla Młodych Naukowców. Spotkania z pracownikami naukowymi UMCS odbywają się już od ponad półtora roku. Wykład tym razem, już po raz drugi, przygotowała dr hab. Wanda Kozak-Zychman, prof. UMCS z Instytutu Archeologii. Młodzi Studenci pogłębili swoją dotychczasową wiedzę, słuchając wystąpienia na temat „Bez wehikułu czasu, czyli jak poznajemy naszych przodków. Odpowiedzi antropologów". Dzieci bardzo uważnie, z ogromnym zaciekawieniem wysłuchały wykładu, czego dowodem są doskonałe odpowiedzi na pytania w konkursie, prowadzonym przez mgr Annę Szarlip. Laureaci quizu otrzymali nagrody oraz dyplomy. Ostatnim etapem spotkania z Młodymi Pasjonatami Nauki była wystawa antropologiczna przygotowana przez nas oraz pokazy archeologiczne prowadzone przez dr H. Taras. Eksponaty wzbudziły ogromne zainteresowanie i szereg pytań od Najmłodszych. Dostaliśmy już propozycję na rok następny – przygotowania warsztatów antropologicznych.

Fot.1. Drzwi Otwarte w Instytucie Archeologii UMCS

Fot.2. IX Ogólnopolska Studencka Konferencja Antropologiczna w Toruniu

Fot.3. Uniwersytet Dziecięcy UMCS (wykład)

Fot.4. Uniwersytet Dziecięcy UMCS (konkurs)

(Fot. W. Kozak-Zychman, A. Szarlip):

Wanda Kozak-Zychman, Anna Szarlip

Działalność Oddziału Wrocławskiego PTA

Wrocław

Od początku bieżącego roku w ramach działalności popularyzującej najnowsze doniesienia badawcze środowiska antropologicznego odbyły się dwa spotkania członków i sympatyków wrocławskiego oddziału PTA. Podczas pierwszego z nich zespół naukowców z Zakładu Antropologii PAN we Wrocławiu w składzie: dr Alicja Szklarska, dr hab. prof. nadzw. Halina Kołodziej, dr hab. prof. nadzw. Anna Lipowicz, dr Monika Łopuszańska oraz prof. dr hab. Tadeusz Bielicki przedstawił referat zatytułowany ***Biologiczne skutki zmian polityczno-ekonomicznych w Polsce w ostatnim 50-leciu.*** Podczas kolejnego posiedzenia mgr Natalia Nowak, również z Zakładu Antropologii PAN we Wrocławiu zaprezentowała wyniki swoich badań dotyczące ***Kształtowania się dymorfizmu długościowych proporcji ciała w okresie pokwitania u dziewcząt i chłopców.***

W dniu 27 marca br. na Wydziale Nauk Biologicznych Uniwersytetu Wrocławskiego odbyła się publiczna obrona rozprawy doktorskiej mgr Małgorzaty Senator nt.: **„Wybrane wyznaczniki stresu fizjologicznego a cechy pomiarowe i opisowe szkieletu odmiany białej i czarnej**". Promotorem pracy była dr hab. prof. nadzw. Barbara Kwiatkowska.

20 maja br. we wrocławskim Ratuszu odbyła się Giełda Kół Naukowych Uniwersytetu Wrocławskiego. Wśród wyróżnionych kół naukowych znaleźli się, laureaci II miejsca, studenci SKN Antropologów „Kostka". Opiekunem koła jest dr Wioletta Nowaczewska.

W ostatnim czasie w poczet członków oddziału wrocławskiego PTA zostało włączonych 15 nowych osób i tym samym nasz oddział liczy 63 członków.

Monika Krzyżanowska

Szanowni Państwo,

uprzejmie informuję, że Polska Akademia Nauk Zakład Antropologii we Wrocławiu zmienił swoją siedzibę z dotychczasowej na ul. Kuźniczej 35 na ul. Podwale 75, gdzie znajduję się budynek Wrocławskiego Oddziału PAN. Pełne dane teleadresowe przedstawiają się następująco:

PAN Zakład Antropologii we Wrocławiu
ul. Podwale 75, 50-449 Wrocław,
Tel.: +71 3438675, +71 3438674
Fax: +71 3438150
www.antropologia.wroclaw.pl

adresy mailowe wszystkich pracowników są
następujące: imie.nazwisko@antropologia.pan.pl

Z poważaniem,

dr hab. Sławomir Kozieł, prof. nadzw.
dyrektor

WARTO PRZECZYTAĆ

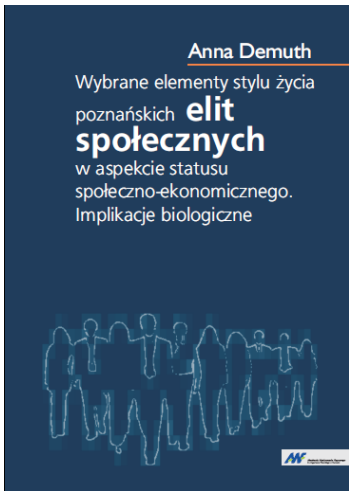

„Wybrane elementy stylu życia poznańskiej elity społecznej w aspekcie statusu społeczno-ekonomicznego. Implikacje biologiczne"

Anna Demuth

Poznań 2013

Monografia pt: „*Wybrane elementy stylu życia poznańskiej elity społecznej w aspekcie statusu społeczno-ekonomicznego. Implikacje biologiczne autorstwa Anny Demuth* jest jedną z nielicznych w Polsce publikacji dotyczących wieloaspektowego badania osób należących do elit społecznych w aspekcie szeroko rozumianego zdrowia, w tym aktywności fizycznej.

Ogólnym celem pracy jest stworzenie obrazu stylu życia poznańskiej elity społecznej w aspekcie czynników społeczno-ekonomicznych.

Badania prowadzono na terenie powiatu poznańskiego, a objęto nimi osoby zajmujące strategiczne pozycje w wielkopolskich organizacjach biurokratycznych w administracji państwowej i samorządowej. Osoby te należą do poznańskiej elity władzy. Grupę porównawczą stanowią przedstawiciele elity intelektualnej, w której skład weszli nauczyciele akademiccy posiadających stopień doktora habilitowanego lub profesora.

Prezentowany i analizowany materiał wypełnia lukę w badaniach prozdrowotnych zachowań osób znajdujących się na szczycie drabiny stratyfikacyjnej, zajmujących najwyższe miejsca na skali prestiżu zawodu i statusu ekonomicznego. Dostarcza bowiem informacji na temat wybranych elementów stylu życia poznańskich elit społecznych, równocześnie prezentując dobrostan psychofizyczny badanych respondentów. Zaproponowane podejście ukazuje różnice w zakresie wpływu różnych zmiennych badawczych społeczno-ekonomicznych na zachowania związane ze zdrowiem, kondycję biologiczną i psychiczną osób należących do elity powiatu poznańskiego. W dobitny sposób pokazuje, że wysoki poziom wykształcenia i pozycja zawodowa są warunkami istotnymi, ale niewystarczającymi, do podejmowania działań zmierzających do zachowania zdrowia i podejmowania aktywności fizycznej. Wyniki niniejszej pracy, obok niewątpliwych zalet

o charakterze diagnostycznym, mogą stać się elementem prognoz wyznaczających kierunek, w którym społeczeństwo będzie ewoluować w dającej się przewidzieć przyszłości.

Wyniki niniejszych badań wskazują m.in. na potrzebę poprawy jakości i skuteczności edukacji zdrowotnej w dzieciństwie i młodości, aby młodzi ludzie "wchodzili" w dorosłe życie z prozdrowotnym stylem życia; poszukiwanie sposobów oddziaływania na decydentów i zachęcania ich do wprowadzania zmian w swoim stylu życia, poprzez dostosowanie działań prozdrowotnych i edukacyjnych.

Rezultaty przeprowadzonych analiz wielocechowych wyznaczają kierunki działań dla osób i instytucji powołanych do upowszechniania kultury fizycznej w społeczeństwie, tak aby efekty prowadzonych badań naukowych służyły ostatecznie poprawie kondycji biologicznej i poziomu aktywności fizycznej polskiego społeczeństwa. Zbadane i opracowane zagadnienia są na tyle interesujące poznawczo, że powinny stanowić przyczynek do dalszej dyskusji społecznej

Ewa Ziółkowska-Łajp

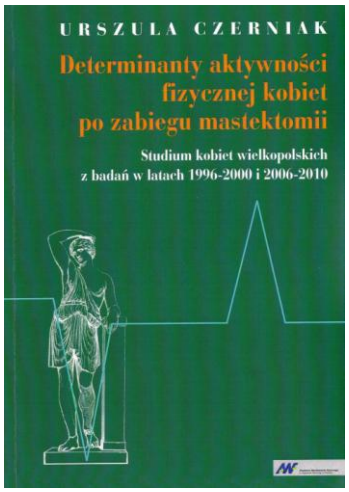

„Determinanty aktywności fizycznej kobiet po zabiegu mastektomii. Studium kobiet wielkopolskich z badań w latach 1996-2000 i 2006-2010”

Urszula Czerniak

Poznań 2013

Mastektomia dotyka co roku wiele tysięcy kobiet. Następstwa zabiegu mają negatywny wpływ na jakość życia pacjentek. Warunkiem uniknięcia jego niekorzystnych następstw jest wprowadzenie programowanej aktywności fizycznej. Popularyzacja wiedzy na temat behawioralnych czynników ryzyka nowotworów, w tym roli aktywności fizycznej jest niezwykle ważna. W Polsce wśród kobiet po amputacji piersi rolę tę spełniają kluby Amazonek. Kluby te propagują różne formy aktywności fizycznej jako jeden z elementów postępowania rehabilitacyjnego po zabiegu, w celu poprawy samopoczucia psychofizycznego i ogólnej jakości życia kobiet. Autorka monografii podjęła próbę wszechstronnej analizy czynników związanych z podejmowaniem aktywności fizycznej przez

kobiety po mastektomii zrzeszone w klubach Amazonek oraz jej zdrowotnych aspektów w prewencji wtórnej raka piersi.

Jak podkreśla w swojej recenzji prof. dr hab. Maria Kaczmarek: ”Nowością pracy jest jej kompleksowy charakter. Autorka analizuje cechy morfologiczne kobiet, ich sprawność fizyczną, aktywny sposób spędzania wolnego czasu, budowę somatyczną ciała oraz socjoekonomiczne warunki życia. Na podstawie własnych badań formułuje wnioski, które mogą być zastosowane w praktyce jako zalecenia w postępowaniu rehabilitacyjnym po zabiegu mastektomii”. Wieloaspektowa analiza aktywności fizycznej kobiet po radykalnej mastektomii pozwoliła na zbadanie zróżnicowania morfofunkcjonalnego w zależności od poziomu aktywności fizycznej oraz wskazanie czynników determinujących model aktywności fizycznej badanych kobiet.

Książka poświęcona jest problematyce dziś aktualnej i społecznie ważnej jaką jest rola aktywności fizycznej w prewencji pierwotnej i wtórnej raka piersi oraz w działaniach terapeutycznych, zmierzających do poprawy jakości życia kobiet po mastektomii.

Ewa Ziółkowska-Łajp

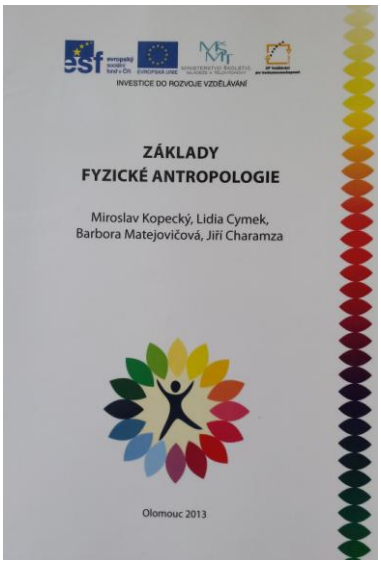

Interesujący podręcznik antropologii fizycznej

W końcu 2013 roku Uniwersytet im. Palackého w Ołomuńcu (Republika Czeska) w ramach realizacji projektu współfinansowanego przez Europejski Fundusz Socjalny „Inovace a modernizace výchovy ke zdravi” opublikował książkę pt. „Zaklady fizyckie antropologie (Podstawy antropologii fizycznej)”. Zespołem autorów kierował doc. dr hab. Mirosław Kopecký (Uniwersytet w Ołomuńcu), a współautorami są: dr Lidia Cymek (Akademia Pomorska w Słupsku, Polska), dr Barbora Matejovičová (Uniwersytet w Nitrze, Słowacja) i dr

Jiří Chramza (Uniwersytet w Ołomuńcu). Podręcznik ten jest przeznaczony dla osób zajmujących się antropologia fizyczną oraz dla studentów, którzy podczas studiów muszą zapoznać się z podstawami antropometrii aby przygotować swoje prace dyplomowe.

Książka składa się z pięciu rozdziałów: 1. Wprowadzenie do antropologii; 2. Antropometria; 3. Organizacja badań antropologicznych; 4. Skład ciała; 5. Biotypologia. Praca liczy 100 stron, a w niej oprócz tekstu i różnorodnych tabelek znajdują się 27 rycin i 2 grafy. Podręcznik zaopatrzony jest w interesujące ikony, które mają zwracać uwagę studiujących na poszczególne zagadnienia, np.: cele, czas potrzebny do opanowania poszczególnych tematów, podsumowania, pytania do przemyślenia, przykłady, literatura i inne.

Szkoda, że objętość podręcznika musiała być ograniczona (ze względów technicznych) tylko do 100 stron tekstu. Wydaje się, że ewentualne kolejne wydanie książki powinno być przez autorów poszerzone o najnowszą problematykę badań antropologicznych, a podręcznik mógłby być wydrukowany po przetłumaczeniu także w Polsce i na Słowacji.

Franciszek Rożnowski

PRZYPOMNIENIE

NA NASZEJ PÓŁCE....

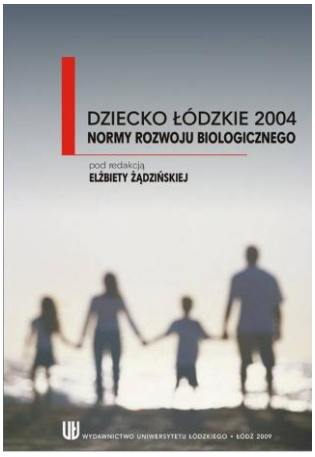

Dziecko łódzkie 2004

Normy rozwoju biologicznego

Elżbieta Żądzińska (red.)

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

2009

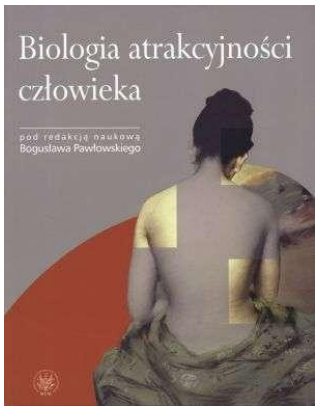

Biologia atrakcyjności człowieka

Bogusław Pawłowski (red.)

Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego (WUW)

2009

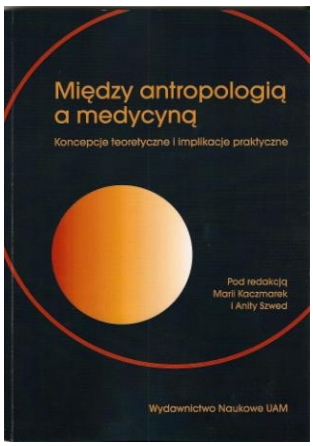

Między antropologią a medycyną

Koncepcje teoretyczne i implikacje praktyczne

Maria Kaczmarek i Anita Szwed (red.)

Wydawnictwo Naukowe UAM

2009

Ocena wpływu czynników psychospołecznych na stopień i kierunek odchyleń reakcji fenotypowych u dzieci z nadpobudliwością psychoruchową

Tomasz Hanć

Monografie Instytutu Antropologii UAM nr 14
2009

Dzieciństwo i dorastanie z ADHD. Rozwój dzieci nadpobudliwych psychoruchowo: zagrożenia i możliwości wsparcia

Tomasz Hanć

Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls".
2009

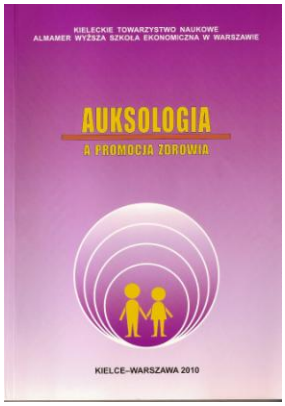

Auksologia a promocja zdrowia

Andrzej Jopkiewicz (red.)

Kieleckie Towarzystwo Naukowe
ALMAMER Wyższa Szkoła Ekonomiczna
w Warszawie Kielce-Warszawa
2010

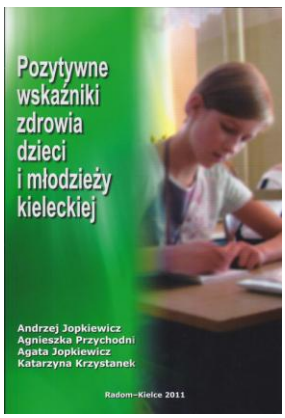

Pozytywne wskaźniki zdrowia dzieci i młodzieży kieleckiej

Andrzej Jopkiewicz, Agnieszka Przychodni, Agata Jopkiewicz, Katarzyna Krzystanek

Radom- Kielce
2011

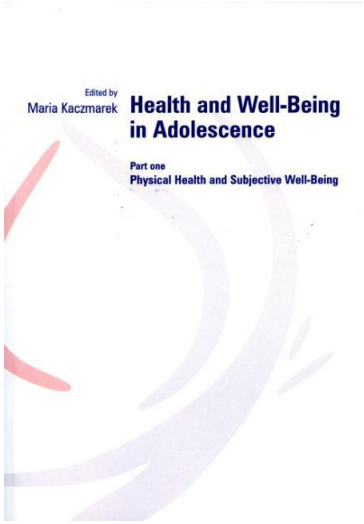

Health and Well-Being in Adolescence
Part one
Physical health and Subjective Well-Being

Maria Kaczmarek (red.)

Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe
ISBN 978-83-62662-67-8
2011

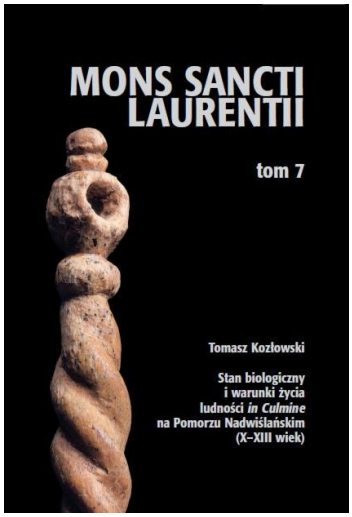

Stan biologiczny i warunki życia ludności in Culmine na Pomorzu Nadwiślańskim (X-XIII wiek)

Tomasz Kozłowski

Studium antropologiczne. Mons Sancti Laurentii, t. 7, 2012, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, s. 1-391. (ISBN 978-83-231-2778-9).

ANTHROPOLOGICAL REVIEW

Z przyjemnością informujemy, że wkrótce ukaże się online drugi zeszyt (July) tomu 77 rocznika 2014; artykuły sygnowane są nową winietką.

Anthropological Review • Vol. 77 (2), 111–135 (2014)

DE GRUYTER OPEN

ANTHROPOLOGICAL REVIEW
Available online at: www.degruyter.com
Journal homepage: www.ptantropologiczne.pl

Bone mineral density in children from anthropological and clinical sciences: a review

Bernadette M. Manifold

The Mews, Darley Abbey, Derby, DE22 1AG, Derbyshire, United Kingdom

Abstract: Bone mineral density (BMD) is a frequent topic of discussion in the clinical literature in relation to the bone health of both adults and children. However, in archaeological and/ or anthropological studies the role of BMD is often cited as a possible factor in the poor skeletal preservation which can lead to an under-representation of juvenile skeletal remains. During skeletal development and growth throughout childhood and adolescence changes take place in both the size and shape of bones and these changes also result in the increasing of mineral content. BMD can be affected by many factors, which include, age, genetics, sexual maturation, amount of physical activity and dietary calcium. This paper aims to review the clinical and anthropological literature on BMD and discuss the numerous methods of measurement and how the availability of certain methods such as Dual-energy x-ray absorptiometry (DEXA) and quantitative computed tomography (QCT) can influence the study of bone density in archaeological skeletal collections and also the future potential for forensic anthropological studies.

Key words: Juvenile skeletal remains, bone health, bioarchaeology, DEXA, forensic anthropology

Pragniemy serdecznie podziękować autorom artykułów, które znalazły się w tym zeszycie. Dziękujemy recenzentom, których wiedza i doświadczenie są niezwykle pomocne w podejmowaniu decyzji redakcyjnych.

Zapraszamy do publikowania prac na łamach naszego wydawnictwa!

Informacje dla autorów dostępne są na stronie domowej czasopisma www.ptantropologiczne.pl w zakładce Anthropological Review.

Maria Kaczmarek, Maciej Henneberg, Sławomir Kozieł

Poznań, Adelaide, Wrocław 20 czerwca 2014

Spis treści zeszytu 2 tomu 77 rocznik 2014

Review article
Bone mineral density in children from anthropological and clinical sciences: a review
Bernadette M. Manifold
DOI: 10.2478/anre-2014-0001: 111-135.

Original articles
Mycolic acids as markers of osseous tuberculosis in the Neolithic skeleton from Kujawy region (central Poland)
Beata Borowska-Strugińska, Magdalena Druszczyńska, Wiesław Lorkiewicz, Rafał Szewczyk, Elżbieta Żądzińska
DOI: 10.2478/anre-2014-0002: 137-149.

Non-metric dental traits in human skeletal remains from Transcaucasian populations: phylogenetic and diachronic evidence
Anahit Yu. Khudaverdyan
DOI: 10.2478/anre-2014-0003: 151-174.

Variation in *foramina transversaria* of human cervical vertebrae in the medieval population from Sypniewo (Poland)
Barbara Kwiatkowska, Jacek Szczurowski, Dariusz Nowakowski
DOI: 10.2478/anre-2014-0004: 175-188.

Preliminary investigations of the bioarchaeology of medieval Giecz (XI-XII c.): Examples of trauma and stress
Amanda M. Agnew, Hedy M. Justus
DOI: 10.2478/anre-2014-0005: 189-203.

Relationship of social and lifestyle factors with central fat distribution expressed by the aggregate fat distribution index
Agnieszka Suder, Andrzej Sokołowski
DOI: 10.2478/anre-2014-0006: 205-218.

Variation of human hairiness: a possible adaptation to solar radiation and melanin
Amrita Dhugga, Maciej Henneberg, Jaliya Kumaratilake
DOI: 10.2478/anre-2014-0007: 219-231.

Life table analysis of a small sample of Santai population living in a rural locality of West Bengal, India
Arupendra Mozumdar, Bhubon Mohan Das, Subrata K. Roy
DOI: 10.2478/anre-2014-0008: 233-248.

Book review
Tooth development in human evolution and bioarchaeology
Elżbieta Żądzińska
DOI: 10.2478/anre-2014-0009: 249-250.

Maria Kaczmarek

PRZYPOMNIENIE

Na życzenie przypominamy:

SKŁADKI CZŁONKOWSKIE

Składa członkowska wynosi **50,00 zł (studenci i emeryci 25 zł) rocznie**.
Członkowie mogą wpłacać pieniądze skarbnikowi oddziału lub bezpośrednio na konto:

Polskie Towarzystwo Antropologiczne
ul. Umultowska 89, 61-614 Poznań
46 1090 2734 0000 0001 0863 3733

W ramach składki członkowskiej przysługuje prawo do korzystania z ulg podczas konferencji naukowych, nabywania po cenie ustalonej przez Zarząd Główny wydawnictw Towarzystwa i papierowy egzemplarz Anthropological Review. Studenci wszystkich stopni płacą połowę pełnej składki z prawem do korzystania z ulg podczas konferencji naukowych, nabywania po cenie ustalonej przez Zarząd Główny wydawnictw Towarzystwa i dostępem do elektronicznej wersji Anthropological Review.

INFORMACJE O KONFERENCJACH NAUKOWYCH

2014

19 konferencja Europejskiego Towarzystwa Antropologicznego

Już wkrótce….

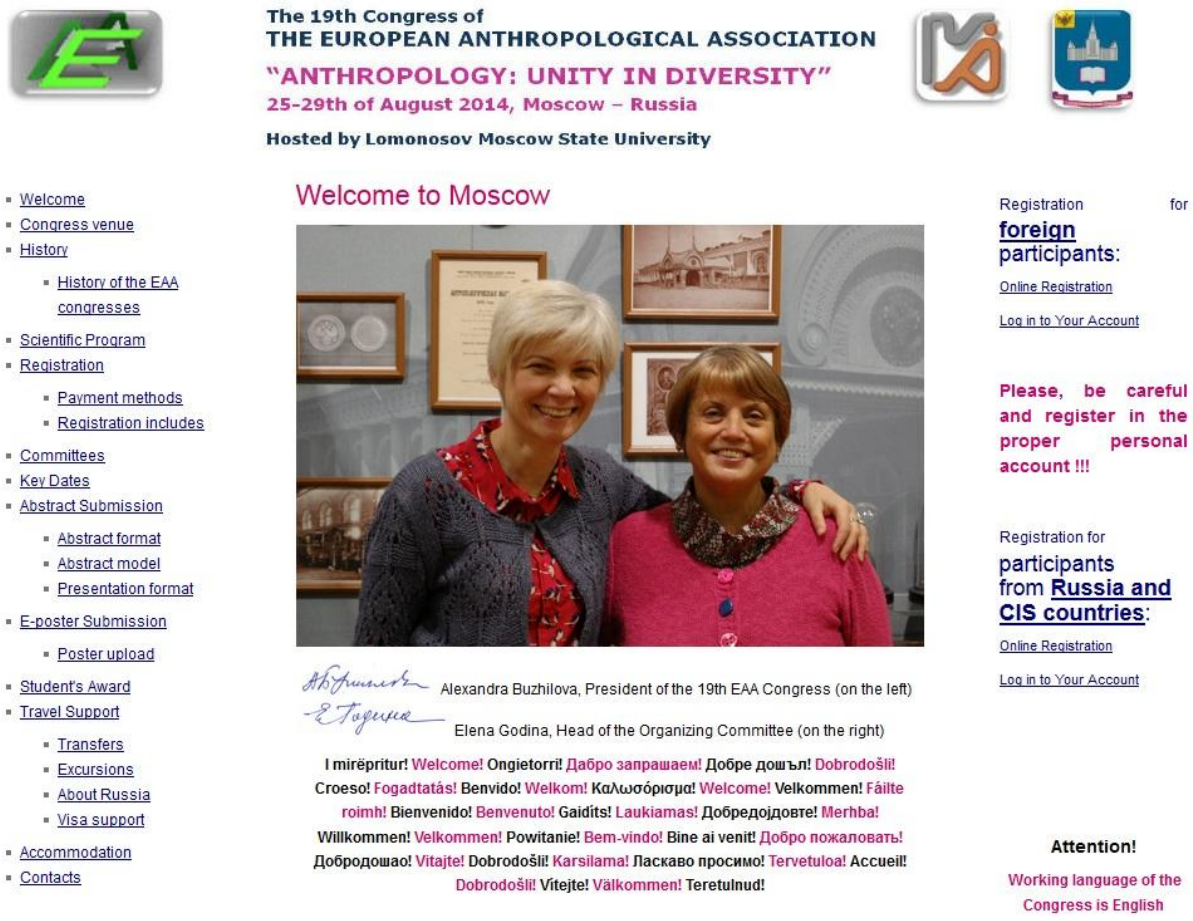

Strona domowa konferencji wraz z wszystkimi szczegółami:
http://19eaa-moscow.ru/index.php/en/

Maria Kaczmarek

UNIWERSYTET ZIELONOGÓRSKI

KATEDRA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO

WYDZIAŁ PEDAGOGIKI, SOCJOLOGII I NAUK O ZDROWIU

ZAPROSZENIE

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NAUKOWA
„ONTOGENEZA I PROMOCJA ZDROWIA W ASPEKTACH MEDYCYNY, ANTROPOLOGII I WYCHOWANIA FIZYCZNEGO”

15-lecie Katedry Wychowania Fizycznego
i jubileusz działalności naukowej Profesora Andrzeja Malinowskiego

16 - 17 wrzesień 2014 roku

PATRONAT HONOROWY

JM Rektor Uniwersytetu Zielonogórskiego

prof. dr hab. inż. Tadeusz Kuczyński

Lubuskie Warte zachodu

Marszałek Województwa Lubuskiego

Prezydent Miasta Zielona Góra

PATRONAT NAUKOWY

International Association of Sport Kinetics
Polskie Towarzystwo Antropologiczne
Polskie Towarzystwo Medycyny Sportowej

KOMITET HONOROWY:

prof. dr hab. Andrzej Malinowski
prof. dr hab. Leonard Szymański

KOMITET NAUKOWY:

Przewodniczący: dr hab. Ryszard Asienkiewicz, prof. UZ
Wiceprzewodniczący: dr hab. Józef Tatarczuk, prof. UZ
dr hab. Agnieszka Zembroń-Łacny, prof. UZ

CZŁONKOWIE:

prof. dr hab. Maria Kaczmarek
(Przewodnicząca Zarządu Głównego PTA)
prof. dr hab. Włodzimierz Starosta
(Prezydent IASK)
dr Andrzej Bugajski
(Przewodniczący Zarządu Głównego PTMS)

prof. dr hab. Sławomir Drozdowski
prof. dr hab. Elena Godina
dr hab. Piotr Godlewski, prof. UZ
prof. dr hab. Zbigniew Izdebski
prof. dr hab. Leszek Jerzak
doc. dr Irina Khomyakova
dr hab. Jacek Lewandowski, prof. AWF
dr hab. Tomasz Lisicki, prof. UZ
prof. dr hab. Marina Negasheva
dr Andrzej Pokrywka
prof. dr hab. Miroslava Pridalova
prof. dr hab. Jarmila Riegerova
dr hab. Evgeny Vrublevskiy, prof. UZ
dr hab. Dariusz Wieliński, prof. AWF
dr hab. Ewa Ziółkowska-Łajp, prof. AWF

KOMITET ORGANIZACYJNY:

Przewodniczący: dr hab. Józef Tatarczuk, prof. UZ

Sekretarz: dr Ewa Skorupka

Członkowie:

dr Grażyna Biczysko
dr Michał Bajdziński
mgr Paweł Kowalski
dr Ewa Nowacka-Chiari
dr Andrzej Mroczkowski
dr Marek Rokita
dr Artur Wandycz

Szczegółowe informacje znajdują się na stronie:
www.wpsnz.uz.zgora.pl/wf/

Ryszard Asienkiewicz

XLV KONFERENCJA POLSKIEGO TOWARZYSTWA ANTROPOLOGICZNEGO, SZCZECIN 2015

KOMUNIKAT I

Szanowni Członkowie Honorowi PTA,

Koleżanki i Koledzy,

w imieniu Oddziału Szczecińskiego PTA mam zaszczyt i przyjemność zaprosić Państwa do udziału w wyjątkowym spotkaniu, którym będzie XLV konferencja naukowa PTA w Szczecinie. **Konferencję, w której PTA obchodzić będzie jubileusz 90-lecia!**

Termin spotkania **16 – 18 września 2015** roku.

Konferencję organizuje Oddział Szczeciński PTA
oraz Zakład Medycyny Sądowej i Zakład Anatomii Prawidłowej i Klinicznej PUM
we współpracy z Zakładami Wydziału Kultury Fizycznej i Promocji Zdrowia Uniwersytetu Szczecińskiego.

Dołożymy wszelkich starań, aby najbliższa Konferencja PTA zagwarantowała Państwu udział w wydarzeniu opartym o merytoryczny i atrakcyjny program naukowy, a w poszczególnych sesjach tematycznych zaprezentowane zostały aktualne problemy spotykane w codziennej praktyce antropologicznej, biologicznej i medycznej. Wierzymy, iż uczestnictwo w Konferencji umożliwi biorącym w nim udział, zbudowanie silnych i trwałych sieci współpracy. Mamy nadzieję, że wśród zaproszonych gości i wykładowców spotkacie Państwo wybitnych specjalistów, będących uznanymi autorytetami w wielu dyscyplinach nauk biologicznych, medycznych, klinicznych, nauk o zdrowiu, kultury fizycznej i promocji zdrowia.

Miejsce konferencji

Obrady poszczególnych sesji panelowych będą miały miejsce w salach budynku Rektoratu PUM w Szczecinie, ul. Rybacka 1.

Wstępne dane dotyczące konferencji:

Opłata konferencyjna

wynosi 450zł dla członków PTA, 500 zł sympatyków PTA i 250 zł dla doktorantów i studentów. Obejmuje materiały konferencyjne, poczęstunek w trakcie przerw oraz opłatę za spotkanie integracyjne. Numer konta, na które należy wnieść opłatę, podany zostanie w kolejnym komunikacie.

Termin wniesienia opłaty konferencyjnej: od 15 stycznia do 20 lutego 2015 r.

Termin nadsyłania zgłoszeń: 31 stycznia 2015 r. Wystąpienia i postery zgłaszane będą przy pomocy formularza i adresu dołączonych w następnym komunikacie.

Udział w XLV konferencji naukowej PTA stanowi okazję do wymiany doświadczeń, poglądów oraz przedstawienia własnych osiągnięć naukowych. W czasie wolnym od spotkań naukowych, miło nam będzie zaprosić Państwa na spacery i zwiedzanie naszego miasta oraz inne imprezy towarzyszące.

Niebawem przekażemy Państwu aktualne, szczegółowe informacje związane z noclegami oraz formularze zgłoszeniowe.

Z wyrazami szacunku
Iwona Teul- Świniarska
Przewodnicząca Oddziału Szczecińskiego PTA

KOMUNIKATY

Koleżanki i Koledzy,

Na posiedzeniu Komitetu Antropologii PAN, które odbyło się w dniu 30 maja 2014 roku, prof. Ryszard Żarów przedstawił stan prac nad przygotowaniem „Antropologicznej Mapy Polski". Publikacja przygotowywana jest pod patronatem KA PAN. Komitet Antropologii PAN zwraca się ponownie z uprzejmą prośbą o przesyłanie informacji według załączonego schematu w terminie do 15 lipca 2014r na poniższe adresy:

wazarow@cyf-kr.edu.pl; ryszard.zarow@awf.krakow.pl/

dotyczy tych instytucji lub osób, które takich danych do tej pory nie przesłały oraz tych, którzy przesłane dane chcą uzupełnić.

Z pozdrowieniami

Przewodniczący
Komitetu Antropologii
Polskiej Akademii Nauk
Prof. dr hab. Joachim Cieślik

/ Antropologia w Polsce AD 2013-2014 / /*Antropologiczna mapa Polski/*

I część – prezentacja poszczególnych Instytutów, Katedr, Zakładów Antropologii
Nazwa Instytutu, Katedry, Zakładu Antropologii i jednostki nadrzędnej.....
Adres, w tym strona www.
Krótka historia Katedry /Zakładu/ ..... /max. do 3 stron znormalizowanego maszynopisu, może być oczywiście mniej/ - proszę przedstawić główne kierunki badań, /zrealizowane projekty badawcze / ewentualne zmiany struktury organizacyjnej, kierownicy katedry /zakładu/ w latach …. ; aktualnie prowadzone przedmioty nauczania na kierunkach kształcenia….
Pracownicy /wspólne zdjęcie/
II część – notki informacyjne/biogramy/ o poszczególnych pracownikach od stopnia naukowego doktora
Dr /dr hab.; prof. dr hab. / XX, rok ukończenia studiów, kierunek, uczelnia, rok zatrudnienia, uzyskanie stopnia naukowego dr. …… dr. hab. ……., tytułu naukowego prof. ……
Całkowita liczba publikacji ….., wykaz /tytuły/ najważniejszych publikacji z podaniem danych bibliograficznych /maksymalnie do 6 prac dla osób ze stopniem naukowym doktora, do 9 – dr hab.; do 12 prac - profesor
Przynależność do stowarzyszeń i organizacji naukowych /proszę podać nazwę organizacji, pełnione funkcje oraz lata działalności;
Najważniejsze międzynarodowe i krajowe wyróżnienia /medale, odznaczenia/
Inne zainteresowania, hobby
III część – notki informacyjne/biogramy/ o emerytowanych profesorach
/Tekst w plikach formatu MS Word i PDF/

UŚMIECHNIJ SIĘ!

Słonecznego urlopu!

Redakcja:
prof. dr hab. Maria Kaczmarek
Instytut Antropologii UAM Poznań
makac@amu.edu.pl

Skład i łamanie:
dr hab. Urszula Czerniak
Katedra Antropologii i Biometrii
AWF Poznań
czerniak@awf.poznan.pl

Autorom tekstów serdecznie dziękujemy
i liczymy na dalszą współpracę.
Uwagi prosimy kierować pod adres:
Katedra Antropologii i Biometrii
AWF Poznań
czerniak@awf.poznan.pl